

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
โครงการโครงการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง :
กรณีศึกษา ตำบลน้ำคำ อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร

นรรธฐิยา พลขาว และคณะ

มีนาคม 2555

สัญญาเลขที่ RDG53E0025

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
โครงการโครงการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง : กรณีศึกษา
ตำบลน้ำคำ อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร

นางนรรธฐิยา ผลขาว

นางสุดธิณี หฤทัยเปรมปรีย์

นางปรียา ไมโศก

นายทองคำ สิทธิโชค

นางสุจิตราภรณ์ ถาวร

นางไพศาล รังมาตย์

นางจิตฤดี วรโพธิ์

นางเบญจมาศ ทองแสง

นางเกษแก้ว สายพฤษ

นางจันตี จำปาชุม

นางจงรักษ์ โคตรชุม

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ชื่อเรื่อง โครงสร้างการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง : กรณีศึกษา
ตำบลน้ำคำ อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร

ผู้วิจัย นางนรรธฐิยา ผลขาว และคณะ

สถานที่ทำงาน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองคูน้อย

ปีที่วิจัย 2554

.....

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟังของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและครอบครัว 2) เพื่อศึกษารูปแบบโครงสร้างการอ่านหนังสือให้เด็กฟังของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ 3) เพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่านหนังสือให้เด็กฟังของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาในพื้นที่การวิจัยตำบลน้ำคำ อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร ในหน่วยงานซึ่งเป็น โรงเรียนประถมศึกษาทุกโรงเรียน จำนวน 5 แห่ง สถานีอนามัยทุกแห่งในตำบล จำนวน 2 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 1 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทุกแห่ง จำนวน 3 แห่ง และเครือข่ายการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยระดับตำบล จำนวน 1 เครือข่าย

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยประกอบด้วยหัวหน้า/เจ้าหน้าที่หรือบุคลากรของหน่วยงานในพื้นที่ศึกษา ผู้นำชุมชนทุกหมู่บ้าน จำนวน 12 คน และผู้ปกครองเด็กในตำบลน้ำคำ จำนวน 100 ครอบครัว

การวิจัยนี้ใช้การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) การดำเนินการประกอบด้วย 3 ระยะ คือ 1) การศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาโจทย์วิจัย และการเก็บข้อมูล และการศึกษาบริบทพื้นที่ ทูทางสังคมและโครงสร้างหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องกับการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง 2) การปฏิบัติการ และ 3) การสรุปและประเมินผล

ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟังของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและครอบครัว ได้แก่ สัมพันธภาพภายในชุมชนซึ่งเกาะเกี่ยวกันที่ทำให้ต้องมีกิจกรรมร่วมกันและให้ความร่วมมือที่ดี เช่น งานบุญประเพณีต่างๆ ที่เป็นวัฒนธรรมที่ดีของชุมชน, บางชุมชนมีศาสนาเป็นแรงยึดเหนี่ยว ซึ่งถือว่าเป็นทุนทางคมอย่างหนึ่ง นอกจากนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ ทั้งที่เป็นหน่วยงานของรัฐและไม่ใช่งานของรัฐ รวมทั้งที่เป็นเฉพาะบุคคลในหน่วยงานด้วย ได้แก่ โรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียน, โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล, องค์การ

บริหารส่วนตำบล, ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก, สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดศูนย์การศึกษาครอบครัวและศึกษาตามอัธยาศัย องค์การที่มีในชุมชนคือกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยที่สำคัญอีกคือ สภาพสิ่งแวดล้อมการมีบรรยากาศที่เอื้อต่อการอ่านหนังสือ เช่น การมีหนังสือและมุมอ่านหนังสือที่พอเพียง กระบวนการส่งเสริมที่ต่อเนื่อง และการให้ความสำคัญและทัศนคติที่ดีต่อการอ่านหนังสือให้เด็กรวมทั้งการอ่านหนังสือในทุกวัยด้วย

2. รูปแบบโครงสร้างการอ่านหนังสือให้เด็กฟังของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

2.1 รูปแบบโครงสร้างของชุมชนเอง ได้แก่

- ครอบครัว เป็นสถาบันที่อยู่ใกล้ชิดและมีความสัมพันธ์เด็กมากที่สุด ทัศนคติที่ดีต่อการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง ของบุคคลในครอบครัว จะส่งผลพฤติกรรมการอ่านหรือไม่อ่านหนังสือให้เด็กฟัง การมีทัศนคติที่ดีเห็นว่าการอ่านมีความสำคัญ และพัฒนาการของเด็กจะทำให้ผู้อ่านเกิดกำลังใจ จะทำให้ผู้ปกครองอ่านหนังสือให้เด็กฟังหรืออ่านต่อเนื่องสม่ำเสมอ

- องค์การของชุมชน ได้แก่ กลุ่มผู้นำ กลุ่มนี้เกือบทั้งหมดตอบว่ายังไม่ทราบถึงประโยชน์และความสำคัญของการอ่านหนังสือให้เด็กเล็กกลุ่มนี้ฟัง และแสดงความคิดเห็นว่าตามบทบาทของตนเองจะเป็นผู้ที่สนับสนุน ประชาสัมพันธ์ เห็นว่าควรสร้างกระแสการอ่านทั้งผู้ใหญ่และเด็ก ผู้ใหญ่ควรรักการอ่านหนังสือด้วย

- กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) เป็นกลุ่มที่ทราบเรื่องการอ่านหนังสือให้เด็กฟังมากที่สุด เนื่องจากโดยภาระงานถูกกำหนดเป็นแนวทางการทำงานของอสม. ที่ชัดเจนอยู่แล้ว และได้รับการสนับสนุนการทำงานจาก รพ.สต. และมีผู้นำที่เห็นความสำคัญของการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง และอสม.สามารถช่วยผู้ปกครองเด็กได้ แต่ทั้งนี้ก็ยังขึ้นอยู่กับทัศนคติต่อการทำงานและต่อการอ่านหนังสือให้เด็กฟังด้วย เป็นกลุ่มที่ทำงานแบบจิตอาสา

- กลุ่มนักศึกษา กศน. เป็นกลุ่มที่มีลักษณะการทำงานคล้ายกันกับ อสม.คือทำงานภายใต้นโยบายข้อกำหนดให้ทำอย่างชัดเจน และเลือกจากผู้ที่อาสาทำกิจกรรม เป็นกลุ่มแรกที่มีการจัดและดูแลมุมหนังสือในชุมชนโดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก กศน.

2.2 รูปแบบโครงสร้างของหน่วยงานของรัฐ พบว่า มี 2 ลักษณะ คือที่เอื้อและไม่เอื้อต่อการส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง หน่วยงานที่เอื้อได้แก่

- รพ.สต เนื่องจากเป็นหน่วยงานมีนักวิจัยร่วมในโครงการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง เป็นหน่วยงานที่เริ่มและเป็นเจ้าของโครงการ และโดยบทบาททำงานเกี่ยวข้องกับกลุ่มเป้าหมายโดยตรง คือโครงการสายใยรักครอบครัว ที่ดูแลตั้งแต่หญิงตั้งครรภ์ คลอด และหลังคลอด รวมทั้งพัฒนาการเด็ก ที่ขึ้นอยู่กับนโยบายของหน่วยงาน หัวหน้าหน่วยงานหรือบุคคลระดับปฏิบัติการของหน่วยงานนั้นทัศนคติที่มีต่อการส่งเสริมการอ่านหนังสือทั้งให้เด็กฟังและประชาชนทั่วไป เจ้าหน้าที่ที่มีทัศนคติที่

ดีต่อการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง มี อสม. เป็นผู้ช่วยทำงาน และประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงได้ แต่ก็มีข้อจำกัด เพราะไม่ใช่ภารกิจหลักและถูกมองว่าเป็นเรื่องของการศึกษาไม่ใช่สุขภาพ

- การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มีความเป็นอิสระสามารถกำหนดบทบาทในการส่งเสริมการอ่านในชุมชนเองได้ มีนักศึกษาที่เป็นคนในพื้นที่นั้นๆ เป็นผู้ทำกิจกรรม และสามารถสนับสนุนงบประมาณหรือหนังสือได้ รวมทั้งมีเจ้าหน้าที่ประจำติดตามกิจกรรมด้วยและสามารถกระจายในทุกหมู่บ้านได้

- องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นหน่วยงานต้นสังกัดของ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่มีบทบาทโดยตรงในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กกลุ่มเป้าหมาย เป็นหน่วยงานที่มีทั้งคนและงบประมาณ และเป็นหน่วยงานที่สามารถประสานหน่วยงานของรัฐได้ทุกหน่วยงาน แต่เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่เป็นนักการเมืองท้องถิ่น การทำงานจึงมีข้อจำกัด

- โรงเรียน การส่งเสริมการอ่านหนังสือในโรงเรียนมีกิจกรรมที่หลากหลาย ตามข้อกำหนดเชิงนโยบายที่ชัดเจนมากกว่าทุกหน่วยงาน เน้นที่กิจกรรมการเรียนการสอนภายในโรงเรียน ในข้อกำหนดไม่ได้มีกิจกรรมส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟังโดยเฉพาะแรกเกิดถึง 3 ปี มีห้องสมุดทุกโรงเรียน การส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง จำกัดอยู่ในชั้นอนุบาล ตามกลุ่มเป้าหมายของโครงการ มี 1 โรงเรียนที่ส่งเสริมการอ่านอย่างเข้มข้นหลากหลายรูปแบบ รวมทั้งเปิดห้องสมุดให้ประชาชนทั่วไปด้วย โดยเป็นนโยบายของผู้บริหารโรงเรียน ข้อจำกัดของโรงเรียนคือนโยบายและข้อกำหนดบทบาทที่ไม่เอื้อ,ภาระงาน และนโยบายของผู้บริหารโรงเรียน

3. การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง

การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง ของแต่ละหน่วยงาน กลุ่มองค์กรเป็นไปตามบทบาทหน้าที่ ของแต่ละแห่ง ซึ่งจะสามารถจัดกิจกรรมมากขึ้นขึ้นอยู่กับข้อกำหนดนโยบายรวมทั้งทัศนคติของหน่วยงานนั้นๆ คือ

- องค์การบริหารส่วนตำบล รับทำหน้าที่หลักในการประสานงานหน่วยงาน องค์กร ชุมชน และทุกเครือข่ายในการประชุม หรือจัดกิจกรรม สนับสนุนงบประมาณ เช่น การตั้งข้อบัญญัติ สนับสนุนกิจกรรมการอ่านหนังสือ การส่งเสริมการอ่านและการพัฒนาการของเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีครูผู้ดูแลเด็กเป็นผู้ดำเนินการตามกิจกรรมซึ่ง มีข้อกำหนดตามกลุ่มสาระตามแบบประเมิน ส่งครูผู้ดูแลเข้ารับการฝึกทักษะในการอ่านหนังสือและเล่านิทานให้เด็กฟัง ปัญหาที่พบ คือ งบประมาณในการสนับสนุนกิจกรรม เช่นการจัดซื้อหนังสือสำหรับเด็กไม่ได้วางแผนจัดซื้อเฉพาะ ต้องปรับในงบประมาณส่วนอื่น และจำนวนครูผู้ดูแลมีจำนวนน้อยมาก ทำให้การจัดกิจกรรมต่างๆ ยังไม่เต็มที่นัก ไม่มีเวลาอ่านหรือเล่านิทานให้เด็กฟัง

- โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล มีการจัดกิจกรรมที่ต่อเนื่องและบูรณาการในงานประจำการเช่น อบรมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้เรื่องความสำคัญของการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง รวมทั้ง

การจัดหาหนังสือสนับสนุนกิจกรรม แก่หญิงมีครรภ์, หญิงหลังคลอด, ผู้ปกครองเด็ก, อสม. พร้อมทั้งประชาชนทั่วไป ติดตามเยี่ยมบ้าน ประเมินผล เป็นแกนหลักในกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง ประธานงานเครือข่ายส่งเสริมการอ่าน โดยมี อสม. เป็นผู้ช่วยในการทำงานและพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งตำบล

- โรงเรียน การส่งเสริมการอ่านหนังสือในโรงเรียน กลุ่มเป้าหมายหลักคือเด็กชั้นอนุบาล โรงเรียนเป็นแหล่งหนังสือก็มีห้องสมุดทุกโรงเรียน ผู้ใช้บริการมีเฉพาะครู นักเรียน ประชาชนทั่วไปไม่นิยมใช้บริการ โรงเรียนที่มีการจัดกิจกรรมที่เข้มข้น หลากหลาย ผู้บริหารมีความพร้อมที่จะดำเนินการ กำหนดเป็นนโยบายชัดเจน มีครูที่รับผิดชอบโดยตรง การส่งเสริมการอ่านหนังสือก็สามารถเกิดขึ้นได้ เช่น การจัดกลุ่มนักอ่าน นักเขียน นักประดิษฐ์ และการอ่านหนังสือให้น้องฟัง คือโรงเรียนคำสร้างช้างที่สนับสนุนงบประมาณด้วย

- การศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย กำหนดกิจกรรมชัดเจนมีกิจกรรมการส่งเสริมการอ่านอย่างต่อเนื่องชัดเจน เช่น จัดอบรมให้ความรู้เรื่องการอ่านหนังสือให้เด็กฟังแก่นักศึกษา การจัดซื้อหนังสือ การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการอ่าน เช่น การกระจายหนังสือและเปิดบ้านนักศึกษาเป็นแหล่งหนังสือ อ่านและแลกเปลี่ยน หนังสือกัน

- หน่วยงานเครือข่ายอื่นๆ พัฒนาเป็นตำบลแห่งการอ่าน มี สสส.เป็นผู้สนับสนุนงบประมาณบางส่วน และเครือข่ายขับเคลื่อนจังหวัดยโสธรเป็นจังหวัดนำอยู่ที่สุด ส่งเสริมเป็นตำบลแห่งการอ่าน เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมกันในเครือข่ายขับเคลื่อนสู่จังหวัดนำอยู่

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยนี้สำเร็จได้ด้วยดีเป็นเพราะความกรุณาและความร่วมมืออย่างดียิ่งจากหน่วยงานและบุคคลสำคัญต่างๆ ในพื้นที่ ได้แก่ กองคํการบริหารส่วนตำบล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองคูน้อย โรงเรียนบ้านคำสร้างช้าง โรงเรียนมารีย์านุเคราะห์ การศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้บริหารหน่วยงาน บุคลากรในหน่วยงานที่ได้ให้โอกาสการเรียนรู้ในครั้งนี้

ขอขอบคุณผู้ประสานงานโครงการเครือข่ายการวิจัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก และเยาวชน จังหวัดยโสธร นายพินิจ คาคพันธ์ และนางสาวสุธิดา ไชยสำแดง ที่ได้ให้คำปรึกษาช่วยเหลือมาโดยตลอด และที่สำคัญขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ได้สนับสนุนงบประมาณในการวิจัยในครั้งนี้

คุณค่าและประโยชน์ของวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยขออุทิศแด่บิดา มารดา รวมทั้งผู้มีพระคุณทุกท่านที่ได้อบรมเลี้ยงดูข้าพเจ้ามา ครูบาอาจารย์ทุกท่านที่ได้อบรม ประสิทธิ์ประสาทความรู้แก่ข้าพเจ้า

คณะผู้วิจัย

มีนาคม 2555

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	ก
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามการวิจัย.....	8
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	8
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	8
พื้นที่ในการวิจัย.....	10
กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย.....	10
นิยามศัพท์.....	10
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	12
โครงสร้างทางสังคม	13
การเปลี่ยนแปลงทางสังคม	22
แนวคิดโครงสร้าง-หน้าที่นิยม.....	30
แนวคิดทุนทางสังคม	32
กระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้	34
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	39
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	46
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	62
ปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟังของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและ ครอบครัว.....	62
รูปแบบโครงสร้างการอ่านหนังสือให้เด็กฟังของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง.....	72
การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่านหนังสือให้เด็กฟังของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง.....	85
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ.....	88
สรุปผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของโครงการ	88
อภิปรายผล.....	92

สารบัญ (ต่อ)

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน.....	93
ข้อเสนอแนะ.....	93
บรรณานุกรม.....	94
ภาคผนวก	97

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“ หากจะปรับให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งปัญญา จำเป็นต้องเร่งสร้างวัฒนธรรมการอ่านให้เป็นวัฒนธรรมของชาติ และทำให้เกิดทั่วแผ่นดิน ” (ประเวศ วะสี. www.Thaikid.in.th)

จากผลการสำรวจการอ่านหนังสือของคนไทย ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2551 พบว่า อัตราการอ่านหนังสือของเด็กเล็กต่ำกว่า 6 ปี มีเพียงร้อยละ 36 ไม่อ่านร้อยละ 64 วัยเด็กที่อ่านน้อยที่สุดคือ ภาคอีสาน ร้อยละ 31.3 มากที่สุด คือเด็กกรุงเทพฯ ร้อยละ 45.3 วัย 6 ปีขึ้นไป อ่านร้อยละ 63.3 น้อยกว่าปี 2548 อ่านร้อยละ 69.1 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2551) สถิติการอ่านของเด็กเล็กน้อยมาก ทั้งๆที่ผู้ใหญ่อยากให้เด็กรักการอ่าน จึงเกิดคำถามว่า ผู้ใหญ่รู้ประโยชน์และมีการอ่านหนังสือให้ฟังตั้งแต่เล็กๆ หรือไม่ เด็กๆ จะรักการอ่านได้อย่างไร ผู้ปกครองหรือผู้ใหญ่ที่เกี่ยวข้องเท่านั้นจะหาคำตอบเหล่านี้ได้ สถานการณ์การอ่านของเด็กเยาวชนปัจจุบัน จากผลการสำรวจทัศนคติเด็กไทยที่มีต่อการเรียนของ สถาบันรามจิตติร่วมกับสสส. และ สกว. พบว่าตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาถึงมหาวิทยาลัย รักการอ่านเพียง 27% น้อยมากเมื่อเทียบกับการรับสื่อจากทางอินเทอร์เน็ต ทวี เกมสั๊ยไปถึงทัศนคติต่อการไปเรียนหนังสือ พบว่า ในปี 2551 เด็กอยากไปโรงเรียนร้อยละ 38 ลดลงจากเดิมร้อยละ 43 (อุดม เพชรสังหาร. www.bookandreading.com)

ในอดีตการอ่านของคนไทยถูกจำกัดวงอยู่เฉพาะชนชั้นสูง หรือพระภิกษุ ผ่านทางสมุดข่อยใบลาน คนไทยทั่วไปได้รับความรู้หรือความบันเทิงจากการฟังพระเทศน์ หรือชนชั้นสูงสั่งสอน เล่าให้ฟัง มากกว่าการอ่าน สมัยก่อนหนังสือแต่ละเล่มต้องค่อยๆ คัดลอกกันด้วยลายมือ ว่าจะได้แต่ละเล่มใช้เวลานาน เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการอ่าน วัฒนธรรมไทยจึงเคยคุ้นกับการเรียนรู้ด้วยการเล่า ตำนานหรือนิทาน การอ่านในโลกเริ่มแพร่หลายออกไปพร้อมกับการพิมพ์หนังสือในโลกตะวันตก แทนพิมพ์หนังสือแทนแรกของโลกเกิดโดย กูเทนแบร์ก ชาวเยอรมนี เมื่อห้าร้อยกว่าปีก่อน การผลิตซ้ำจากการพิมพ์ได้ทำให้การอ่านหนังสือและความรู้แพร่หลายออกไปอย่างรวดเร็ว (นักประวัติศาสตร์บางคนพบว่ามิถิหลักฐานชี้ให้เห็นว่า คนจีนสามารถคิดแทนพิมพ์เป็นชาติแรกในโลก แต่การพิมพ์หนังสือก็ไม่ได้แพร่หลายเท่าโลกตะวันตก) การพิมพ์หนังสือของฝรั่งได้ทำให้โลกตะวันตกให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมการอ่าน ตัวชี้วัดที่สำคัญคือยอดพิมพ์หนังสือของฝรั่งสูงกว่าหนังสือไทยหลายสิบเท่ามาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ขณะที่โรงพิมพ์แห่งแรกของสยามเริ่มขึ้นใน โดยหมอเบรคคีย์

ในปี พ.ศ. 2382 สมัยรัชกาลที่ 3 แต่คนไทยทั่วไปได้อ่านหนังสือน้อยมาก ความรู้ ความคิดอ่านจึงมาจากฟังพระเทศน์เป็นสำคัญ ขณะที่ความบันเทิงมาจากการดูมหรสพ ลิเก มากกว่าการอ่านนิยาย หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งสำคัญของสยามประเทศ พ.ศ. 2475 การศึกษาขยายตัวออกไปและมีการก่อตั้งมหาวิทยาลัยหลายแห่ง หนังสือจึงได้แพร่กระจายออกไปสู่คนไทยมากขึ้น มีการพิมพ์หนังสือออกมาเพื่อการศึกษาและการแสวงหาความรู้ด้านต่างๆ ผนวกกับเรื่องบันเทิงเริงรมย์ (วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์. www.sarakadee.com)

วัฒนธรรมไทยเคยคุ้นกับการเรียนรู้ด้วยการเล่า ดำเนินหรือนิทาน การพัฒนาการศึกษา ก็ไม่ได้ทำให้สังคมไทยชอบอ่านหนังสือมากขึ้น การที่คนไทยอ่านหนังสือน้อยนั้น สาเหตุมาจากสองปัจจัยที่เชื่อมโยงกัน กล่าวคือ เงื่อนไขทางวัฒนธรรม ที่การปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน วรรณกรรมไทยที่เขียนขึ้นเพื่อการอ่าน เริ่มมีรัชกาลที่ 5 ก่อนหน้านั้น วรรณกรรมถูกสร้างขึ้นเพื่อการฟังหรือการชม (การแสดง) การอ่านหนังสือมีอยู่เฉพาะในกลุ่มเจ้านายหรือนักบวชและปัญญาชนเท่านั้น "โอกาส" จึงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญทางสังคม ที่จะทำให้เกิดการอ่าน รัฐมีความพยายามที่จะส่งเสริมให้มีที่อ่าน หนังสือและห้องสมุด ก็เป็นเพียงที่เก็บหนังสือ เพราะไม่ได้แฝงการกระตุ้นความอยากรู้อยากเห็น หรือให้ผู้คนเข้าหาความรู้หรือความเพลิดเพลินจากการอ่าน ในยุคโลกาภิวัตน์ ความทันสมัย ในยุคของการสื่อสารที่รวดเร็ว ความทันสมัยของเทคโนโลยี และความเจริญทางวิทยาศาสตร์ การปฏิรูปทางการเมือง การศึกษา สังคม เศรษฐกิจหรือด้านอื่นๆ เชื่อมโยงกันจนยากที่จะแยกจากกัน การอ่านจึงได้รับการยืนยันในทางวิทยาศาสตร์ ว่ามีความสำคัญ สามารถเสริมสร้างพัฒนาการของเด็ก เสริมสร้างจินตนาการถ้าเด็กได้ฟังใหญ่อ่านให้ฟังตั้งแต่เล็กๆ สร้างความรู้ให้คนทุกระดับ แต่คนไทยก็ยังรักการอ่านน้อยอยู่ดี เป็นเพราะอะไร (รุ่ง แก้วแดง. 2543)

การปฏิรูปการศึกษาจนถึงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ที่อ้างถึงความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติคือการยึด “คน” เป็นศูนย์กลางการพัฒนา เป็นการปฏิรูปที่นำผลการวิจัยมาประกอบในการปฏิรูปและจัดทำแผนการศึกษา จำนวน 42 เรื่อง หนึ่งในทั้งหมดคือการวิจัยพัฒนาการทางสมองกับการเรียนรู้ของเด็ก ที่พบว่า พัฒนาการของสมองมีความแตกต่างกันคือแรกเกิด ถึง 2 ขวบเป็นช่วงที่สมองซีกซ้ายที่ทำหน้าที่เรียนรู้เรื่องที่เป็นรูปธรรมเช่น การคิดคำนวณและความรู้ต่างๆจะเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว พออายุ 3 ถึง 4 ขวบ สมองซีกขวาที่ทำหน้าที่เรียนรู้อย่างเป็นนามธรรมเช่น จิตใจ อารมณ์ จินตนาการ จริยธรรม ตลอดจนอุปนิสัยใจคอ จะเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วตามขึ้นมา การจัดทำหลักสูตรพ่อแม่ครู ต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของสมอง ที่จะช่วยพัฒนาสติปัญญาเด็กหลายด้าน แต่น่าเสียดาย ประเทศไทยยังไม่มีการศึกษาเรื่องนี้อย่างจริงจัง

พอที่จะเป็นองค์ความรู้สำหรับพ่อ แม่ และครูส่วนใหญ่ได้ศึกษาและทำความเข้าใจได้ (รุ่ง แก้วแดง. 2543)

เด็กเล็กๆ อ่านหนังสือเองไม่ได้ แต่ ข้อมูลที่สำคัญด้านพัฒนาการทางสมองของเด็ก เกี่ยวข้องกับหนังสือ สมองมีการเจริญเติบโตเร็วที่สุดโดยเติบโตเต็มที่ ในอายุ 18 เดือน นอกจากพันธุกรรมและโภชนาการแล้ว สิ่งแวดล้อมและการส่งเสริมพัฒนาการที่เหมาะสมคือปัจจัยสำคัญที่ทำให้สมองของเด็กพัฒนาไปอย่างเต็มศักยภาพ เด็กทารกสามารถที่จดจำได้ การเข้าใจว่าเด็กทารกไม่รู้เรื่องและจำอะไรไม่ได้มันจึงไม่จริง การเล่านิทานหรืออ่านหนังสือให้ฟัง เป็น “การทำซ้ำซาก” ที่ดีและมีอิทธิพลอย่างใหญ่หลวงในเรื่องการสนใจอยากอ่านหนังสือและอ่านในที่สุดกับเด็ก ทำให้เกิดความมุ่งมั่น โตขึ้นเขาจะสนใจในสิ่งที่เขาเคยเห็นเคยจำ (มาซารุ อินุกะ. แปลโดย ชีระ สมิตร และ พรอนงค์ นิยมค้า. 2528)

จากการศึกษางานวิจัย โครงการ “ชวนกันอ่านหนังสือให้เด็กฟัง” ซึ่งดำเนินการระหว่างปี 2550-2552 ของนรรตฐิยา ผลขาว และคณะ ที่เสนอให้เห็น “พลังแห่งการอ่าน” ที่เกิดขึ้นในกลุ่มเด็กเล็ก ทั้งที่การอ่านไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตชาวบ้าน และไม่เห็นความสำคัญของการอ่านเท่าที่ควรนัก จนทำให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อการอ่านหนังสือ สัมพันธภาพในครอบครัวดีขึ้น เด็กๆ มีพัฒนาที่ดีการครอบคลุมเกือบทุกด้าน กลายเป็นหนอนหนังสือในเวลาอันรวดเร็ว โดยเป็นกระบวนการวิจัยที่เกิดจากการชวนกันในกลุ่มคนที่เคยทำงานเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนร่วมกันมาก่อน ใน 5 อำเภอ 7 ตำบล คือ ตำบลน้ำคำ อำเภอไทยเจริญ ตำบลโพงาม ตำบลกำแมด และ ตำบลกุดชุมพัฒนา อำเภอกุดชุม ตำบลสร้างมิ่ง อำเภอเลิงนกทา ตำบลลุมพุก อำเภอกำเขื่อนแก้ว และอำเภอเมือง จังหวัดยโสธร มีกลุ่มเป้าหมายเป็น ผู้ปกครองและเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี จำนวน 92 ครอบครัว ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และชั้นอนุบาล รวม 6 แห่ง ครอบคลุมเด็ก 288 คน ซึ่งเข้าร่วมโครงการโดยสมัครใจ ในการวิจัยมีการศึกษาบริบทชีวิตของผู้ดูแลเด็ก ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง การสำรวจหนังสือในบ้านของเด็ก และสำรวจการ คู่มือทัศนของเด็ก ผู้ปกครองได้หนังสือคนละ 1-2 เล่ม อ่านให้เด็กฟังที่บ้าน ทีมวิจัยติดตามประเมินผลเป็นระยะ ทั้งที่บ้านและจัดเวทีถอดบทเรียน เช่นเดียวกันกับศูนย์เด็กเล็กหรือชั้นอนุบาล

ซึ่งผลการศึกษาพบว่าวิถีชีวิต ความคิดเห็นต่อการอ่านหนังสือให้เด็กฟังของผู้ปกครองเด็กกล่าวถึง สภาพที่ไม่เอื้อต่อการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง สืบเนื่องมาจากสภาพการทำมาหากินเพื่อยังชีพ ทำให้มีปัญหาเรื่องการจัดสรรเวลาให้ผู้ปกครองอยู่กับเด็ก เนื่องจากผู้ปกครองส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ในฤดูปักดำและเก็บเกี่ยวเป็นช่วงที่มีภาระงานมาก โดยเฉพาะในครอบครัวเดี่ยวที่อาศัยอยู่กันพ่อ-แม่ ลูกต้องทำงานและต้องหาอยู่หากิน ไม่มีเวลาว่าง รวมถึงการอพยพแรงงานไปต่างจังหวัด เด็กอยู่กับปู่ ย่า ตา ยาย จากที่ชีวิตความเป็นอยู่ไม่ได้ใกล้ชิดกับหนังสือ และที่สำคัญไม่รู้ว่าการอ่านหนังสือให้บุตร

หลานฟังจะมีผลต่อการพัฒนาสมอง สติปัญญาของเด็ก คิดว่าการอ่านหนังสือเป็นหน้าที่ของครูในโรงเรียน ดังนั้นการอ่านหนังสือให้เด็กฟังก่อนเริ่มโครงการจึงมีน้อย

จากข้อมูลการมีหนังสือสำหรับเด็กในบ้าน/ชุมชน และการอ่านหนังสือหรือเล่านิทานให้เด็กฟัง พบว่า มีเพียง 16 ครอบครัวเท่านั้นที่มีหนังสือและอ่านหนังสือให้เด็กฟัง จากจำนวนครัวเรือน 80 ครอบครัว ในศูนย์เด็กเล็ก และในชั้นเรียนอนุบาลที่เข้าร่วมโครงการจำนวน 6 แห่ง พบว่า มีหนังสือจำนวนน้อยมาก โดยครึ่งหนึ่งของศูนย์เด็กเล็กที่เข้าร่วมโครงการมีหนังสือไม่ถึง 10 เล่ม และ “เก็บ” หนังสือไว้อย่างดี นั่นคือเด็กไม่มีโอกาสได้ใช้หนังสือ เนื่องจากครูกลัวเด็กจะทำหนังสือขาด ส่วนแหล่งหนังสือสำหรับเด็กในชุมชน พบว่า ไม่มีอยู่เลย การส่งเสริมการอ่านในเด็กกลุ่มนี้ จึงขึ้นอยู่กับครูผู้ดูแลและการกำหนดคาบเรียน เมื่อครูมีทัศนคติที่ดี เห็นประโยชน์ของการอ่านหนังสือหรือเล่านิทาน ก็สามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของเด็กได้ เช่น การเพิ่มเวลาการเล่า การนำหนังสือนิทานมาเป็นสื่อสอนเด็กได้ หรือการจัดหาหนังสือและจัดวางให้เด็กๆ ได้ดูได้อ่านเมื่อต้องการได้ และพบว่าร้อยละ 83 ของเด็ก 80 ครอบครัว มีการดูโทรทัศน์เฉลี่ย 2-3 ชั่วโมงต่อวัน โดยสาเหตุที่ผู้ปกครองไม่ได้อ่านหนังสือให้เด็กฟังสืบเนื่องมาจาก

- 1) ไม่มีหนังสือให้อ่าน
- 2) ไม่คิดว่าเด็กจะสามารถรับรู้เรื่องราวที่อ่านได้ เนื่องจากผู้ปกครองกลุ่มนี้มีความเข้าใจว่าเด็กเล็กยังไม่มีวัยที่ไม่พร้อมที่จะรับรู้ได้เนื่องจากยังไร้เดียงสา
- 3) ไม่ค่อยมีเวลาได้อยู่กับเด็กมากพอ คือสาเหตุที่ส่งมากที่สุดต่อการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง
- 4) ผู้ปกครองอ่านหนังสือไม่ออก
- 5) ไม่รู้จะอ่านหนังสืออะไรให้เด็กฟัง

การดำเนินงานของโครงการชวนกันอ่านหนังสือให้เด็กฟังที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น เป็นโครงการที่เปิดโอกาสและพื้นที่เรียนรู้ ให้เด็กและชุมชนได้มีโอกาสสัมผัสหนังสือ รวมถึงได้รับทราบความสำคัญของการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง แม้ว่าจะไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชาวบ้านในพื้นที่ที่ทำวิจัยก็ตาม แต่ผลการวิจัย พบว่าการให้ชาวบ้านซึ่งมีวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรม มีระยะห่างกับหนังสือและสื่อเรียนรู้ มาอ่านมาหนังสือให้เด็กที่เป็นลูกหลานฟัง เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กนั้นสามารถทำได้ ซึ่งรูปแบบการส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง กระบวนการที่ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทราบถึงประโยชน์และความจำเป็นของการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง จึงเป็นเรื่องที่มีความจำเป็น การประชุมชี้แจงผู้ปกครอง การให้ข้อมูลเชิงวิชาการ การจัดหาหนังสือมาให้ อย่างไรก็ตามถึงแม้จะทราบถึงประโยชน์และความจำเป็นของการอ่านหนังสือให้เด็กฟังแล้ว วิถีชีวิตการทำมาหากินของชาวบ้านสถานะแวดล้อมที่ไม่เอื้อต่อการอ่านหนังสือ ทำให้ผู้อ่านยังไม่สามารถอ่านหนังสือให้เด็กฟังอย่างต่อเนื่องได้ หรือกับบางรายถึงกับเลิกอ่านไปเลย การติดตามจากทีมวิจัย พุดคุยซักถาม แนะนำในรายที่

เริ่มอ่านตอนโต เด็กยังไม่คุ้นชิน เอาหนังสือไปเปลี่ยนให้ที่บ้าน จัดเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยน เป็นการกระตุ้นให้กำลังใจ การพูดคุยแลกเปลี่ยนกันอย่างต่อเนื่องเป็นเรื่องจำเป็น และที่สำคัญคือต้องมีหนังสือให้กับผู้ปกครองที่มีความสนใจ กรณีที่ไม่มีหนังสือก็สามารถเล่านิทานแทนได้ กระบวนการส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง คือ

1) ชวนผู้ปกครองโดยอาศัยความสมัครใจ

2) เก็บข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย เช่น ข้อมูลครอบครัวเด็ก, การมีหรือไม่มีอ่านหรือไม่อ่านหนังสือ ทักษะต่อการอ่านหนังสือของผู้ปกครอง : การสำรวจข้อมูลจำนวนหลังคาเรือนที่มีและอ่านหนังสือให้เด็กฟัง ทักษะของผู้ปกครองต่อการอ่านหนังสือเป็นอย่างไร ผลการสำรวจพบว่าข้อมูลการมีและอ่านหนังสือให้เด็กฟังน้อยมากเพียง ร้อยละ 16 แล้วยังไม่ถึงเวทีประชุม นักวิจัยแจ้งข้อมูลกันทางโทรศัพท์อย่างตกใจกับตัวเลข มีคำถามต่อว่า ไม่อ่านหนังสือแล้วทำอะไร แล้วเด็ก 0-5 ปี ทั้งหมดในพื้นที่เป็นอย่างไร จึงมีการสำรวจรอบ 2 แบบสำรวจ อันเดิมเพิ่มเติมในส่วนการดูทีวี ปรึกษาความคิดจากการ รายการ “จุดเปลี่ยน” ทางทีวีช่อง 9 ที่สุ่มการดูโทรทัศน์ของเด็ก ๆ สื่อที่มีกันแทบทุกบ้าน (ตรงข้ามกับการมีหนังสือ) การสำรวจครั้งที่ 2 เก็บข้อมูลโดยนักวิจัยในพื้นที่ ยกเว้นหนองคูน้อยที่ชวนเด็กประถมฯ ในชุมชนลงสำรวจ เพื่อต้องการให้เด็กมีส่วนร่วมและทราบข้อมูลของชุมชนตัวเอง แต่เมื่อสรุปข้อมูลกันจริง ๆ ด้วยข้อจำกัดของเวลาของเด็กและนักวิจัยทำให้ไม่สามารถสรุปและวิเคราะห์ข้อมูลกับเด็กได้ การสรุปและวิเคราะห์ข้อมูลการสำรวจ ทำแบบแยกพื้นที่ก่อน ซึ่งผลการสำรวจเด็กกลุ่มนี้ดูทีวีเกือบทุกวัน ร้อยละ 84 นาน 2-3 ชั่วโมง ที่ไม่ดูร้อยละ 16 เป็นเด็กแรกเกิดที่ยังดูไม่ได้เท่านั้นเอง ข้อมูลด้านพัฒนาการเด็ก สะท้อนไม่ชัดเจนนัก เพราะผู้ปกครองไม่ได้สังเกตหรือเอาใจใส่ตั้งแต่ต้น ในเรื่องชอบหนังสือเกือบจะไม่มีเลยเพราะไม่มีการอ่านหนังสือหรือเล่านิทานให้เด็กฟัง และผู้ปกครองก็สะท้อนว่าไม่ชอบอ่านหนังสือ หลากหลายเหตุผลเช่น ไม่มีหนังสือ ไม่ชอบอ่านหนังสือ หรือไม่มีเวลาเป็นต้น

3) จัดหาหนังสือสำหรับเด็กมาให้ผู้ปกครอง

4) สร้างกระบวนการให้ผู้ปกครองอ่านหนังสือให้เด็กฟังทุกวัน เวลาไหนก็ได้

5) ติดตามและถอดบทเรียนสม่ำเสมอ

6) จัดเวทีสะท้อนบทเรียนแก่ชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง

ผลของการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง ได้ปรากฏผลต่อผู้เกี่ยวข้องต่างๆ ในโครงการ ทั้งต่อผู้ปกครอง และผลต่อครอบครัว/ชุมชน ผลต่อเด็กและผลต่อครู

- เกิดกับผู้ปกครองอย่างน้อย 2 ประการ ได้แก่ 1) เกิดทัศนคติที่ดีต่อการอ่านหนังสือ ทำให้ขยันอ่านหนังสือให้เด็กฟัง โดยมีผู้ปกครองที่อ่านหนังสือให้เด็กฟังอย่างจริงจังและต่อเนื่องถึง 46 ราย หรือร้อยละ 50 ของครอบครัวที่เข้าร่วมโครงการ และ 2) เกิดพฤติกรรมของการดูแลเอาใจใส่ต่อเด็กมากขึ้น มีผู้ปกครองประมาณ 30-40% ซื้อหนังสือให้ลูกหลานเพิ่ม

ตั้งแต่ 2 เล่มไปจนถึง 15 เล่ม ผู้ปกครองเหล่านี้จะให้เวลากับเด็กมากขึ้น บางรายรู้จักสังเกต การเปลี่ยนแปลงของเด็กด้วย นอกจากนี้นักวิจัยที่มีลูกยังเล็ก ๆ ก็มีการบันทึกพัฒนาการของ เด็กอีกด้วย

- ส่วนผลต่อครอบครัวและเด็กนั้น พบว่า ทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวดีขึ้น ซึ่งเกิดจากการ ได้ใช้เวลาใกล้ชิดกับลูกมากขึ้น การโอบกอดขณะอ่านหนังสือให้เด็กฟังได้ช่วยสร้างความสุข และเกิดสายสัมพันธ์ให้กับผู้อ่านและผู้ฟังมีเวลาอยู่ด้วยกัน พุดคุยกันมากขึ้น โดยมีเด็กและ หนังสือเป็นสื่อกลาง การแลกเปลี่ยนหนังสือและประสบการณ์ของผู้ปกครองทำให้เกิด สังคมแห่งการเรียนรู้ เช่น เทคนิคการอ่านหรือเล่านิทานให้เด็กฟัง อ่านยังงี้เด็กถึงสนใจ สำหรับผลต่อเด็กที่เห็นได้ชัดที่สุดคือ เด็กกลายเป็นหนอนหนังสือในเวลาอันรวดเร็ว
- นอกจากนั้นยังส่งผลทำให้เด็กๆ เก่ง ดี มีสมาธิและมีความสุข ในเรื่องความเก่งพบว่า เด็กจะมีพัฒนาการที่ชัดเจนหลายด้าน ในด้านความจำ เด็กจะจำเรื่องราว ทำทาง ทำนองการเล่า คำ คล้องจอง การเลียนแบบผู้ใหญ่ หรือเรื่องราวในหนังสือ สำหรับเด็กที่อยู่ในวัยที่สามารถพูดได้ แล้วจะจำเรื่องในหนังสือได้และสามารถเล่าเรื่องได้ พูดเก่งขึ้นมีพัฒนาการทางภาษาที่ดี เด็ก จะช่างซัก ช่างถาม มีความอยากรู้อยากเห็น เด็กบางคนจำและจำแนกสีครบ 12 สี ทั้งที่อายุ เพิ่ง 2-3 ปีเท่านั้น หรือมีความสามารถในการต่อจิ๊กซอได้หลายชิ้น ซึ่งต้องใช้ทั้งความจำและความเข้าใจในภาพรวมซึ่งเป็นความสามารถที่ซับซ้อนขึ้น และยังพบว่า การใช้เนื้อหาใน หนังสือสอนลูก หลาน การทำซ้ำบ่อย ๆ ทำให้เด็กจำได้และเลียนแบบ เด็กบางคนมี พฤติกรรมที่แสดงออกว่ารู้จักเก็บหนังสือให้เป็นระเบียบ รู้จักช่วยเหลือพ่อแม่ทำงานบ้าน เด็กมีความอดทน รู้จักรอ มีสมาธิมากขึ้น การฟังอย่างจดจ่อกับเรื่องราวที่ผู้ใหญ่เล่าหรืออ่าน ให้ฟัง เป็นการฝึกสมาธิให้เด็กไปด้วยในตัว ทั้งคนอ่านและคนฟังต่างก็มีความสุขจากการอ่าน เด็กจะอารมณ์ดีมีความสุขที่ได้ฟังพ่อแม่ผู้ปกครองเล่านิทาน หรืออ่านหนังสือให้ฟัง เด็กใน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและชั้นอนุบาลในโรงเรียน มีผลไม่แตกต่างกัน
- ผลที่เกิดกับครู คือ การปรับเปลี่ยนทัศนคติ จากที่กลัวเด็กทำหนังสือขาดจึงเก็บหนังสือเข้าตู้ ล็อกกุญแจไว้ กลับมาอ่านหนังสือให้เด็กฟังทุกวัน ใช้นิทานในการสอนเด็ก จัดหนังสือให้ เด็กๆ เข้าถึงมากขึ้น ครูสะท้อนว่า หนังสือเป็นตัวช่วยที่ดีมาก ทำให้เด็กไม่เบื่อ มีระเบียบ มี จริยธรรม และมีสมาธิ

การต่อยอดจากโครงการนี้มีหลายแบบ ตั้งแต่การถ่ายทอดประสบการณ์ให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องฟัง มีการขยายพื้นที่ มีการหนุนช่วยในเรื่องการอ่านในต่างพื้นที่ และสร้างนักอ่านคนใหม่อย่างต่อเนื่อง มีการทำห้องสมุดสำหรับชุมชนใน 2 พื้นที่ คือที่สถานีอนามัยหนองคูน้อย อำเภอไทยเจริญ และสถานี อนามัยสร้างมิ่ง อำเภอลำดวน และโครงการมีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการขยายพื้นที่การดำเนินงาน

ให้กว้างขวาง และผลักดันให้การอ่านหนังสือให้เด็กฟังเป็นนโยบายระดับจังหวัด เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างจริงจังและต่อเนื่อง (นรรณฐิยา ผลขาว และคณะ. 2551)

สภาพปัญหา

จากบทเรียนที่สำคัญของโครงการ หนังสือเพียงเล่มเดียวก็สร้างหนอนหนังสือได้ หากจะมีปัจจัยที่เป็นเงื่อนไข ก็เพียงแต่การขาดโอกาสเท่านั้น และ จากการดำเนินการวิจัยที่ผ่านมา ทำให้ได้เห็นจุดอ่อนในเรื่องทะเลยเรื่องการเรียนรู้ของเด็กเล็ก โดยไม่มีหน่วยงานใดรับผิดชอบโดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี และในพื้นที่ไม่มีการส่งเสริมการอ่านหนังสือให้ฟังมาก่อนเลย แม้ว่าการเล่านิทานหรืออ่านหนังสือให้เด็กฟังจะเป็นเรื่องพื้นๆ แต่พอเอาเข้าจริงๆ แม้แต่เจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการเด็กก็ไม่ได้รู้จริง ทั้งนักวิจัยและชาวบ้านต่างได้เรียนรู้พร้อมๆ กัน หลังจากได้ลงมืออ่านหนังสือให้เด็กฟังแล้ว กระบวนการเรียนรู้ที่สร้างการเรียนรู้ในเชิงประจักษ์จึงเป็นเรื่องสำคัญมากที่จะสร้างความรู้จริงให้กับคนทุกเพศทุกวัย ดังนั้นการที่จะส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กให้ฟัง จึงไม่ใช่เรื่องง่าย การที่จะทำให้ประชาชนเข้าใจ เกิดการอ่านอย่างกว้างขวางต่อเนื่อง จากการดำเนินงานเชิงนโยบายของจังหวัดยโสธรพบว่า ปัญหา อุปสรรคที่สำคัญคือ ขาดเจ้าภาพหลักในการดำเนินงาน ความต่อเนื่องในกิจกรรม ทั้งผู้ปกครองเด็ก การปฏิบัติการของหน่วยงาน ทั้งๆที่ ทุกฝ่ายเห็นว่าการอ่านหนังสือให้เด็กฟังมีประโยชน์มากและเป็นพื้นฐานที่ดีและสำคัญสำหรับเด็กและครอบครัว ดังนั้นการที่จะมีหลายหน่วยงานที่จะทำงานร่วมกัน สร้างมิติใหม่ให้ชุมชนได้มีโอกาสเปิดพื้นที่เรียนรู้ การอ่านหนังสือให้เด็กฟัง ต้องมีกระบวนการที่จะทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทราบถึงประโยชน์และความจำเป็นของการศึกษาข้อมูลเชิงวิชาการ วัฒนธรรมการอ่าน และครอบครัว บริบท รวมถึงทุนทางสังคมที่เป็นปัจจัยเอื้อ เพื่อให้เกิดการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง อย่างเป็นรูปธรรมในเขตพื้นที่ตามบทบาทของตนเอง โดยมีเป้าหมายร่วมกันคือ เพื่อส่งเสริมพัฒนาเด็ก สร้างสายสัมพันธ์ครอบครัวด้วยพลังแห่งการอ่าน

อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร เป็นอำเภอขนาดเล็ก ประกอบด้วย 5 ตำบล 48 หมู่บ้าน ประชากรทั้งหมด 30,457 คน เด็กต่ำกว่า 6 ปี 2,240 คน เทศบาล 1 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล 4 แห่ง สถานีอนามัย 6 แห่ง โรงเรียนประถมศึกษา 20 แห่ง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 16 แห่ง อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) 600 คน ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา วางจากฤดูเก็บเกี่ยว มีการอพยพแรงงานไปต่างจังหวัด และบางส่วนมีอาชีพรับจ้างที่ต่างจังหวัด มีการกลับบ้านเป็นครั้งคราว ในช่วงเทศกาล การส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง ในพื้นที่อำเภอไทยเจริญ ที่มีดำเนินการอยู่แล้ว คือพื้นที่วิจัยเดิมของโครงการชวนกันอ่านหนังสือให้เด็กฟัง และมีพื้นที่ขยายโครงการต่อเนื่องในสถานีอนามัย 5 แห่ง ในกลุ่มเด็ก แรกเกิด ถึง 3 ปี ยังไม่มีการขยายผลไปยังหน่วยงานอื่น

ความสำคัญของปัญหา

การจะส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรมการอ่าน ด้วยการส่งเสริมให้พ่อแม่เล่านิทานอ่านหนังสือให้ลูกฟังตั้งแต่ลูกยังเล็กๆ สิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง คือการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์หนุนการอ่านให้สัมฤทธิ์ผลได้ของผู้ใหญ่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกหน่วยงาน ภายใต้วัฒนธรรม ความเป็นอยู่แบบครอบครัว ชุมชนอีสาน วัฒนธรรมไทยเป็นที่ยอมรับมานานว่าเป็นวัฒนธรรมแห่งการเล่า มีการสรุปว่านั่นเป็นสาเหตุให้คนไทยอ่านหนังสือน้อย แต่การอ่านมีความจำเป็นอย่างมากในสังคมที่ซับซ้อนในปัจจุบัน ที่ต้องอาศัยสื่อที่เป็นตัวหนังสือ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษามิติที่เกี่ยวข้องกับการอ่านในเด็กก่อนวัยเรียน ไม่ว่าจะเป็นในส่วนที่เป็นโครงสร้าง การทำงานของภาครัฐ มิติวัฒนธรรมความเป็นอยู่ทุนทางสังคม และการมีส่วนร่วมของชุมชน ท้องถิ่น ว่ามีส่วนเกี่ยวข้อง ในการสนับสนุน และมีบทบาทที่เอื้อต่อกันอย่างไร จะนำไปสู่การส่งเสริมพัฒนาคุณภาพการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง การมีรูปแบบการพัฒนาเด็กสร้างวัฒนธรรมการอ่านในครอบครัว และสังคม อย่างจริงจังและเป็นรูปธรรมต่อไป

คำถามในการวิจัย

การส่งเสริมและพัฒนา คุณภาพการอ่านหนังสือให้เด็กฟังภายใต้โครงสร้างการทำงานของภาครัฐเป็นอย่างไร อาศัยปัจจัยหรือเงื่อนไขใด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟังของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและครอบครัว
2. เพื่อศึกษารูปแบบโครงสร้างการอ่านหนังสือให้เด็กฟังของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3. เพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่องโครงสร้างการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง: กรณีศึกษาดำบลน้ำคำ อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร เป็นกรณีศึกษาที่ทำทั้งตำบล ขอบเขตของงานมีทั้งการส่งเสริมและพัฒนา และมีหลายองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยมุ่งเน้นศึกษาการจัดการหน่วยงานด้านการดำเนินงานส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟังของรัฐ โครงสร้างและการทำงานของภาครัฐด้านการศึกษาส่วนที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง ศึกษาปรากฏการณ์ทั้งในอดีตและปัจจุบันมิติทางประวัติศาสตร์ การเชื่อมโยงวิธีคิดในการส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง

โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่ศึกษาเพื่อที่จะนำมาอธิบายได้แก่

1. ทฤษฎีโครงสร้างทางสังคม (Social Structure) ศึกษาความหมายของโครงสร้างทางสังคมและองค์ประกอบของโครงสร้างทางสังคมการศึกษาวิจัยเรื่อง โครงสร้างทางสังคมกับส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ที่ผู้วิจัย ได้สนใจที่จะศึกษา การทำความเข้าใจเรื่องโครงสร้างทางสังคม จึงเป็นเรื่องที่ต้องศึกษา ค้นคว้า ทบทวนเพราะจะทำให้เข้าใจบริบท ปรากฏการณ์ ที่เกิดขึ้นในชุมชนที่จะทำการศึกษา แม้ว่า ชุมชนที่จะศึกษา เป็นพื้นที่ในชนบท และไม่ซับซ้อนเท่าสังคมในเมือง แต่ ความ เป็น “เมือง” ก็เข้าถึงเกือบทุกชุมชนในพื้นที่ชนบท และแต่ละชุมชน ความเกี่ยวพันระหว่างบุคคล ครอบครัว และองค์กรต่างๆในแต่ละแห่งก็ไม่เหมือนกัน แม้สถาบันทางสังคมมีความเหมือนกันอยู่ บ้าง จากการทบทวนเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่ามีทั้งความเหมือน และแตกต่างในมุมมองของ นักวิชาการเกี่ยวกับ โครงสร้างทางสังคม

2. แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change) สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับหลายส่วนทั้งจากภายในและภายนอกสังคม ยิ่งใน ภาวะทันสมัยอย่างปัจจุบัน เทคโนโลยีที่ทันสมัยโดยเฉพาะด้านการสื่อสาร รวมทั้งระบบเศรษฐกิจ ทำให้วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ของคนในสังคมก็ไม่เหมือนเดิม มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำ ให้บทบาทหน้าที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลกระทบต่อระบบ โครงสร้างทางสังคม โดยเฉพาะประชากรใน สังคม จำเป็นที่จะต้องรู้เท่าทัน ปรับตัวอยู่ในสังคมได้

3. แนวคิดโครงสร้าง หน้าที่นิยม ผู้ศึกษาได้นำแนวคิดโครงสร้างหน้าที่ เพื่ออธิบาย โครงสร้าง บทบาทหน้าที่และความสัมพันธ์กัน ของบุคคล สถาบันทางสังคม และองค์กรในชุมชน โดยยกแนวคิดทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยมของพาร์สันส์ (Parsons) นักสังคมวิทยาอเมริกา ที่อธิบาย สังคมและระบบย่อยของสังคมว่ามีระบบต่างๆสัมพันธ์กัน ทำหน้าที่ขับเคลื่อนปรับตัวไปด้วยกันอย่าง บูรณาการ

4. แนวคิดทุนทางสังคม อธิบายระบบคุณค่าดั้งเดิมและคุณค่าที่ผลิตขึ้นใหม่ และ ความสัมพันธ์และการนำมาปรับใช้ ทุนทางสังคม ที่เป็น ระบบคุณค่า ความเชื่อท้องถิ่น ที่วางอยู่บน พื้นฐานของการเคารพขนบธรรมเนียมประเพณี มีรากฐานมาจากพุทธศาสนา และระบบความเชื่อเรื่องผี ที่แสดงผ่านพิธีกรรม จารีต ประเพณีท้องถิ่น ที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชุมชน สังเกต และทุนทางสังคมลักษณะ โครงสร้าง ได้แก่ โครงสร้างสถาบัน และระบบความสัมพันธ์ ได้แก่ กลุ่มองค์กร ผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำทางปัญญาของชุมชน ระบบเครือญาติ

5. แนวคิดการมีส่วนร่วมของโคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff) และของ อकिन ริฟฟิ้น เป็นแนวคิดที่มาอธิบายการก่อเกิดการทำงานร่วมกันของหลายหน่วยงานหรือองค์กร และเป็นแนวคิดที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย

6. กระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้ มาศึกษาอธิบายกระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลงความคิดและพฤติกรรม การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ การเห็น การได้ยิน การใช้เทคโนโลยี การเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่มีความแตกต่างกัน ทั้งลักษณะการเรียนรู้และปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้อง เช่น เด็กจะเรียนรู้จากห้องเรียน, ผู้สอน ผู้ใหญ่เรียนรู้ด้วยประสบการณ์

7. ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พื้นที่ในการวิจัย

ศึกษาในพื้นที่ ตำบลน้ำคำ อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร ในหน่วยงานดังต่อไปนี้

- 1) โรงเรียนประถมศึกษาทุกโรงเรียน จำนวน 5 แห่ง
- 2) สถานีอนามัยทุกแห่งในตำบล จำนวน 2 แห่ง
- 3) องค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 1 แห่ง
- 4) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทุกแห่ง จำนวน 3 แห่ง
- 5) เครือข่ายการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยระดับตำบล 1 เครือข่าย

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

- 1) หัวหน้า/เจ้าหน้าที่หรือบุคลากรของหน่วยงานในพื้นที่ศึกษา
- 2) ผู้นำชุมชนทุกหมู่บ้าน จำนวน 12 คน
- 3) ผู้ปกครองเด็กในตำบลน้ำคำ จำนวน 100 ครอบครัว

นิยามศัพท์

1. **พลังแห่งการอ่าน** หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นกับ เด็ก, ผู้ปกครอง, ครอบครัว, และชุมชน จากการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง

2. **การมีส่วนร่วม** หมายถึง การพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมช่วยเหลือโดยสมัครใจ ในการทำกิจกรรมร่วมกัน ในทุกขั้นตอน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และประเมินผล ของโครงการ

3. **หน่วยงาน** หมายถึง หน่วยงาน ส่วนราชการ องค์กรเอกชน ที่มีอยู่ในพื้นที่วิจัย

4. **การอ่านหนังสือให้เด็กฟัง** หมายถึง การอ่านหนังสือนิทาน หนังสือภาพ หรือหนังสือสำหรับเด็กอื่นๆ โดยพ่อ แม่ หรือญาติในครอบครัวเป็นคนอ่านให้ หรือครู

5. โครงสร้าง หมายถึง รูปแบบการทำงานของหน่วยงานของรัฐในการจัดการเกี่ยวกับการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง

6. การส่งเสริมพัฒนาคุณภาพการอ่าน หมายถึง การสนับสนุนให้เกิดการอ่านหนังสือให้เด็กแรกเกิด – 6 ปี ฟัง อย่างต่อเนื่องมีการจัดการ และดำเนินการที่สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น โดยความร่วมมือของทุกส่วนที่เกี่ยวข้อง

7. เด็ก หมายถึง เด็กแรกเกิด ถึง 6 ปี

8. ครอบครัว หมายถึง ครอบครัวเด็กแรกเกิด ถึง 6 ปี

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง โครงสร้างการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง :
กรณีศึกษา ตำบลน้ำคำ อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร ผู้ศึกษาได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัย
ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. โครงสร้างทางสังคม (Social Structure)
 - 1.1 ความหมายของโครงสร้างทางสังคม
 - 1.2 องค์ประกอบของโครงสร้างทางสังคม
2. แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change) มีขอบเขตในการศึกษาดังนี้
 - 2.1 ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
 - 2.2 สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
 - 2.3 ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
 - 2.4 ประเภทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
 - 2.5 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
3. แนวคิดโครงสร้าง หน้าที่นิยม
4. แนวคิดทุนทางสังคม
5. กระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้
 - 5.1 ความหมายของการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้
 - 5.2 องค์ประกอบของการเรียนรู้
 - 5.3 ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Theory)
 - 5.4 กระบวนการเรียนรู้
 - 5.5 ปัจจัยที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้
6. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. โครงสร้างทางสังคม (Social Structure)

การศึกษาวิจัยเรื่อง โครงสร้างการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง
กรณีศึกษา : ตำบลน้ำคำ อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร ผู้วิจัย ได้ศึกษาทำความเข้าใจเรื่องโครงสร้าง
ทางสังคม เพราะจะทำให้เข้าใจบริบท ปรากฏการณ์ ที่เกิดขึ้นในชุมชนที่จะทำการศึกษาแม้ว่า ชุมชนที่จะ
ศึกษา เป็นพื้นที่ในชนบท และไม่ซับซ้อนเท่าสังคมในเมือง แต่ ความเป็น “เมือง” ก็เข้าถึงเกือบทุก

ชุมชนในพื้นที่ชนบท และแต่ละชุมชน ความเกี่ยวพันระหว่างบุคคล ครอบครัว และองค์กรต่างๆ ในแต่ละแห่งก็ไม่เหมือนกัน แม้สถาบันทางสังคมมีความเหมือนกันอยู่บ้าง จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่ามีความเหมือน และแตกต่างในมุมมองของนักวิชาการเกี่ยวกับโครงสร้างทางสังคม และจากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องสรุปได้ดังนี้

1.1 ความหมายของโครงสร้างทางสังคม

ประเสริฐ แยมกลิ่นฟู และคณะ (2529 : 87) ได้ให้ความหมายของโครงสร้างทางสังคม (Social Structure) คือ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ยึดเหนี่ยวกันด้วยวัฒนธรรม เพื่อประโยชน์ของแต่ละคนหรือหมู่คณะ และโครงสร้างทางสังคมเป็นเรื่องของคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีการกระทำระหว่างกัน หรือมีการติดต่อกันลักษณะใดลักษณะหนึ่ง เป็นระยะเวลาหนึ่ง โดยต่างก็รู้ภาษาและเข้าใจกัน ปฏิบัติต่อกันตามขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือระเบียบวัฒนธรรม วัฒนธรรมจึงทำหน้าที่ประสานบุคคลให้เข้าด้วยกันได้ นอกจากนี้ผลประโยชน์ที่กลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กันได้รับร่วมกันก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ทำให้เกิดการเชื่อมประสานกันได้

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2540 : 8) ได้ให้ความหมายของโครงสร้างทางสังคมว่า หมายถึง องค์ประกอบของสังคม ตามรูปแบบของวัฒนธรรมเทียบได้กับโครงสร้างบ้าน ก็คือ องค์ประกอบของบ้าน ตามแบบแปลนในขณะที่บ้านมีแบบแปลนแสดงส่วนต่างๆ ของบ้าน สังคมก็มีวัฒนธรรม เป็นเครื่องแสดงและยึดเหนี่ยวส่วนต่างๆ ของสังคมเข้าด้วยกัน

สรุปได้ว่าโครงสร้างทางสังคมหมายถึง บุคคลหรือกลุ่มคน สถาบันหรือหน่วยงานที่มีความสัมพันธ์กันหรือแบบแผนและแนวทางปฏิบัติร่วมกัน รู้และเข้าใจกัน โดยมีวัฒนธรรมประเพณีเป็นแรงยึดเหนี่ยวส่วนต่างๆ ของสังคมเข้าด้วยกัน

1.2 องค์ประกอบของโครงสร้างทางสังคม

ประเสริฐ แยมกลิ่นฟู และคณะ (2529 : 87) ได้กล่าวว่าโครงสร้างทางสังคมมีหลายรูปแบบหลายระดับ ต่างที่ขนาดและซับซ้อน ซึ่งความซับซ้อนขึ้นอยู่กับขนาดของสังคมนั้นด้วย เช่น การแต่งงานรวมเป็นครอบครัว หลายครอบครัวเป็นชุมชน หรือ หลายชุมชนเป็นกลุ่มสังคม ซึ่งมี องค์ประกอบของโครงสร้างทางสังคม คือ องค์การทางสังคม (Social Organization) เป็นส่วนที่มีการจัดระเบียบให้กลุ่มคนมาอยู่ด้วยกัน เป็นกลุ่มก้อน และส่วนที่จัดระเบียบแล้ว และ สถาบันในสังคมเช่น สถาบันอนามัยและสาธารณสุข, สถาบันการศึกษา, สถาบันศาสนา

ณรงค์ เสียงประชา (2541) ได้สรุปทัศนะของนักสังคมวิทยาว่า โครงสร้างของสังคมควรจะประกอบด้วย ส่วนที่สำคัญ 3 ส่วน คือ กลุ่มคน,สถานภาพและบทบาทและสถาบันสังคม โดยกล่าวว่า สังคมใดถ้ามีการรวมกลุ่ม และแต่ละกลุ่ม หรือ บุคคลได้ทำหน้าที่ตามบทบาทของตนเอง มีการจัดระเบียบขององค์กรที่ดี พร้อมทั้งมีการกำหนดสถานภาพและบทบาทของสมาชิกได้อย่างเหมาะสม การอยู่ร่วมกันของสังคมนั้นก็จะเป็นปึกแผ่น สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างไม่มีปัญหา และแบ่งสังคมออกเป็น 2 ประเภทคือ สังคมแบบชาวบ้าน (Folk Society) หรือสังคมชนบท (Rural Society) เป็นสังคมที่มีลักษณะความผูกพันทางสายเลือด เครือญาติ ติดต่อกันในลักษณะคนรู้จักชอบพอให้ความเคารพผู้อาวุโส สมาชิกในสังคมอยู่ร่วมกันแบบมีน้ำใจต่อกัน การเมืองการปกครองเป็นแบบยึดถือสืบทอดกันมา แต่ปัจจุบันสังคมแบบนี้หาได้ยากหลังยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นต้นมา และอีกสังคมหนึ่งคือ สังคมสมัยใหม่ (Modern Society) หรือสังคมเมือง (Urban Society) เป็นสังคมที่มีลักษณะตรงกันกับสังคมชนบท ซึ่งมีสถาบันทางสังคมที่หาแนวทางในการอยู่ร่วมกันได้แก่สถาบันครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูสมาชิกใหม่,สถาบันการศึกษา เป็นสถาบันที่ดำเนินงานเพื่อก่อเกิดการเรียนรู้แก่เด็กและสมาชิกอื่นๆ เป็นพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนามนุษย์,สถาบันศาสนา เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต เป็นวัฒนธรรมที่ใช้ในการดำเนินชีวิต กำหนดพฤติกรรม เป็นเอกลักษณ์ของสังคมนั้นๆ

รัชนิกร เศรษฐ (2532) ได้กล่าวว่า โครงสร้างสังคมชนบทและสังคมเมือง เป็นโครงสร้างที่สำคัญที่สุด คือเพราะเป็นตัวกำหนดบทบาทหน้าที่และวิถีชีวิตของคนไทย โครงสร้างสังคมชนบท มีลักษณะเฉพาะคือการรวมกลุ่มที่มีรูปแบบเป็นอรูปนัย (Informal) ของกลุ่มปฐมภูมิ (Primary Group) คือมีการติดต่อถึงตัว ทำให้มีการรวมตัวที่เหนียวแน่นเพราะมีวัฒนธรรมท้องถิ่นคล้ายคลึงกัน สถานภาพและบทบาทของคนในสังคมไม่แตกต่างกันมากจุดเด่นอยู่ที่ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ นับถือผู้อาวุโส เป็นสังคมที่มีความเอื้ออาทรต่อกันค่านิยมในเรื่องความดีทางศาสนา มีบทบาทสำคัญต่อพฤติกรรมทางสังคม ชนบท ผู้นำมักได้แก่ พระ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และผู้อาวุโสที่ชาวบ้านนับถือระบบเศรษฐกิจ ผลจากการพัฒนาตามกระแสโลกกระทบต่อสังคมไทยเป็นอย่างมาก ซึ่งมีทั้งผลดีและเสีย ทำให้คนไทยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากขึ้น วิถีชีวิตเปลี่ยนไปมุ่งหารายได้ประเพณีเก่าที่สืบทอดกันมาถูกทิ้งไปบ้าง เกิดช่องว่างระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ อบรมบ่มสอนไม่ได้ครอบครัวแตกแยกหย่าร้างมากขึ้น

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2540 : 10) ได้สรุปว่า โครงสร้างทางสังคม ประกอบด้วย องค์การสังคม ซึ่งเป็นเรื่องของกลุ่มคนประเภทต่างๆ และสถาบันสังคม ซึ่งเป็นองค์ประกอบของวัฒนธรรมอีกชั้นหนึ่ง และวัฒนธรรมคือแบบแผนในการคิดและการกระทำเรื่องสำคัญเรื่องต่างๆ ของคนกลุ่มหนึ่งหรือสังคมกลุ่มหนึ่ง

สุเทพ สุนทรเกสัช (2548) ได้สรุปและวิเคราะห์โครงสร้างสังคมอีสาน ในรวมบทความ หมู่บ้านอีสานในยุค”สงครามเย็น” สังคมวิทยาของหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ศึกษาจากหมู่บ้าน “บ้านนาอัสคร” ว่าโครงสร้างทางสังคมอีสาน ประกอบด้วย การเกาะเกี่ยวกันอย่างเป็นระบบ ความเกี่ยวพันดังกล่าวก่อเกิดขึ้นตั้งแต่การก่อตั้งหมู่บ้าน การมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาร่วมกัน มีความเป็นสังคมเดียวกันของชาวบ้านในหมู่บ้าน มีความเป็นปึกแผ่น เกาะเกี่ยวกันเหนียวแน่น ความร่วมมือของหมู่บ้าน มีกรอบครัวและระบบเครือญาติเป็นโครงสร้างทางสังคมพื้นฐานที่สำคัญ และทำให้มีระบบคุณธรรม ศาสนาและระบบความเชื่อของหมู่บ้าน ด้านการรวมกลุ่มที่มาจากภายนอกหมู่บ้าน ซึ่งเป็นพื้นฐานของโครงสร้างทางสังคมที่สำคัญ ที่ใช้เป็นเครื่องกำหนดความร่วมมือทางด้านสังคม ความร่วมมือในระบบการผลิตทางเศรษฐกิจของหมู่บ้าน การรวมกลุ่มทางศาสนาหรือพิธีกรรมในระบบความเชื่ออื่นๆ ซึ่งแบ่งเป็นการรวมกลุ่ม 2 ระดับ แรกที่ต้องการความร่วมมือ ความพร้อมเพรียง เป็นความร่วมมือในระดับครัวเรือนเครือญาติในหมู่บ้านชุมชน ส่วนความร่วมมือระดับที่สองคือ ความร่วมมือระหว่างหมู่บ้าน ชุมชน ก็มีความจำเป็นถ้าจุดมุ่งหมายกระทบต่อสังคมและประเทศชาติโดยรวม ความร่วมมือระดับนี้รากฐานมาจากโครงสร้างทางการเมือง ผ่านการทำงานของรัฐบาลกลางที่ทำงานผ่านตัวแทนคือหน่วยงาน หรือองค์กรต่างๆในแต่ละภูมิภาค ไม่ได้มีรากฐานมาจากชุมชน จึงขาดความกลมกลืนกับประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน เกิดความขัดแย้ง ไม่ให้ความร่วมมือ แต่ถ้าเข้าใจโครงสร้างความร่วมมือดั้งเดิมมีอยู่อย่างไร ประสานสัมพันธ์กับกลุ่มความร่วมมือดั้งเดิมในชุมชนปรับให้สอดคล้องกับบริบท และความต้องการของชุมชนแล้ว ความร่วมมือระดับนี้ก็จะประสบผลสำเร็จ

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของโครงสร้างทางสังคม ควรจะประกอบด้วย ส่วนที่สำคัญ 3 ส่วน คือ กลุ่มคน,สถานภาพและบทบาทและสถาบันสังคม มีการรวมกลุ่ม และแต่ละกลุ่ม หรือ บุคคลได้ทำหน้าที่ตามบทบาทของตนเอง มีการจัดระเบียบขององค์กรที่ดี พร้อมทั้งมีการกำหนดสถานภาพและบทบาทของสมาชิกได้อย่างเหมาะสม จะทำให้การอยู่ร่วมกันของสังคมนั้นเป็นปึกแผ่น สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างไม่มีปัญหา และโครงสร้างทางสังคมของอีสาน มี กรอบครัวและระบบเครือญาติเป็นโครงสร้างที่สำคัญที่ทำให้ระบบและความร่วมมือทางเศรษฐกิจสำเร็จ โดยมีแรงยึดเหนี่ยวจากระบบศาสนาและความเชื่อ

1.3 สถาบันทางสังคม (Social Institutions)

องค์ประกอบของโครงสร้างทางสังคม ที่สำคัญคือ สถาบันทางสังคม มีบทบาทที่จะทำ ให้สังคมโดยรวมอยู่รวมกันได้อย่างปกติสุข เนื่องจากสถาบันทางสังคมมีมากมาย ตามที่นักวิชาการได้ สรุปไว้ ในการศึกษาครั้งนี้เพื่อให้การศึกษาสอดคล้องกับ วัตถุประสงค์และบริบทของพื้นที่ที่ศึกษา ผู้ ศึกษาจึงจำเพาะที่จะศึกษาสถาบันทางสังคมที่มีในพื้นที่ คือ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา ตามการทบทวนเอกสารวิชาการดังนี้

1.3.1 ความหมายของสถาบันสังคม

สุพัตรา สุภาพ (2540 : 64) ได้ให้ความหมายของสถาบันสังคม ว่า หมายถึง กระบวนการซึ่งการรวมกลุ่มสมาคมกันที่ดี หรือว่าวิธีการต่างๆที่ดี ได้จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นระเบียบ (Organized) มีระบบ (Systematized) และมั่นคง (Stabilized) ซึ่งมีสาระสำคัญของการจัดตั้งขึ้นเป็น สถาบันประกอบด้วยลักษณะสำคัญคือ

1.3.1.1 ความเป็นระเบียบ (Organization) นั้น หมายถึงบทบาทหรือความสัมพันธ์ ระหว่างบทบาทของสมาชิก

1.3.1.2 ความเป็นระบบ (Systematization) นั้น หมายถึงการกำหนดหน้าที่ความ รับผิดชอบผู้ที่มีส่วนในสถาบันนี้จะต้องปฏิบัติ

1.3.1.3 ความมีเสถียรภาพหรือความมั่นคง (Stabilization) นั้น หมายถึงการ รวมกลุ่มกันที่ดี หรือกระบวนการใดๆแห่งสถาบันนั้นที่ดี มีแนวโน้มที่จะดำรงอยู่เกินกว่าช่วงชีวิตของ บรรดาสมาชิกที่มีส่วนร่วมในสถาบันนั้น

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2540 : 11) ได้ให้ความหมายของสถาบันสังคมว่าหมายถึง ส่วนหนึ่งของโครงสร้างสังคม ที่เป็นกฎระเบียบของสังคมสำหรับสมาชิกสังคมปฏิบัติตาม กฎระเบียบเหล่านี้ประกอบด้วย ความเชื่อ ความรู้ ค่านิยม อุดมการณ์ บรรทัดฐานทางสังคม ซึ่ง สามารถรวบรวมเป็น 2 กลุ่มคือ และแบบแผนในการกระทำ (Pattern of Action) แบบแผนในความคิด (Pattern of Thinking) อัน ได้แก่ ความเชื่อ ความรู้ ค่านิยม อุดมการณ์ด้านต่างๆในสังคม

งามพิศ สัตย์สงวน (2545 : 7-11) ได้สรุปความหมายของสถาบันสังคม ว่าหมายถึง “แบบแผนพฤติกรรมที่เป็นมาตรฐานของสังคมที่มีขึ้น เพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานของสังคม และทำหน้าที่ต่างๆ เพื่อคงสภาพอยู่ได้” ซึ่ง คำว่าแบบแผนพฤติกรรมหมายถึง “แบบแผนของ ความคิดการกระทำหรือพฤติกรรมต่างๆ” คำว่า “มาตรฐานของสังคม” หมายถึง “เป็นที่ยอมรับเป็น จำนวนมากสังคมว่า พฤติกรรมนั้นเป็นพฤติกรรมที่ถูกต้องควรปฏิบัติตาม” คำว่า “ปัญหาพื้นฐาน” หมายถึงปัญหาความต้องการจำเป็นมนุษย์ (Basic Needs) เช่น ความต้องการจำเป็นทางด้านจิตใจ

ต้องการที่พึงพอใจ ต้องการอยู่อย่างปลอดภัยจากศัตรู ภายในและภายนอกประเทศ ต้องการอยู่อย่างสงบ ต้องการมีคู่ครอง ต้องการมีลูกหลานต้องการอบรมสั่งสอนคนรุ่นใหม่ และความต้องการจำเป็นอื่นๆ เพื่อสมาชิกในสังคมจะมีชีวิตอยู่รอดได้

จากการให้ความหมายของสถาบันสังคมของนักวิชาการ สรุปได้ว่า สถาบันสังคม หมายถึงกระบวนการของการรวมกลุ่มสมาคมกันอย่างมีระบบ ระเบียบ มีมั่นคง มีกฎระเบียบที่ประกอบด้วย ความเชื่อ ความรู้ ค่านิยม อุดมการณ์ บรรทัดฐานทางสังคม ซึ่งสามารถรวมรวมเป็น 2 กลุ่มคือ และแบบแผนในการกระทำ (Pattern of Action) แบบแผนในความคิด (Pattern of Thinking) อันได้แก่ ความเชื่อ ความรู้ ค่านิยม อุดมการณ์ด้านต่างๆในสังคม

1.3.2 สถาบันสังคมที่สำคัญ

สถาบันสังคมมีมากมาย ในการศึกษาครั้งนี้จะกล่าวถึงสถาบันสังคมที่สำคัญและมีเกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ 4 สถาบันคือ

1.3.2.1 สถาบันครอบครัว

สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรกๆที่ทุกคนได้สัมผัสและใกล้ชิดมากที่สุด เพราะทุกคนมีครอบครัว และเป็นสถาบันที่ผู้ศึกษาเห็นว่าส่งผลต่อ การเรียนรู้ พฤติกรรม ของคนในสังคมมากที่สุดสถาบันหนึ่ง โดยศึกษาความหมายและบทบาทหน้าที่ของสถาบันครอบครัว ซึ่งมีนักวิชาการได้กล่าวไว้ดังนี้

1) ความหมายของสถาบันครอบครัว การให้ความหมายของสถาบันครอบครัวมีหลากหลาย แต่โดยรวมนักวิชาการทั้งทางสังคมวิทยา และทั่วไป ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

สุพัตรา สุภาพ (2540 : 65) ได้กล่าวว่า ครอบครัว หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มา รวมกันโดยการสมรส โดยทางสายโลหิต หรือการรับเลี้ยงดู มีการก่อตั้งเป็นครอบครัว มีปฏิกริยาโต้ตอบซึ่งกันและกัน ในฐานะที่เป็นสามี ภรรยา พ่อ แม่ เป็นลูกชายลูกสาว พี่น้อง โดยการรักษาวัฒนธรรมเดิม หรือ อาจสร้างวัฒนธรรมใหม่เพิ่มเติมก็ได้ และยังได้กล่าวว่า ครอบครัวเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุด ที่มีความสัมพันธ์และความร่วมมืออย่างใกล้ชิดและมีความคงทนมากที่สุด เป็นสังคมแรกที่มนุษย์ต้องเผชิญตั้งแต่เกิดจนเติบโต ครอบครัวจะให้สถานภาพและบทบาทในสังคมด้วย

สุนทร ปัญญะพงษ์ (2552 : 116) ได้ให้ความหมายของครอบครัวว่า หมายถึง การที่คนตั้งแต่สองคนขึ้นไปมาอยู่ร่วมกัน โดยมีความสัมพันธ์กันด้วยการแต่งงานหรือมีความผูกพันกันทางสายโลหิตหรือด้วยการรับเป็นบุตรบุญธรรม และ อาศัยอยู่ภายในครัวเรือนเดียวกัน และครอบครัวจะเป็นครอบครัวโดยสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อมีลูกเท่านั้น

จำนง อติวัฒน์สิทธิ์และคณะ (2548 : 79) ได้ให้ความหมายของสถาบันครอบครัวว่า หมายถึง การที่คนตั้งแต่สองคนขึ้นไปมาอยู่ร่วมกัน โดยมีความสัมพันธ์กันด้วยการแต่งงานหรือมีความผูกพันกันทางสายโลหิตหรือด้วยการรับเป็นบุตรบุญธรรม และอาศัยอยู่ภายในครัวเรือนเดียวกันและครอบครัวจะเป็นครอบครัวโดยสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อมีลูกเท่านั้น

2) หน้าที่ของสถาบันครอบครัว บทบาทหน้าที่ของครอบครัว เป็นเรื่องที่สำคัญเพราะเป็นสถาบันแรกที่จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ให้กับเด็ก หรือ คนในครอบครัว ถ้าครอบครัวทำหน้าที่ได้ดี สมาชิกของครอบครัวนั้นๆก็จะ มีการเรียนรู้ที่ดี ถูกขัดเกลาให้มีพฤติกรรม ที่เหมาะสมกับสังคมนั้นๆ จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ดังนี้

สุพัตรา สุภาพ (2540 : 65-69) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของครอบครัวว่ามีหน้าที่ที่สำคัญ คือ หน้าที่สร้างสรรค์สมาชิกใหม่ เพื่อให้สังคมดำรงอยู่ได้ สังคมต้องมีสมาชิกใหม่แทนสมาชิกเดิมที่ตายไป จำนวนสมาชิกต้องสมดุลกับทรัพยากร ไม่มากหรือน้อยเกินไป หน้าที่บำบัดความต้องการทางเพศ ซึ่งจะออกมาในรูปแบบของการสมรส ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่สังคมเข้ามาควบคุมความสัมพันธ์ทางเพศให้อยู่ในขอบเขต หน้าที่ เลี้ยงดูผู้เยาว์ให้เจริญเติบโตขึ้นในสังคม ส่งเสริมพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ หน้าที่อบรมสั่งสอนแก่เด็กให้รู้จักระเบียบของสังคม สอนให้เด็กปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมในสังคม ทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดี หน้าที่กำหนดสถานภาพ ว่าเป็นใคร สถานภาพจะติดตัวมาตั้งแต่เกิด กำหนด ชื่อ สกุล หรืออยู่กับคนกลุ่มไหน และ หน้าที่ ให้ความรักและความอบอุ่น ครอบครัว เป็นแหล่งให้กำลังใจและปลุกปลอบใจให้ความรัก ความคุ้มครองและความมั่นคงทางจิตใจแก่สมาชิก

งามพิศ สัตย์สงวน (2545 : 11) ได้สรุปบทบาทหน้าที่ของสถาบันครอบครัวว่า มีหน้าที่หลักคือ การเพิ่มสมาชิกใหม่ให้สังคม การอบรมเลี้ยงดูสั่งสอน ให้สมาชิกมีคุณภาพ รวมทั้งเลี้ยงดูสมาชิกอื่นๆในครอบครัว หน้าที่ทางเศรษฐกิจ หน้าที่ทางจิตวิทยา สนองความต้องการทางเพศ ให้สถานภาพสังคม

สุนทร ปัญญาพงษ์ (2552 : 117) ได้กล่าวว่า ครอบครัวมีหน้าที่ที่สำคัญคือการสร้างสมาชิกใหม่แทนสมาชิกเก่าที่ตายไป ทำให้เผ่าพันธุ์ของมนุษย์ไม่สูญหายไป การเลี้ยงดูเด็กให้เจริญเติบโต เป็นสมาชิกที่สมบูรณ์และมีคุณภาพ การปลูกฝังระเบียบสังคมแก่สมาชิกใหม่ปลูกฝังนิสัยให้ความรู้ ให้อยู่ได้ในสังคม การให้ความรักความอบอุ่น ดูแล ให้กำลังใจแก่สมาชิกในครอบครัว การควบคุมความสัมพันธ์ทางเพศ ระหว่าง ชายหญิง ให้เป็นไปในทางที่ดี การทำหน้าที่ทางเศรษฐกิจ เป็นทั้งหน่วยผลิตและหน่วยบริโภค ปัจจุบันเป็นหน่วยบริโภคมากกว่า การกำหนดสถานภาพบุคคล และสถานภาพทางสังคมเช่น เป็นชาย หญิง เป็นคนไทย คนจีนเป็นต้น

สรุปได้ว่า สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันที่มีความเกี่ยวพันกันทางสายเลือด เป็นสถาบันสังคมที่มีความสำคัญที่สุด เป็นพื้นฐานที่สำคัญของสมาชิกในสังคม เป็นพื้นฐานของสถาบันอื่นในสังคม สมาชิกจะเป็นคนดี คนเลว สถาบันครอบครัว จะทำหน้าที่เป็นต้นแบบมีส่วนทำให้พฤติกรรมของสมาชิกเป็นเช่นนั้น รวมทั้งการกำหนดสถานะภาพของสมาชิกด้วย

1.3.2.2 สถาบันการศึกษา (Education Institution)

สถาบันการศึกษา มีความเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของเด็กโดยตรง เพราะให้ความรู้และพัฒนาทักษะด้านต่างๆ ให้กับเด็ก อบรมสั่งสอนให้เป็นคนดี ปฏิบัติตัวที่ถูกต้อง จึงเป็นสถาบันที่มีความสำคัญมากสถาบันหนึ่ง ผู้ศึกษาได้ทบทวนเอกสารในเนื้อหา ความหมายและบทบาทหน้าที่ของสถาบันการศึกษาดังนี้

1) ความหมายของการศึกษา

สุพัตรา สุภาพ (2540 : 84) ได้ให้ความหมายของการศึกษา คือ การสร้างสม และการถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ของมนุษย์ เพื่อการแก้ปัญหา และยังให้เกิดความเจริญ การศึกษามีความจำเป็นต่อเนื่อง และต้องการเปลี่ยนแปลงแก้ไขระบบการอยู่เสมอ การศึกษามีความหมายกว้างไกล และลึกกว่าการเรียนรู้หนังสือ และการไปโรงเรียน การศึกษาก่อให้เกิดความเจริญทางพุทธิปัญญา จิตใจ สังคม และพลานามัย การศึกษาดำเนินอยู่อย่างเป็นล่ำเป็นสันในสถานศึกษา การศึกษาไม่ใช่การเรียนรู้เพื่อหาวิชา แต่เป็นการเรียนรู้ให้เกิด ความคิด การศึกษาเป็นการโน้มน้าว ทำให้บุคคลเกิดความประจักษ์ใจ และพัฒนาความสามารถของตนเองให้รู้ว่า คนทำอะไรได้มากกว่า การฝึกอาชีพเฉพาะอย่าง

สุนทร ปัญญะพงษ์ (2552 : 124) ได้ให้ความหมายของสถาบันการศึกษาว่าเป็นระบบความสัมพันธ์ หรือ กลุ่มของระเบียบกฎเกณฑ์ทางสังคมอันเกี่ยวกับ การถ่ายทอดความรู้ วัฒนธรรม และประสบการณ์ให้แก่บุคคล เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของสมาชิกให้เป็นไปตามที่สังคมต้องการ เติบโตเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม นอกจากนี้ บทบาทรูปแบบที่ไม่ชัดเจนที่จัดว่าเป็นการศึกษาเช่น การที่เด็กลอกเลียนแบบพฤติกรรมผู้ใหญ่ การอบรมเรื่องคุณธรรมของพ่อแม่ หรือการที่พ่อแม่สอนให้บุตรหาอาหารมาประทังชีวิต

จำนง อติวัฒนสิทธิและคณะ (2548 : 111) ได้ให้ความหมายของ สถาบันการศึกษา ว่า ไม่ได้หมายถึงโรงเรียน หรือสถาบันที่ทำหน้าที่ให้การศึกษาเท่านั้น แต่หมายถึงแบบแผนบรรทัดฐานหรือระบบความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน การถ่ายทอดวัฒนธรรม ความรู้ความคิดต่างๆ เป็นพื้นฐานที่พบเห็นได้ในทุกสังคม ไม่ว่าสังคมดั้งเดิมหรือสังคมสมัยใหม่ แตกต่างกันเพียงรูปแบบการเรียน การสอน ลักษณะผู้เรียนผู้สอน สารที่สอนเทคนิคต่างๆที่ใช้ ซึ่งแบบแผนการปฏิบัติที่เป็นอยู่ถือเป็นบรรทัดฐานทางการศึกษาของสังคมนั้นๆ

2) บทบาทของสถาบันการศึกษา

สถาบันศึกษามีบทบาทอย่างสูงในสังคมปัจจุบัน ในยุคสมัยที่สังคมมีความซับซ้อน บทบาทของการศึกษาก็มีพัฒนาขึ้นจากเดิม จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องสรุปได้ดังนี้

สุพัตรา สุภาพ (2540 : 86) ได้กล่าวว่าบทบาทของสถาบันการศึกษา มีความมุ่งหมายที่สำคัญคือ ความปลอดภัยและความมั่นคงของชาติ โดยใช้การศึกษาเป็นสื่อ ซึ่งจะออกมาในรูป การสร้างความรู้สึกรัก ทศนคติ วิธีการ และนิสัยที่ดี การส่งเสริมและสอดคล้องการปกครองประเทศ การสนองความต้องการหรือความจำเป็นของบุคคล การเตรียมบุคคลให้สามารถเผชิญกับปัญหาและเหตุการณ์ด้วยสติปัญญา ให้ทันกับสังคมที่เปลี่ยนไป การส่งเสริมให้มีการศึกษาที่มีคุณภาพหรือมีมาตรฐาน การเสริมสร้างคุณภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

สุนทร ปัญญะพงษ์ (2552 : 124) ได้สรุปบทบาทของสถาบันการศึกษาว่า มีประโยชน์ และมีผลต่อสังคมหรือบุคคลคือ การอบรมให้สมาชิกของสังคมให้รู้ระเบียบกฎเกณฑ์และแบบแผนของสังคม การถ่ายทอดทางมรดกทางวัฒนธรรมของสังคม และพัฒนาวัฒนธรรมใหม่ๆด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจให้แก่สังคม คือทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นบุคลากรในอาชีพ และการพัฒนาเด็กบุคคลในสังคม ให้รู้จักและเข้าใจสถานภาพและบทบาทของตน นอกจากนี้ บทบาทรูปแบบที่ไม่ชัดเจนที่จัดว่าเป็นการศึกษาเช่น การที่เด็กลอกเลียนแบบพฤติกรรมผู้ใหญ่ การอบรมเรื่องคุณธรรมของพ่อแม่ หรือการที่พ่อแม่สอนให้บุตรหาอาหารมาประทังชีวิต

จ่านง อติวัฒนสิทธิ์และคณะ (2548 : 113) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของสถาบันการศึกษาแง่ของการส่งผลต่อประโยชน์ของสังคม หรือ บุคคลอย่างไร บทบาทในแง่บุคคลคือ ช่วยหล่อหลอมบุคลิกภาพทางสังคมแก่บุคคล คือขณะเรียนรู้อันจะมีการพัฒนาตนเอง (Self) ขึ้น พัฒนาความรู้สึกรู้จักคิด ทักษะความสามารถของคน ในสังคมสมัยใหม่ การศึกษายังเป็นตัวกำหนดอาชีพ และเป็นฐานเลื่อนระดับชั้นในสังคมที่สำคัญ บทบาทหน้าที่ต่อสังคมคือช่วยให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบ ปลูกฝังให้คนยอมรับบรรทัดฐานที่กำหนดขึ้น

สรุปได้ว่าสถาบันการศึกษา มีบทบาทหน้าที่ ที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของสมาชิกในสังคมเป็นอย่างมาก ทั้งในด้านพฤติกรรม การแสดงออกซึ่งวัฒนธรรมของสังคมนั้น จะทำให้สมาชิกในสังคมรู้จักบทบาทหน้าที่ของตน และเป็นสมาชิกของสังคมที่มีคุณภาพ สามารถมีอาชีพ ที่จะส่งผลต่อเศรษฐกิจ ต่อการพัฒนาสังคมโดยรวมคือประเทศชาติ

1.3.2.3 สถาบันศาสนา (Religious Institutions)

สถาบันศาสนามีความสัมพันธ์กับ สถาบันอื่น กลุ่มคน หรือการเรียนรู้ของเด็ก อย่างไร เพราะเป็นสถาบันที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาช้านาน มีความสำคัญด้านจิตใจ ความเชื่อ ผู้ศึกษาได้ ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในบทบาทหน้าที่ของศาสนา ดังนี้

สุพัตรา สุภาพ (2540 : 81) ได้กล่าวว่า หน้าที่ของสถาบันศาสนา คือ การ ปกป้องคุ้มครองและเพิ่มพูน เป็นพื้นฐานของกฎศีลธรรมของสังคม เป็นพื้นฐานที่สำคัญของอำนาจรัฐ เป็นแหล่งที่ก่อให้เกิดการสมาคมและนันทนาการในหมู่ประชาชน เช่น พิธีทำบุญ ทำให้เกิดสัมพันธ์ ภาพ เกิดการละเล่น เป็นการก่อให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นคุณประโยชน์แก่มวลมนุษย์ เช่น ความ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และสถาบันศาสนา ทำหน้าที่เสมือน เป็นกลไกสำคัญในการควบคุมทางสังคม เพื่อให้ ประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง

ฉวีวรรณ วรรณประเสริฐ (สุนทร ปัญญะพงษ์. 2552 : 136 ; อ้างอิงมาจาก ฉวีวรรณ วรรณประเสริฐ. 2522) ได้สรุปบทบาทของสถาบันศาสนาว่าศาสนามีความสำคัญต่อ สังคมคือ ศาสนาช่วยควบคุมสังคม ทำให้สมาชิกของสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ช่วยให้เกิดความ เป็นปึกแผ่นมั่นคงในสังคม สมาชิกร่วมมือร่วมใจกัน เช่นการประกอบพิธีกรรมเป็นต้น ศาสนาสอนอง ความต้องการส่วนบุคคล เกี่ยวกับความปลอดภัยและคุณค่าต่างๆ เช่นช่วยให้จิตใจสงบ สุขภาพจิตดี รู้สึกปลอดภัยปราศจากความกลัว และช่วยอบรมคนให้ทำกิจกรรมที่ถูกต้อง

จำนง อติวัฒน์สิทธิ์และคณะ (2548 : 106) ได้กล่าวว่าหน้าที่ของศาสนาแยก เป็นหน้าที่ส่วนบุคคล คือ สอนความต้องการของตัวบุคคลด้านการแสดงออก หาลิขิตที่เป็นสาระ อยากรู้อยากเห็น และ ต่อสังคม คือช่วยรณรงค์สังคมให้เป็นปึกแผ่น กำหนดสถานะภาพของสมาชิก เป็นสื่อ ในการอบรมให้รู้ระเบียบสังคม เป็นสื่อในการควบคุมสังคม เป็นสวัสดิการสังคม สรุปได้ว่า สถาบันศาสนามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมเพราะศาสนาเป็นพื้นฐานของสังคม ในการเรียนรู้กฎ ศีลธรรม ระเบียบของสังคม สมาชิกมีพฤติกรรมที่เหมาะสม เป็นแหล่งที่ทำให้คนใน สังคมมีกิจกรรมร่วมกัน สร้างสัมพันธ์ภาพ ทำให้สังคมเป็นปึกแผ่น และอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

1.3.2.4 สถาบันอนามัยและสาธารณสุข (Health and Sanitation)

สถาบันอนามัยและสาธารณสุข เป็นสถาบันที่เกิดจากภาครัฐ ที่ปัจจุบันมีบทบาท หน้าที่โดยตรงเกี่ยวกับสุขภาพของสมาชิกในสังคม เกี่ยวข้องตั้งแต่เกิดจนตาย และมีส่วนเกี่ยวข้อง อย่างมากในด้านพัฒนาการกับการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย เป็นสถาบันที่มีอยู่ในพื้นที่และผู้ศึกษาเห็นว่า มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ดังนี้

<http://th.wikipedia.org/wiki> (2553) ได้กล่าวถึง สถาบันอนามัย คือสถานบริการทางสาธารณสุขเป็น หน่วยงานที่อยู่ภายใต้กระทรวงสาธารณสุข สังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด และสำนักงานสาธารณสุขอำเภอ ซึ่งให้บริการด้านการรักษาพยาบาล งานควบคุมป้องกันโรค งานส่งเสริมสุขภาพ ที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในเขตรับผิดชอบ ตั้งแต่เกิดจนตาย รับผิดชอบ งานบริการด้านสาธารณสุขต่างๆ และมีหลากหลายภาระงาน มีงานที่เกี่ยวข้องกับแม่และเด็กตั้งแต่การตั้งครรภ์ การคลอด และดูแลหลังคลอด มีหน้าที่ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก เกือบทุกด้าน

สรุปได้ว่า สถาบันอนามัยเป็นสถาบันที่มีเข้ามามีบทบาทในสังคม มีบทบาทหน้าที่หลักคือด้านการรักษาพยาบาล การส่งเสริมสุขภาพ ด้านการป้องกันโรคและฟื้นฟูสุขภาพ ในกลุ่มมารดาและเด็กบทบาทในการดูแลและส่งเสริมสุขภาพ และพัฒนาการเด็ก

2. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change)

เมื่อเปรียบเทียบสังคมปัจจุบันกับสังคมสมัยก่อน จะพบว่า สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับหลายส่วนทั้งจากภายในและภายนอกสังคม ยิ่งในภาวะทันสมัยอย่างปัจจุบัน เทคโนโลยีที่ทันสมัยโดยเฉพาะด้านการสื่อสาร รวมทั้งระบบเศรษฐกิจ ทำให้วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ของคนในสังคมก็ไม่เหมือนเดิม การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ผู้ศึกษาจึงได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับ แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ได้ดังนี้

2.1 ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

เมื่อกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยส่วนใหญ่แล้วกล่าวว่า สังคมเป็นเรื่องที่ซับซ้อน และมีความหมายที่กว้าง ซึ่งมักจะรวมถึงวัฒนธรรมด้วย เพราะการอยู่ร่วมกันในสังคมหนึ่งๆจะมีระเบียบ แบบแผนปฏิบัติที่เหมือนหรือคล้ายกัน เป็นวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ การให้ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จึงมีผู้ให้ความหมายหลากหลายดังนี้

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช (2544) ให้ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change) ว่า หมายถึงการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมทางสังคมของมนุษย์ ซึ่งได้แก่ พฤติกรรมเฉพาะตัว (Individual Behavior) เป็นพฤติกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น เช่น การทำความสะอาดร่างกาย การนอน การคิด เป็นต้น และพฤติกรรมทางสังคม (Social Behavior) เป็นการกระทำที่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น เช่น การเรียน การทำบุญ การซื้อการขาย เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเริ่มต้นจากการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมทางสังคมของมนุษย์ อาจรวดเร็วหรือเชื่องช้าก็ได้ การเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมทางสังคมของมนุษย์บางคน บางกลุ่มหากเปลี่ยนแปลงถาวร จะนำไปสู่การ

เปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relations) ในแต่ละสังคมด้วย ซึ่งจะกระทบและทำให้โครงสร้างทางสังคม (Social Structure) เปลี่ยนแปลงไปด้วย

จำนง อติวัฒน์สิทธิ์และคณะ (2548 : 170-171) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในมุมมองของนักสังคมวิทยา ว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามปกติของทุกสังคม แล้วแต่ว่าสังคมนั้นๆมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร เร็ว หรือช้า มีที่มา สาเหตุจากอะไร การเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่ เป็นการเปลี่ยนแปลงในระบบย่อยของสังคม ที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของคนหรือองค์กร ได้แก่การเปลี่ยนแปลงคุณสมบัติหรือพฤติกรรมบางอย่างของคนหรือสังคม การเปลี่ยนแปลงแบบแผนของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่ม และการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนวัฒนธรรม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงมีความเกี่ยวข้องกัน การเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งอาจเป็นสาเหตุทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอีกอย่างหนึ่งได้

นิเทศ ดินณกุล (2551 : 7) ได้สรุปความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไว้ว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างหรือรูปแบบของความสัมพันธ์ และการปะทะสัมพันธ์กันทางสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับบทบาท ระเบียบ แบบแผน ค่านิยมและวัฒนธรรม ความจริงแล้วความเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนมาก และเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างกันของสิ่งต่างๆ ในโครงสร้างทางสังคม รวมทั้งความสัมพันธ์กับปัจจัยที่ไม่ใช่ทางสังคมด้วย เช่นการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยา ประชากรและเทคโนโลยี

สุนทร ปัญญะพงษ์ (2552 : 173) ได้กล่าวว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมว่ามีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ส่งผลกระทบต่อกัน เพราะสังคมและวัฒนธรรมเป็นของคู่กัน ถ้าสังคมเปลี่ยน วัฒนธรรมก็เปลี่ยน โดยได้ให้ความหมายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่าหมายถึง การที่ระบบสังคม กระบวนการ แบบอย่างหรือรูปแบบทางสังคมเช่นระบบครอบครัว ระบบการปกครองได้เปลี่ยนแปลงไปไม่ว่าจะเป็นด้านใดก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้อาจเป็นไปในทางก้าวหน้า หรือ ถดถอย เป็นไปอย่างถาวร หรือชั่วคราว โดยวางแผนให้เป็นไปหรือเป็นไปเอง และ ที่เป็นประโยชน์หรือให้โทษก็ได้ทั้งสิ้น ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเป็นการเปลี่ยนแปลงสิ่งที่มีมนุษย์ได้กำหนดให้มีขึ้น

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2540 : 5-6) ได้กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงองค์การทางสังคม (Social Organization) ได้แก่การเปลี่ยนแปลงในเรื่อง ขนาดขององค์การทางสังคม ประเภทขององค์การสังคม ลักษณะขององค์การสังคม และสถานภาพและบทบาท การเปลี่ยนแปลงทั้งทางสังคมและวัฒนธรรมมีความเกี่ยวเนื่องกันเมื่อรวมกัน ก็จะเป็นการเปลี่ยนแปลงในสังคม หรือโครงสร้างสังคม

โดยสรุปจากการให้ความหมายของนักวิชาการ เกี่ยวกับความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีความสัมพันธ์ เกี่ยวเนื่องกันกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เพราะทั้งสองอย่างเมื่อเกิดขึ้นมักจะส่งผลกระทบถึงกัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นการเปลี่ยนแปลงภายในระบบย่อยในสังคมนั้นๆ เช่น บุคคล สถาบัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนมาก และเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างกันของสิ่งต่างๆ ในโครงสร้างทางสังคม และเมื่อความสัมพันธ์หรือระบบเปลี่ยนแปลงไป แบบแผน ความคิด ค่านิยม และ วัตถุ ส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ของบุคคล องค์กร ซึ่งนั่นก็คือวัฒนธรรมที่มนุษย์กำหนดขึ้น ก็เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

2.2 สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องศึกษาเพื่อทราบ เหตุ หรือ ปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงของสังคมนั้นๆ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นช้าหรือเร็ว มากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับสาเหตุหรือปัจจัย ที่เกี่ยวข้องกับสังคมนั้นๆ ซึ่งสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีนักวิชาการได้กล่าวถึง หลากหลายมุมมอง ทั้งจากนักวิชาการสังคมวิทยา และนักวิชาการสังคมโดยทั่วไป ผู้ศึกษาได้ทบทวนและรวบรวมดังนี้

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2540 : 7) ได้แบ่งสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยยึดเอาความสัมพันธ์กับสังคมเป็นหลัก ออกเป็นสองกลุ่มใหญ่คือ สาเหตุจากภายใน (Causes From Within)คือ ปัจจัยต่างๆที่มีอยู่ภายในสังคมเป็นต้นเหตุทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น ปัจจัยทางสังคม การเพิ่ม-ลดของประชากร,ปัจจัยทางเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพ ,ปัจจัยทางวัฒนธรรม ศาสนา อุดมการณ์ เทคโนโลยี เป็นต้นและสาเหตุจากภายนอก (Causes From Without) ได้แก่ การติดต่อระหว่างสังคมที่หลากหลาย การท่องเที่ยว การค้าขาย การศึกษา เป็นการติดต่อระหว่างกันหรือ ความขัดแย้ง ความไม่สงบระหว่างประเทศ

จำนง อติวัฒน์สิทธิ์และคณะ (2548 : 171) ได้กล่าวถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่า มีเหตุปัจจัยมาจาก 2 ด้านคือ การเปลี่ยนแปลงภายในระบบเองได้แก่ ปัจจัยด้านประชากร ด้านเทคโนโลยี ด้านทางเศรษฐกิจ และด้านความคิดหรืออุดมการณ์ของคนในสมาชิกในสังคม และปัจจัยภายนอกระบบสังคม ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากสภาพแวดล้อมธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงทั้ง 2 ด้านอธิบายได้ดังนี้

2.2.1 การเปลี่ยนแปลงภายในระบบ

2.2.1.1 ประชากร การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว สังคมจำเป็นต้องปรับปรุงวิธีการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการอาหารและสิ่งจำเป็นต่างๆแก่สมาชิก นอกจากนี้อาจ

ต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครอง ระบบครอบครัว และการขยายตัวของเมืองที่เกิดขึ้น บางครั้งการเพิ่มประชากร อาจนำไปสู่ความขัดแย้ง ระหว่างกลุ่ม หรือสงครามระหว่างกลุ่ม หรือสงครามระหว่างสังคม เพื่อแก้ปัญหาความอดอยากขาดแคลนอาหารและทรัพยากรภายในสังคม

2.2.1.2 เทคโนโลยี การนำเทคโนโลยีใหม่ๆเข้ามาใช้ในสังคม ย่อมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนการดำรงชีวิต เช่น การใช้เครื่องจักรกล เกิดระบบอุตสาหกรรม และการขยายตัวของเมือง การมียานพาหนะทำให้มีการติดต่อมากและรวดเร็วขึ้น การใช้เครื่องมือทางการเกษตรทำให้ลดการใช้แรงงานคน และสัตว์ในไร่นา การมีเครื่องสื่อสาร เช่นวิทยุ โทรทัศน์ ทำให้คนมีความรู้มีความคิดใหม่ๆ รถยนต์และเครื่องทุ่นแรงหลายอย่างทำให้ผู้หญิงสามารถทำงานได้ดีเท่าผู้ชาย เกิดความเท่าเทียมระหว่างเพศมากขึ้น เป็นต้น

2.1.3 ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ในที่นี้ไม่ใช่เทคโนโลยีการผลิตหรือวัตถุดิบของแต่เป็นเรื่องของกฎระเบียบของสังคมที่บังคับควบคุม ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของคนในสังคม ความสัมพันธ์ทางสังคมที่สำคัญที่สุดคือ ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับกระบวนการผลิต หรือเรียกว่า ความสัมพันธ์ทางการผลิต (Production Relations) ซึ่งรวมถึงตั้งแต่การผลิต การแบ่งปันผลิต การแลกเปลี่ยนและการบริโภคผลผลิตด้วย เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลสู่ระบบการเมือง ระบบความคิดและอุดมการณ์หรือวัฒนธรรมด้านอื่นๆ

2.2.1.4 ความคิด ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม หรืออุดมการณ์ ของคนในสังคม เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง ที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้

2.2 การเปลี่ยนแปลงภายนอกระบบ

สภาพแวดล้อมธรรมชาติ ปรากฏการณ์ธรรมชาติบางอย่าง เช่นความแห้งแล้ง น้ำท่วมหรือภัยธรรมชาติอื่นๆ ส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ เช่นทำให้เกิดการย้ายถิ่น การเปลี่ยนแปลงอาชีพ การคิดค้นวิธีแก้ปัญหาใหม่เช่นการทำชลประทาน หรือสภาพอากาศ เช่นเขตร้อนและเขตหนาว ทำให้การปรับตัวแตกต่างกันทำให้สังคมในแต่ละเขตมีความก้าวหน้าแตกต่างกัน

นิเทศ ดินณกุล (2551 : 77) ได้วิเคราะห์และแบ่งสาเหตุเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ในกรณีของจังหวัดแม่ฮ่องสอนออกเป็น 2 ปัจจัยคือ ปัจจัยภายนอก จากการหลั่งไหลเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตก หรือวัฒนธรรมสมัยใหม่ จากวัฒนธรรมที่เรียบง่ายไม่ซับซ้อน ทำให้เกิดการ ชับซ้อนและเข้าใจยาก ทำให้ละเลยและลืมวัฒนธรรมดั้งเดิม โดยมีความเจริญทางเทคโนโลยี สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ และ โทรทัศน์ เป็นสื่อที่สำคัญเกิดการเรียนรู้ ยอมรับและปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมพื้นถิ่น โดยมุ่งความทันสมัย ไม่คำนึงถึงรากฐาน วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิม และปัจจัยภายใน ความเจริญทางด้านสังคมและชุมชน การขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนเปลี่ยนไป ไม่เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่น ประกอบกับวัฒนธรรมท้องถิ่นมีความสลับซับซ้อน ลึกซึ้ง

ต้องใช้เวลามากในการประกอบกิจกรรม ทำให้ผู้คนขาดความกล้า ในการปฏิบัติตาม วัฒนธรรม รวมถึงการแต่งกาย ภาษาพูด และขนบธรรมเนียมประเพณี

สุนทร ปัญญะพงษ์ (2552 : 176) สรุปสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในมุมมองของนักสังคมวิทยาว่า สังคมเป็นระบบกระทำการ (System of Action) การเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่จะเกิดขึ้นในระบบสังคมหนึ่งๆ พิจารณาสาเหตุได้ 2 ประการ คือ

2.2.3 สาเหตุมาจากภายในระบบสังคม คือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากทำงานของระบบเอง เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป คือมีการผสมผสาน ปรับปรุงอย่างต่อเนื่องกัน เช่น การคิดกฎหมายใหม่ๆ ขนบธรรมเนียมประเพณีใหม่ๆ และสาเหตุจากภายในระบบสังคม อีกประการหนึ่งคือการอบรมสมาชิกใหม่ของสังคมได้อย่างไม่ครบถ้วน (Imperfect Socialization) จากเดิมการอบรมสั่งสอนสมาชิกใหม่ของสังคมเดิม เป็นหน้าที่ของครอบครัว แต่ปัจจุบันสภาพเศรษฐกิจและสังคม พ่อแม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน การพูดจาอบรมสั่งสอนบุตรหลานน้อยลง การทะเลาะวิวาทเป็นของคนแก่ คนใช้ และสถาบันทางการศึกษา การถูกละเลยทำให้เด็กที่จะเป็นสมาชิกใหม่ของสังคมขาดความรู้ในวัฒนธรรมของสังคม อันส่งผลต่อพฤติกรรมที่จะเปลี่ยนแปลงไปได้

2.2.4 สาเหตุจากภายนอกของระบบของสังคม คือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการติดต่อกับสังคมนานาชาติ เกิดการซึมซับและถ่ายทอดวัฒนธรรม ส่งผลให้แต่ละสังคมมีความเป็นสากลทั้งในด้าน สภาพและรูปแบบวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงในรูปแบบนี้มีหลายประการ ได้แก่ การกระจายทางวัฒนธรรม (Diffusion) คือการที่วัฒนธรรมแต่ละสังคมกระจาย มีอิทธิพลเหนือวัฒนธรรมอื่น การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมมีทั้งด้านวัตถุและไม่ใช่วัตถุ วัฒนธรรมทางวัตถุแพร่กระจายได้ง่ายกว่าวัฒนธรรมทางจิตใจเนื่องจากการสื่อสาร การคมนาคมที่สะดวก ทำให้การแพร่กระจายได้เร็วขึ้น สาเหตุจากภายนอกของระบบของสังคม อีกประการหนึ่งคือ การยืมวัฒนธรรม (Cultural Borrowing) เป็นการผสมผสานทางวัฒนธรรมเกิดเป็นวัฒนธรรมขึ้นมาใหม่ เช่น ภาษาพูด การแต่งกาย ทัศนคติ ค่านิยม ในหลายเรื่อง เช่นความเท่าเทียมทางเพศ หรืออื่นๆ ที่คนรุ่นใหม่ไม่แยกแยะ ว่าอันไหนเป็นของไทยดั้งเดิม อันไหนหยิบยืมมาใช้ ทั้งนี้เพราะการแพร่กระจายของสื่อโทรทัศน์ ทำให้สังคมเลือนลางไปอย่างรวดเร็ว และ เลียนแบบ การคมนาคม ถือเป็นพาหนะนำสื่อของการเปลี่ยนแปลงได้

โดยสรุปสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในมุมมอง และ ทัศนะของนักวิชาการสามารถสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม สาเหตุมาจากปัจจัยทั้งภายนอกและภายในสังคมนั้นๆ การเปลี่ยนภายนอกได้แก่ การกระจายของวัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งไปสังคมหนึ่ง ซึ่งเหตุปัจจัยที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงนี้คือ แนวคิด ค่านิยม วัตถุ ที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวประพฤติปฏิบัติของบุคคล กลุ่มคน ในสังคม นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับย่อยของสังคมซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงภายในสังคมนั้นๆ นอกจากนี้ สาเหตุจากสภาพธรรมชาติก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น จากข้อสรุปนี้ ผู้ศึกษาวิจัยเห็นว่า สังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา มนุษย์ที่อยู่

ในสังคมเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นการรู้เท่าทัน หรือการเข้าใจ เพื่อที่จะอยู่รอดในสังคมจึงเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง

2.3 ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

นอกจากความหมาย สาเหตุ ปัจจัยที่ทำให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลงแล้ว รูปแบบ ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็เป็นสิ่งสำคัญ ที่จะทำให้ทราบว่า สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร เร็วหรือช้าอย่างไร กระบวนการเปลี่ยนแปลงมีความเป็นไปอย่างไร เพื่อทราบลักษณะ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ที่จะนำไปสู่การวิเคราะห์ ในเชิงบริบทของพื้นที่ศึกษา

นิเทศ ดินณกุล (2551 : 7) ได้วิเคราะห์ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีรูปแบบ การเปลี่ยนแปลงอย่างมีกระบวนการและมีวิวัฒนาการ ซึ่งเป็นธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงกล่าวคือ กระบวนการเปลี่ยนแปลง(Process) ที่ใช้บ่อยตามลักษณะการเปลี่ยนแปลง อย่างเป็นระบบและเป็นการกระทำอย่างต่อเนื่อง โดยมีจุดมุ่งหมายอยู่ภายในโครงสร้างของสังคม ซึ่งลักษณะการเปลี่ยนแปลง สามารถแยกได้ใน 2 ลักษณะ คือการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้าง และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในสังคมหรือระเบียบแบบแผน วัฒนธรรม

สุนทร ปัญญาพงษ์ (2552 : 177) ได้วิเคราะห์ และ สรุปการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่าโดยทั่วไปเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ย่อยๆ ไปเรื่อยๆ นานๆ ส่งผลถึงความสัมพันธ์ในระดับโครงสร้างของสังคมถือได้ว่าการเปลี่ยนแปลงในระดับสถาบัน ในระยะ 50 ปีที่ผ่านมาว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมต่างๆ ปรากฏชัดมากเพราะโลกมีการติดต่อสัมพันธ์กันอย่างกว้างขวาง วิธีการ ความคิด ความเชื่อ จากประเทศที่พัฒนาแล้ว ความก้าวหน้าทางอุตสาหกรรมได้เข้ามาแทนที่สิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในขนบธรรมเนียมประเพณีเดิม การศึกษาแบบใหม่ การดูแลสุขภาพปรับปรุงบ้านเมืองและธุรกิจอุตสาหกรรมตามแผนพัฒนา มีผลสะท้อนการเปลี่ยนแปลง ความคิด ความอ่านและทัศนคติของคนรุ่นใหม่ในสังคม กระทบต่อระบบความสัมพันธ์ครอบครัว ระหว่าง พ่อ แม่ ลูก ค่านิยมอื่นๆ ของสมาชิกของสังคมนั้นๆและก่อนการเปลี่ยนแปลงของสังคมใดๆ ก็ตาม จะมีลักษณะกลายเป็นสถาบันเสียก่อน เป็นผลที่มาจากการต่อสู้ระหว่างพลังสังคม ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงและไม่อยากเปลี่ยนแปลง ผลมาจากการประดิษฐ์คิดค้น การแข่งขัน (Competition) ความขัดแย้ง (Conflict) การปรับปรุง(Assimilation) หรือการร่วมมือ (Cooperation) เป็นพลังแห่งการเปลี่ยนแปลง และแรงด้านการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการอบรมสั่งสอนให้อยู่ในกรอบ ประเพณี (Socialization and Enculturation)หรือการควบคุมทางสังคม เมื่อใดแรงการเปลี่ยนแปลงมีมากกว่า ก็จะนำมาซึ่งลักษณะสถาบัน (Institution) เมื่อนั้นถือว่าสังคมมีการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงศาสนาและเทคโนโลยี ทำให้บทบาทของคนในสังคมเปลี่ยนไป คือศาสนา ทำให้เกิดความเชื่อ ค่านิยม วิถีชีวิตและวัฒนธรรม ซึ่งก็คือพฤติกรรมอันเป็นแบบแผนทางสังคม ส่วนเทคโนโลยี

สมัยใหม่คือ การสื่อสาร การคมนาคม อุตสาหกรรม กระบอบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของคน ที่เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

การแบ่งลักษณะของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีผู้ศึกษาและสรุปไว้คล้ายกันว่าลักษณะของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมสามารถแบ่งได้หลายวิธี ดังนี้

สุนทร ปัญญะพงษ์ (2552 : 173-174) ได้สรุปไว้ 3 ลักษณะคือ

2.3.1 แบ่งตามระดับของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งมี ระดับการเปลี่ยนแปลง 2 ระดับคือการเปลี่ยนแปลงในระดับตัวบุคคล หรือระดับจุลภาค ซึ่งได้แก่ ทักษะจิตส่วนบุคคล พฤติกรรมส่วนบุคคล และรูปแบบการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน เป็นต้น และการเปลี่ยนแปลงในระดับสถาบัน หรือระดับมหภาค ซึ่งประกอบด้วยเทคโนโลยี เศรษฐกิจ การเมือง ศาสนา ครอบครัว ชนชั้น ลักษณะประชากรในชุมชน ลักษณะประชากรในระดับกว้าง และระดับการเมืองโลก เป็นต้น

2.3.2 แบ่งตามแหล่งที่มาของการเปลี่ยนแปลง แบ่งได้ 2 ประเภทคือการเปลี่ยนแปลงจากภายใน เช่น จากการประดิษฐ์คิดค้นวิธีการผลิตใหม่ขึ้นในสังคมนั่นเอง จากการต่อสู้ขัดแย้งระหว่างกลุ่มและกระบวนการในสังคม จากการริเริ่มดำเนินการเปลี่ยนแปลงจากชนชั้นนำ หรือจากกระบวนการเปลี่ยนแปลงปฏิวัติโดยประชาชน เป็นต้น และการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก เช่น การรับเอาเทคโนโลยีจากภายนอก การล่าอาณานิคมของจักรวรรดินิยมอังกฤษต่ออาณานิคม การเปลี่ยนแปลงจากภายนอกบางครั้งก็เกิดขึ้น โดยสมัครใจ และเลือกสรรโดยสังคมผู้เปลี่ยนแปลง บางครั้งก็เป็นการใช้กำลังบังคับ การเปลี่ยนแปลงจากภายนอกและภายใน บางครั้งไม่สามารถเห็นได้อย่างชัดเจน เนื่องจากในโลกปัจจุบันมีการติดต่อระหว่างสังคมมาก และเกี่ยวข้องกับบทบาทขององค์การระหว่างประเทศ และ บริษัทข้ามชาติต่างๆ มากยิ่งขึ้น

2.3.3 การเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปเองและเป็นไปตามแผน แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ การเปลี่ยนแปลงแบบเป็นไปเอง (Spontaneous Change) มักเป็นการเปลี่ยนแปลงในสมัยโบราณ เพราะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ไม่มีการวางแผน แต่อาจไม่เป็นเช่นนี้เสมอไปได้ และการเปลี่ยนแปลงตามแบบแผน (Planned Change) เป็นการเปลี่ยนแปลงโดยชนชั้นนำที่พยายามกำหนดทิศทางอัตราและขั้นตอนการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นที่นิยมในปัจจุบัน แต่ต้องระวังถึงผลอันไม่พึงประสงค์ ที่เกิดขึ้นตามมาอย่างไม่คาดหมายด้วย เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจ แต่ช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยมากขึ้น การทิ้งถิ่นของคนชนบทเพื่อไปขายแรงงานในเมืองมากขึ้น เป็นต้น

เห็นได้ว่า ทุกสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเป็นธรรมชาติ สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นกระบวนการ เร็วช้าแตกต่างกันโดยทั่วไปเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป เป็นการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ย่อยๆ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบัน มีสื่อ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นตัวเสริมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรวดเร็วขึ้นปรากฏการเปลี่ยนแปลงเป็นไปตามการเปลี่ยนแปลงของ

โลก ความคิด ความเชื่อ จากประเทศที่พัฒนาแล้ว ความก้าวหน้าทางอุตสาหกรรมได้เข้ามาแทนที่สิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในขนบธรรมเนียมประเพณีเดิม รวมทั้งการศึกษาแบบใหม่

2.4 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

การศึกษาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพื่อที่จะทราบว่า สังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปมากน้อยเท่าใด เพราะยังสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก ความยุ่งยากซับซ้อนก็จะมีมากขึ้นตามไปด้วย เพราะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยรวม น่าจะส่งผลต่อ ความนึกคิด วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ของคนในสังคม ในทุกระดับ แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ได้มีกล่าวถึงและสรุปไว้ดังนี้

จำนง อติวัฒน์สิทธิ์และคณะ (2548 : 175-176) ได้กล่าวถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่า ทุกสังคมมีการเปลี่ยนแปลงหรือเปลี่ยนไปแล้วตามลักษณะสากล ที่มีลักษณะสำคัญคือการเปลี่ยนแปลงเป็นระบบอุตสาหกรรม (Industrialization) การขยายตัวของเมือง (Urbanization) และการแพร่กระจายของวัฒนธรรมมวลชน (Mass Culture) เช่นการสื่อสารมวลชน การใช้ชีวิตแบบคนยุคใหม่ อาศัยเครื่องทุ่นแรงหรือสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ มากขึ้น สภาพชีวิตเป็นไปตามความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งมนุษย์ยินดีแลกเอาสิ่งใหม่ๆ ขอมสูญเสียสิ่งเก่าบางอย่างเป็นการทดแทน เป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ซึ่งมีทั้งการต่อต้านและการยอมรับการเปลี่ยนแปลงนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยในตัวของผู้รับการเปลี่ยนแปลงนั้นว่าค่านิยม ทศนคติเป็นเช่นไร

นิเทศ ดินณกุล (2551 : 12) ได้กล่าวถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ และแนวโน้มลักษณะของสังคมที่มีแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วคือสังคมที่มีความซับซ้อน มีลักษณะพิเศษ และเป็นสังคมที่แสดงให้เห็นความแตกต่างจากสังคมอื่น

สุนทร ปัญญะพงษ์ (2552 : 182) ได้กล่าวถึงทิศทางการเปลี่ยนแปลงสังคมปัจจุบันไว้อย่างกว้างขวาง และน่าสนใจว่า มีหลายทิศทาง เช่น การขยายตัวเมืองหรือการทำให้เป็นเมือง เป็นกระบวนการที่ชุมชนกลายเป็นเมืองหรือการเคลื่อนย้ายของผู้คน หรือการดำเนินการเข้าสู่บริเวณหรือการขยายตัวเมืองออกไปทางพื้นที่ การที่จำนวนประชากรหรือการดำเนินการต่างๆ มากขึ้นเช่น การขยายวิถีชีวิตแบบชาวเมืองโดยผ่านการแพร่ของไฟฟ้า ถนนหนทาง และสื่อมวลชนต่างๆ เช่น โทรทัศน์ ภาพยนตร์ ทำให้รสนิยม และความต้องการของชาวบ้านชนบทเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่คล้ายชาวเมืองมากขึ้น และ กระบวนการทางวัฒนธรรมที่ทำให้ผู้คนสามารถติดต่อสื่อสารกันได้หลายวิธีและรวดเร็ว โดยผ่านทางเครือข่ายและสื่อผสมต่างๆ ผลกระทบที่เกิดขึ้นคือมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน และเป็นการเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมด้วย กระบวนการทางวัฒนธรรม ทำให้ผู้คน ครวี่เรื้อน เปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิต มีทรรสนะกว้างขวางขึ้น แน่นอเนย้อมทำ

ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม สถาบันทุกหน่วยในสังคมต้องเตรียมรับทางด่วนข่าวสารที่จะคับคั่งมากขึ้น เตรียมคนให้พร้อมที่จะเผชิญกับสิ่งใหม่ๆ อย่างเท่าทัน เพราะการเปลี่ยนแปลงมีผลต่อมนุษย์และสังคมหลายประการทั้งด้านดีมีประโยชน์และด้านที่ทำให้สังคมเกิดปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามมา

สรุปได้ว่าแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นไปตามกระแสโลก คือสังคมอุตสาหกรรม สื่อ เทคโนโลยี เข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมเป็นอย่างมาก นับวันความคิด ความเป็นอยู่ของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป สังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น แม้ในชนบทการเปลี่ยนแปลงสู่ความเป็นเมืองเพิ่มมากขึ้น ยิ่งการคมนาคม การสื่อสาร สะดวกสบายมากเท่าไร การเปลี่ยนแปลงก็เกิดขึ้นเร็วมากตามไปด้วย

3. แนวคิดโครงสร้าง-หน้าที่นิยม

ผู้ศึกษาได้นำแนวคิดโครงสร้างหน้าที่ เพื่อทำความเข้าใจ โครงสร้าง บทบาทหน้าที่และความสัมพันธ์กัน ของบุคคล สถาบันทางสังคม และองค์กรในชุมชน โดยยกแนวคิดทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยมของพาร์สันส์ (Parsons) นักสังคมวิทยาอเมริกา ที่อธิบาย สังคมและระบบย่อยของสังคมว่ามีระบบต่างๆ สัมพันธ์กัน ทำหน้าที่ขับเคลื่อนปรับตัวไปด้วยกันอย่างบูรณาการ ผู้ศึกษาได้รวบรวมแนวคิดทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยมของพาร์สันส์ (Parsons) ได้ดังนี้

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2536) ได้สรุปและวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาทำความเข้าใจชุมชนรวมทั้งใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน ของพาร์สันส์ (Parsons) ว่ามีบทบาทที่สำคัญมากเกี่ยวกับโครงสร้างและหน้าที่ (Structural And Functional Thory) โดยได้ให้ข้อสมมุติเกี่ยวกับการที่มนุษย์เข้าไปอยู่ในชุมชนและชุมชนมีการจัดระเบียบขึ้นเพราะสมาชิกสมัครใจ ที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนโดยสมัครใจ การกระทำ(Action) สามารถอธิบายและศึกษาาระบบทางสังคม การกระทำคือการกระทำระหว่างกัน (Interaction) ระหว่างผู้กระทำ (Actor) สถานการณ์ (Situation) จุดมุ่งหมาย (Goals) วิธีการ (Means) และแนวคิดของผู้กระทำ (Actor's Orientation) ซึ่งแนวคิดดังกล่าวหมายถึง ค่านิยม และบรรทัดฐานและความคิดอื่นๆ ที่เป็นแนวทางไปสู่จุดมุ่งหมาย ภายใต้สถานการณ์นั้นๆ ความสัมพันธ์ที่สมาชิกมีต่อกันนี้จะทำให้เกิดระบบสังคมขึ้นโดยต้องมีเงื่อนไขที่สำคัญคือ ผู้กระทำจะต้องมีแรงจูงใจที่จะกระทำตามสถานภาพและบทบาทของตนเองและระบบสังคมต้องพยายามหลีกเลี่ยงความขัดแย้งหรือพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากสังคม ซึ่งระบบสังคมในชุมชนที่สามารถจะสามารถรักษาระบบไว้ได้ต้องทำหน้าที่ที่สำคัญ 4 ประการคือ

1.ระบบสังคมที่ต้องมีวัตถุประสงค์ และดำเนินไปเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ เพราะวัตถุประสงค์มีความจำเป็นเพื่อความอยู่รอดของสังคม สมาชิกอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข และมีการถ่ายทอดวัตถุประสงค์นั้นสู่สมาชิก ควบคุมให้ปฏิบัติ สถาบันที่ทำหน้าที่นี้ ได้แก่ สถาบันครอบครัว และสถาบันการศึกษา

2.ระบบสังคมที่ต้องมีการปรับตัว การปรับตัวจำเป็นและสำคัญมากต่อความสัมพันธ์ระหว่างกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเสริมสร้างพลัง ภายในระบบให้ดีขึ้น สถาบันสังคมที่จะทำหน้าที่นี้ได้แก่ สถาบันเศรษฐกิจ

3.ระบบสังคมที่จะต้องมีการบูรณาการรวมหน่วย ผสมผสานส่วนต่างๆ เพื่อสร้างความเข้าใจภายในระบบ เพื่อช่วยกันทำงานอย่างต่อเนื่องสู่จุดหมายและลดภาวะตึงเครียดที่อาจเกิดขึ้น สถาบันที่ทำหน้าที่นี้ได้แก่ สถาบันการเมือง การปกครอง เป็นต้น

4.ระบบสังคมที่ต้องมีการจัดการกับความตึงเครียด เมื่อมีข้อขัดแย้งเกิดขึ้น ระบบสังคมต้องแก้ไขทำให้เกิดสมดุลลดความขัดแย้งนั้นๆ สถาบันสังคมที่ทำหน้าที่นี้ได้แก่สถาบันศาสนาและสถาบันศาล

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึง แนวโน้มทางพฤติกรรมของบุคคลในระบบสังคม แบบแผนและตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพและบทบาท ในระบบสังคม รวมทั้งกระบวนการต่างๆที่เกิดขึ้นในระบบสังคมที่จะเห็นได้แก่ พาร์สัน ได้กล่าวในระดับกว้างว่าระบบสังคมประกอบไปด้วยกระบวนการต่างๆที่มีบทบาทหน้าที่ความจำเป็นในระบบสังคม โดยมีสถาบันครอบครัวเป็นพื้นฐานของสมาชิกในสังคมที่มีบทบาทหน้าที่ถ่ายทอดบุคลิกภาพอบรมสั่งสอนบทบาท และเห็นว่าการกระทำของบุคคลในสังคมจะต้องมีความสมัครใจ กระทำเพื่อบรรลุเป้าหมายภายใต้ความเชื่อ ค่านิยม ที่เป็นแนวทางสู่เป้าหมาย

สฤงศ์ จันวานิช (2552) ได้สรุปไว้ว่า แนวคิดโครงสร้างหน้าที่ของพาร์สัน ได้อธิบายสังคมว่ามีระบบสังคมและหน้าที่พื้นฐาน หน้าที่ คือกลุ่มของกิจกรรมที่ดำเนินไปเพื่อสนองความต้องการของระบบสังคม เช่น ระบบสังคมมีความต้องการให้ใครมาเลี้ยงดูเด็กก็ต้องมีกลุ่มกิจกรรมเข้ามาดูแล เป็นต้น หน้าที่พื้นฐาน 4 ประการของระบบสังคมคือ AGIL ประกอบด้วย การปรับตัว (Adaptation) การบรรลุเป้าหมาย (Goal Attainment) บูรณาการ (Integration) และการรักษาแบบแผน (Latency หรือ Pattern Maintenance) ซึ่ง หน้าที่พื้นฐานนั้น พาร์สัน เสนอว่า ต้องมีระบบปฏิบัติการ 4 ระบบ ที่เกี่ยวข้องกัน ได้แก่ ระบบร่างกาย และสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ระบบบุคลิกภาพ ระบบสังคม และระบบวัฒนธรรม ระบบต้องเกิดขึ้นควบคู่กันไป โดยมีระบบย่อยที่ละเอียดขึ้นทำให้ระบบปฏิบัติการชัดเจนขึ้น ระบบย่อยเช่น ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง ระบบสังคมหรือชุมชนและระบบความไว้วางใจ และพาร์สัน ได้วิเคราะห์ว่า การเปลี่ยนแปลงของสังคม เกิดจากการที่ระบบย่อยของสังคมมีลักษณะแตกต่างกันออกไป หรืออยู่ในกระบวนการที่ทำให้แตกต่าง ทำให้ต้องมีการ

ปรับตัวมากกว่าเดิม และต้องมีบูรณาการของระบบย่อยต่างๆ สังกตก็จะค่อยๆเปลี่ยนแปลงในลักษณะวิวัฒนาการ

สรุปได้ว่า ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ เชื่อว่า สังกตจะสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีระเบียบ มีความมั่นคง ต้องมีส่วนหรือระบบย่อยๆ ทำหน้าที่ต่างๆ อย่างเป็นระบบและบูรณาการ ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเปลี่ยนแปลงนั้นจะมีลักษณะวิวัฒนาการและสามารถ บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกันของสังคมได้

4. แนวคิดทุนทางสังคม

บัวพันธ์ พรหมพักพิง (2547) สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ระบบครอบครัว ภูมิปัญญา ประเพณี วัฒนธรรมชุมชน ที่นับเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ รวมถึงศักยภาพชุมชน ผู้นำทางธรรมชาติ ทุนทางสังคมเป็นแนวคิดที่นำมาใช้ในการพัฒนาประเทศไทยมานาน เช่น “วัฒนธรรมชุมชน” ภายหลังจากที่ประเทศไทยประสบภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ ปี 2540 แนวคิดทุนทางสังคม ปรากฏและแพร่หลาย ในการนำทุนทางสังคมที่หลงเหลืออยู่เข้ามาฟื้นฟูและนำไปใช้เยียวยาความล้มเหลวของสังคมไทย ทุนทางภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี จริยธรรม และทรัพยากรธรรมชาติ ระบบความสัมพันธ์และสถาบันทางสังคมที่ก่อให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวกัน (cohesion) ทุนทางสังคมเป็นรากฐานของความร่วมมือ (cooperation) สถาบัน กลุ่ม และองค์กร

อิทธิสิทธิ์. www.oknation.net. 2552 อ้างอิงมาจาก พรชัย ตระกูลวรานนท์. (2549 : 28) แนวคิดทุนทางสังคม ในมุมมองของ อานันท์ กาญจนพันธุ์ คือ วิธีคิดและระบบความรู้ในการจัดการวิถีของความเป็นชุมชน เช่น การจัดการทรัพยากร การจัดระบบความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันในชุมชน ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยการคิดเชิงซ้อน และเกี่ยวข้องกับเรื่องระบบความรู้ และภูมิปัญญา อีกทั้งต้องอาศัยกฎเกณฑ์มาจำกัดการใช้ความรู้ นั้น อาจเป็นรูปของจารีต กฎหมาย หรือเกณฑ์ทางสังคม พร้อมกันนั้นก็ต้องมียุทธศาสตร์ที่เข้ามาทำหน้าที่จัดการเรื่องนั้นๆ ซึ่งทุนทางสังคมในสังคมไทยนั้นอยู่ภายใต้หลักการที่สำคัญ 2 ประการ คือ หลักการตอบแทนกัน (Teciprocicy) ถือเป็นหลักการสร้างพันธะทางสังคมในการตอบแทนกัน เป็นกลไกในการสร้างความร่วมมือเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ เป็นหลักการที่เน้นความเท่าเทียมและหลักการใช้ประโยชน์ร่วมกัน (Communality) คือการใช้พื้นที่ส่วนรวมของชุมชนในด้านต่าง ๆ ร่วมกัน

แนวคิดทุนทางสังคม ผู้ศึกษา นำมาอธิบายวัฒนธรรม วิถีชีวิต ภูมิปัญญา หรือทุนด้านอื่นๆ ที่มีหรือค้นหาได้ในชุมชน ว่าทุนเดิมที่มีอยู่ในชุมชน น่าจะมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาและส่งเสริม ทำให้เกิดการส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง

5. แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของโคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff) และของ อคิน รพีพัฒน์

ธีระพงษ์ แก้วหาวงค์. (2543) การทำให้เกิดการตระหนักและรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของร่วมกัน การทำให้เกิดการมีส่วนร่วมจึงมีความสำคัญมาก ซึ่งในการพิจารณาถึงแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่มีการนำแนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่มีการจำแนกระดับความเข้มข้นของการมีส่วนร่วม นักวิชาการได้วิเคราะห์แนวคิดที่ได้รับการยอมรับและเป็นระบบมาก คือ แนวคิดของโคเฮน และอัฟฮอฟ แนวคิดนี้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของไทย

เมื่อผสมผสานกับแนวคิดการปฏิบัติของอคิน รพีพัฒน์ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง และคนอื่นๆ แล้ว สามารถจำแนกประเภทการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนการพัฒนา 5 ขั้นตอน คือ

- 1) การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ เป็นขั้นที่ร่วมกันหาปัญหาและสาเหตุ ตลอดจนร่วมตัดสินใจกำหนดความต้องการร่วมกัน
- 2) การมีส่วนร่วมในขั้นตอนวางแผนโครงการพัฒนา ร่วมกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดทรัพยากรและแหล่งของทรัพยากร
- 3) การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ เป็นช่วงที่ร่วมทำผลประโยชน์แก่โครงการ
- 4) การมีส่วนร่วมในผลที่เกิดจากโครงการการพัฒนา เป็นขั้นที่มีการรับผลประโยชน์ รวมทั้งผลเสียที่อาจเกิดขึ้น ซึ่งผลประโยชน์และผลเสียนั้น อาจเป็นด้านกายภาพและด้านจิตใจ ที่มีผลต่อสังคมหรือบุคคล
- 5) การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการการพัฒนา เป็นขั้นที่มีส่วนร่วมในการประเมินว่า โครงการที่ดำเนินการ บรรลุ วัตถุประสงค์ ที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินนี้อาจเป็นการประเมินผลย่อย (Formative evaluation) การประเมินผลรวม (Summative evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลรวมทั้งหมด แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมของ โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff) และของ อคิน รพีพัฒน์ เป็นแนวคิดที่ผู้ศึกษานำมาอธิบาย การก่อเกิดการทำงานร่วมกันของหลายหน่วยงานหรือองค์กร

5. กระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้

การเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนา เพราะการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ตลอดชีวิต เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นและมีความต่อเนื่องเป็นปกติวิสัยในชีวิตประจำวันของคนทุกคน ไปจนตลอดการสิ้นอายุขัย ผู้ศึกษาจึงได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้ดังนี้

5.1 ความหมายและความสำคัญของการเรียนรู้

ผู้ศึกษาได้ทบทวนเอกสารวิชาการ ในความหมายและความสำคัญของการเรียนรู้ เพื่อทำความเข้าใจและทราบถึงความหมายและความสำคัญของการเรียนรู้ ว่ามีความจำเป็นที่จะส่งเสริมหรือทำให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างไร โดยรวบรวมได้ดังนี้

5.1.1 ความหมายของการเรียนรู้

เพ็ญพิไล ฤทธาณานนท์ (2536) ได้ให้ความหมายการเรียนรู้ว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ที่คนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมหรือจากการฝึกหัด

สุชา จันทรธเฒ (2542 : 152) ได้ให้ความหมายการเรียนรู้ว่า การเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ให้เป็นที่ไปในทางที่ถูกต้องและดีกว่าเดิม

สุวิทย์ มูลคำ (2543 : 47) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ว่า หมายถึง พัฒนาการรอบด้านของชีวิต มีองค์ประกอบปัจจัยและกระบวนการที่หลากหลาย มีพลังขับเคลื่อนเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างผสมกลมกลืน ได้สัดส่วน สมดุล เกิดความสมดุล เกิดความสมบูรณ์ของชีวิตและสังคม

ประสาธ อิศรปริดา (2546 : 196) ได้ให้ความหมายการเรียนรู้ว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือศักยภาพของพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวรอันเป็นผลมาจากประสบการณ์ สรุปได้ว่าความหมายการเรียนรู้ หมายถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ดีขึ้นแลเหมาะสม ซึ่งเกิดจากการฝึกหัด การอบรมสั่งสอน และประสบการณ์

5.1.2 ความสำคัญของการเรียนรู้ ในเรื่องความสำคัญของการเรียนรู้ ผู้ศึกษาได้ทบทวนเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง ให้สอดคล้องกับประเด็นที่ศึกษาคือการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ซึ่งมีผู้ให้ความสำคัญไว้หลากหลายดังนี้

มาซารุ อินุกะ. แปลโดย ชีระ สมิตร และพรอนงค์ นิยมคำ. (2528) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการเรียนรู้ในวัยเด็กเล็กกว่า ความสามารถและอุปนิสัยของคนเรานั้น ส่วนใหญ่จะก่อรูปเรียบร้อยระหว่างอายุ 0-3 ขวบ นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงวิธีกระตุ้นความสนใจเด็กที่ดีที่สุด เพราะ

จะมีผลมากต่อเส้นสายของสมอง คือ “การทำซ้ำๆ” ความสนใจเป็นตัวทำให้เกิดความมุ่งมั่น โตขึ้นเขาจะสนใจในสิ่งที่เขาเคยเห็นเคยจำ การเล่านิทานหรืออ่านหนังสือให้ฟัง เป็น “การทำซ้ำๆ” ที่ดีและมีอิทธิพลอย่างใหญ่หลวงในเรื่องการสนใจอยากอ่านหนังสือและอ่านในที่สุด นอกจากพันธกรรมและโภชนาการแล้ว สิ่งแวดล้อมและการส่งเสริมพัฒนาการที่เหมาะสมคือปัจจัยสำคัญที่ทำให้สมองของเด็กพัฒนาไปอย่างเต็มศักยภาพ เด็กทารกสามารถที่จดจำได้ การเข้าใจว่าเด็กทารกไม่รู้เรื่องและจำอะไรไม่ได้มันจึงไม่เป็นความจริง

ประเวศ วะสี (2538) ได้ชี้ให้เห็นความสำคัญของเด็กช่วงปฐมวัยว่าเป็นช่วงวัยแห่งการกระหายใคร่รู้ทุกสิ่งทุกอย่างหลากหลายจากสิ่งต่าง ๆ รายรอบตัว เป็นช่วงที่พัฒนาโครงสร้างทางสมอง ปัญญา อารมณ์ ความดี ความเชื่อของคนจะก่อตัวในช่วงนี้ เด็กในช่วงนี้ถือเป็นประเด็นทางการศึกษาที่รีบด่วนในการสร้างรากฐานคุณภาพของสังคม

รุ่ง แก้วแดง (2543) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการเรียนรู้ โดยอ้างถึงการวิจัยพัฒนาการทางสมองกับการเรียนรู้ของเด็ก ที่พบว่า พัฒนาการของสมองมีความแตกต่างกันคือแรกเกิดถึง 2 ขวบเป็นช่วงที่สมองซีกซ้ายที่ทำหน้าที่เรียนรู้เรื่องที่เป็นรูปธรรมเช่น การคิดคำนวณและความรู้ต่างๆจะเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว พออายุ 3 ถึง 4 ขวบ สมองซีกขวาที่ทำหน้าที่เรียนรู้อย่างเป็นนามธรรมเช่น จิตใจ อารมณ์ จินตนาการ จริยธรรม ตลอดจนอุปนิสัยใจคอ จะเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วตามขึ้นมา

สรุปได้ว่าการเรียนรู้ สามารถ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตั้งแต่เด็ก ยังเกิดขึ้นได้เร็ว ยิ่งทำให้เกิดพัฒนาการที่เร็วตามไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงต่ำกว่า 6 ปี เพราะเด็กวัยนี้เป็นช่วงที่มีพัฒนาโครงสร้างของสมอง ในการสร้างจิตสำนึกมากที่สุด ประสพการณ์การเรียนรู้ในวัยนี้จะส่งผลต่อ ความสามารถทางอารมณ์และการเรียนรู้ของเด็กเมื่อโตขึ้นอย่างมาก

5.2 องค์ประกอบของการเรียนรู้

(2553 : <http://socialscience.igetweb.com>) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบและปัจจัยที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของการเรียนรู้ว่าประกอบด้วย

5.2.1 สิ่งเร้า (Stimulus) เป็นตัวการที่ทำให้บุคคลมีปฏิกิริยาได้ตอบออกมาแล้วเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมว่าจะแสดงออกมาในลักษณะใด สิ่งเร้าอาจเป็นเหตุการณ์หรือวัตถุและอาจเกิดภายในหรือภายนอกร่างกายก็ได้ เช่น เสียงนาฬิกาปลุกให้เราตื่น กำหนดวันสอบให้เราเตรียมสอบ

5.2.2 แรงขับ (Drive) มี 2 ประเภทคือแรงขับปฐมภูมิ (Primary Drive) เช่น ความหิว ความกระหาย การต้องการพักผ่อน เป็นต้น และแรงขับทุติยภูมิ (Secondary Drive) เป็นเรื่องของความต้องการทางจิตและทางสังคม เช่น ความวิตกกังวล ความต้องการความรัก ความปลอดภัย เป็นต้น แรงขับทั้งสองประเภทเป็นผลให้เกิดปฏิกิริยาอันจะนำไปสู่การเรียนรู้

5.2.3 การตอบสนอง (Response) เป็นพฤติกรรมต่างๆ ที่บุคคลแสดงออกมาเมื่อได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้าต่างๆ เช่น คน สัตว์ สิ่งของ หรือสถานการณ์ อาจกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งแวดล้อมที่รอบตัวเรานั้นเอง

5.2.4 แรงเสริม (Reinforcement) สิ่งที่มาเพิ่มกำลังให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง เช่น รางวัล การด่าทอ การลงโทษ การชมเชย เงิน ของขวัญ เป็นต้น

5.3 ปัจจัยที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ ปัจจัยที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ประกอบด้วย ดังนี้

5.3.1 ความพร้อมด้านกายภาพ หมายความว่า การมีสภาพร่างกายที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และอยู่ในสภาวะแวดล้อมทางกายภาพที่ไม่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ และยังเอื้อให้เกิดการเรียนรู้

5.3.2 ความพร้อมด้านจิตใจ หมายความว่า การที่มีจิตใจอยู่ในสภาพปกติ สามารถควบคุมจิตใจให้มีสมาธิหรือจิตจดจ่อต่อการเรียนรู้ได้

5.3.3 ความพร้อมด้านอารมณ์ หมายความว่า ไม่อยู่ในภาวะอารมณ์ที่หงุดหงิด วิตกกังวล หวาดกลัว

5.3.4 ความพร้อมด้านวิชาการ หมายความว่า การที่มีผู้รู้ให้คำแนะนำ ให้เกิดความรู้ความเข้าใจ

สรุปได้ว่ากระบวนการเรียนรู้ในมนุษย์สามารถเกิดขึ้นได้ตั้งแต่แรกเกิด และในช่วงปฐมวัย เป็นช่วงที่สำคัญมากที่สุด ช่วงหนึ่ง ซึ่งการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อเด็กมากที่สุดคือกระบวนการที่เกิดขึ้นในครอบครัว สภาพแวดล้อมรอบตัวเด็ก ทั้งนี้การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ต้องมีกระบวนการ เหตุปัจจัยที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ สิ่งเร้าจากการรับสัมผัส เกิดการรับรู้ เกิดความคิดรวบยอด จนเกิดการเรียนรู้ และเกิดการตอบสนอง ต่อพฤติกรรมนั้น และ กระบวนการทำให้เกิด การเลียนแบบ การเทียบเคียง การอับอาย และรู้สึกผิด

5.4 ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Theory)

แนวคิดทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ และการอบรมขัดเกลาทางสังคมเกิดขึ้นตั้งแต่เด็กในสถาบันครอบครัว ก่อให้เกิดการพัฒนาบุคลิกภาพขึ้นเฉพาะบุคคล การพัฒนาบุคลิกภาพเกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ในสังคม เด็กได้กลายเป็นสมาชิกของสังคมด้วยอิทธิพลของบิดามารดา ครู และเพื่อนฝูง โดยมีองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น ลักษณะทางกายภาพ สภาพแวดล้อม ประสบการณ์ส่วนบุคคล วัฒนธรรม มาปฏิสัมพันธ์กันจนเกิดเป็นบุคลิกภาพของแต่ละคนขึ้น การที่ทารกซึ่งช่วยเหลือตนเองไม่ได้ และต้องพึ่งพาผู้อื่นเปลี่ยนแปลงและเติบโตเป็นผู้ใหญ่อยู่ในสังคมได้ โดยกระบวนการเรียนรู้ ผู้ศึกษาได้ศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้ที่สำคัญและเกี่ยวข้อง ดังนี้

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช (2545) ได้กล่าวถึงทฤษฎีบุคลิกภาพของFreud (Sigmund Freud) ว่า บุคลิกภาพของบุคคลในแง่ของพฤติกรรมและความคิด เป็นแรงจูงใจที่ไม่รู้สึกตัว เช่นแรงกระตุ้น (impulse) ความรัก โลภ โกรธ หลง ความกลัว และ ประสบการณ์ในวัยเด็กจะฝังลึกอยู่ในจิตใต้สำนึก (unconscious) ตัวก่อรูปบุคลิกภาพของผู้ใหญ่ เป็นการอบรมขัดเกลาทางสังคมในครอบครัว ซึ่งถูกผลักดันโดยแรงกระตุ้นแต่กำเนิดกับบิดามารดา ที่จะเกี่ยวข้องให้เด็กมีพฤติกรรมที่เหมาะสมตามมาตรฐานของคน Freud รวมทั้งบทบาทของสังคมในการก่อให้เกิดปัญหาทางจิตและอารมณ์ โดยเน้นที่ความขัดแย้งซึ่งเกิดขึ้นระหว่างบุคคลในสังคมตลอดจนความขัดแย้งภายในตัวตนของแต่ละคน Freud ได้แบ่งตัวตนของบุคคลออกเป็น 3 ส่วน คือ อิด (id) อีโก้ (ego) และซูเปอร์อีโก้ (superego) โดย อิด (id) เป็นความต้องการทางชีวภาพของบุคคล เป็นที่รวมของแรงกระตุ้นที่มีมาแต่เกิด ที่ป่าเถื่อน ที่ไม่สังคม ที่เป็นเรื่องเพศและความรุนแรง อิด (id) สนใจแต่ความเพลิดเพลินและการตอบสนองความพอใจในทันทีทันใด ในขณะที่ ซูเปอร์อีโก้ (superego) เป็นข้อเรียกร้องต่าง ๆ ของสังคม บรรทัดฐาน ตลอดจนมโนธรรม ฉะนั้น อิด (id) และซูเปอร์อีโก้ (superego) จึงขัดแย้งกัน อีโก้ (ego) จึงเป็นตัวประสานระหว่างความต้องการของบุคคลและความต้องการของสังคม อีโก้ (ego) เป็นส่วนที่บูรณาการและควบคุมตัวตน เป็นส่วนที่มีเหตุผล และแสดงออกมาเป็นตัวตนของบุคคลต่อโลกภายนอก

และได้กล่าวถึงทฤษฎีการเกิดตัวตนของCooleyและMead (Charles Horton Cooley and George Herbert Mead) Cooley และMead ให้ความสนใจกับการเกิดตัวตน (self) หรือการที่บุคคลเกิดความรู้สึกรู้จักของอัตลักษณ์ขึ้นมาว่าตนเป็นใคร ทั้ง 2 คนมีความเห็นว่าการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเป็นตัวผลักดันที่สำคัญที่สุด และอธิบายว่าตัวตนถูกนิยามและพัฒนาจากการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ภาพพจน์เกี่ยวกับตัวเราเองส่วนใหญ่อีกคือ ภาพสะท้อนของการที่คนอื่นมีปฏิกิริยาต่อเรา เหมือนเป็นการมองตนจากกระจกเงา (looking glass self) ดังนั้น การอบรมขัดเกลาที่เด็กได้รับจากครอบครัว ทั้งจากปฏิสัมพันธ์และภาษาที่พูดกันก็จะทำให้เด็กเกิดภาพพจน์ของตนเอง (self image) ขึ้น โดยเด็กจะสังเกตจากเจตคติและพฤติกรรมที่บิดามารดาและคนอื่น ๆ มีต่อตน เจตคติที่เด็กนำมาเป็นเครื่องวัด

ภาพพจน์ของตนเอง คือ ความเห็นชอบด้วย (approval) หรือความไม่เห็นชอบด้วย (disapproval) การยอมรับ (acceptance) หรือการปฏิเสธ (rejection) และความสนใจ (interest) หรือไม่แยแส (indifference) นอกจากภาพพจน์ของตนเองแล้ว การอบรมขัดเกลาทางสังคมในครอบครัวยังทำให้เกิดภาพพจน์อุดมคติของตนเองขึ้น (ideal self) จากเจตคติที่บิดามารดาและคนรอบตัวมีต่อเด็ก เด็กจะเกิดภาพพจน์ว่าตัวเองควรจะเป็นอย่างไร เพื่อที่เขาจะได้เป็นที่รักและยอมรับทั้งในและนอกครอบครัว

การอบรมขัดเกลาทางสังคมในครอบครัว นอกจากจะทำให้เกิดภาพพจน์ของตนเอง ภาพพจน์อุดมคติแล้ว ยังทำให้เกิดตัวตนหรืออีโก้ที่สามารถควบคุมพฤติกรรมต่าง ๆ ของตนให้เหมาะสมได้ การอบรมขัดเกลาทางสังคมเป็นช่วยให้เด็กได้ปรับและควบคุมพฤติกรรมของตนเองให้เข้ากับความต้องการของสังคม อย่างไรก็ตาม Cooley ก็ไม่เชื่อว่าตัวตนของบุคคลจะสร้างเสร็จภายในช่วงเวลาที่ยังเป็นเด็กอยู่เท่านั้น เขาเชื่อว่ามนุษย์เปลี่ยนความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองได้ตลอดชีวิต

ส่วน Mead เห็นว่าตัวตนเป็นผลผลิตของการปฏิสัมพันธ์ทางสัญลักษณ์และภาษา ตัวตนเริ่มเกิดขึ้นก่อนจะมีภาษาและเพิ่มเร็วขึ้นเมื่อเด็กเริ่มพูดได้ ซึ่งแบ่งเป็น 2 ขั้น คือ

1. ขั้นการเล่น (play stage) โดยเด็กเลียนแบบคำพูดและกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคม และลองสวมบทบาทเป็นคนอื่น
2. ขั้นการเล่นเกม (game stage) ในขั้นนี้เด็กจะมีส่วนร่วมในความสัมพันธ์ ซึ่งมีการตอบสนองซึ่งกันและกันระหว่างตนเองกับคนอื่น และเข้าใจกติกาที่กำหนดไว้

Mead เชื่อว่าเด็กซึมซับรับเอารูปแบบของภาพรวม ซึ่งเป็นภาพของโครงสร้างและบรรทัดฐานและค่านิยมของสังคมทั้งหมด ซึ่งภาพรวมของสังคมนี้เป็นส่วนสำคัญของตัวตนและคอยช่วยชี้นำพฤติกรรมให้เป็นไปในทางที่ยอมรับได้ในสังคม Mead ได้แบ่งตัวตนออกเป็น 2 ส่วน คือ “Me” คือตัวตนที่ได้รับการอบรมขัดเกลาทางสังคม ซึ่งประกอบไปด้วยบรรทัดฐานและค่านิยมซึ่งซึมซับรับไว้เป็นส่วนหนึ่งของตัวตนแล้ว และสนใจว่าภาพสะท้อนทางสังคมของตนจะเป็นอย่างไร “I” มีลักษณะเฉพาะตัว เป็นอิสระ มีความคิดสร้างสรรค์ของตนเองและเป็นส่วนที่บุคคลแสดงออกตามความรู้สึกที่เกิดขึ้นโดยไม่ใช้ความต้องการของสังคม ทั้ง 2 ด้านสามารถอยู่ด้วยกันได้ ขึ้นอยู่กับลักษณะของสังคม เวลา และสถานการณ์ว่าจะเอื้ออำนวยหรือไม่ ให้ส่วนไหนสำคัญ

จากทฤษฎีการเรียนรู้ข้างต้นผู้ศึกษาวิจัยเห็นว่า การเรียนรู้ของเด็ก จนเกิดตัวตน ครอบครัวและสังคมสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็ก จะเป็นประสบการณ์ ที่จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ และปรับตัวตลอดเวลา เป็นการอบรมขัดเกลาทางสังคมตั้งแต่เด็กที่จะนำไปสู่พฤติกรรมที่ถาวรเมื่อเติบโตขึ้น

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2545 : 54) ได้กล่าวถึงกระบวนการจัดเกล้าเรียนรู้ของเด็กในครอบครัวว่า มีกลไกทางจิตวิทยา ที่ ประการที่อธิบายว่ากระบวนการเรียนรู้ จัดเกล้าในครอบครัวยังลึกลงไปในตัวเด็กได้อย่างไร คือ การเลียนแบบ เด็กจะทำตามอย่างพฤติกรรมผู้เป็นต้นแบบ คือบิดามารดา การเทียบเคียง เด็กจะรับเอาพฤติกรรม เจตคติ และค่านิยมของบิดามารดา มาเป็นของตน ความอับอาย คือความรู้สึกที่ที่เกิดขึ้นที่ถูกจับได้ขณะกระทำผิด เด็กจะรู้สึกตัวลึบและอดสู ความรู้สึกผิด เป็นความรู้สึกใกล้เคียงกับความรู้สึกอับอาย แต่เป็นการลงโทษตัวเอง

สรุปได้ว่า การเรียนรู้ของเด็กจะเกิดขึ้นได้จะต้องมี สิ่งเร้า จากการรับสัมผัสทางผิวหนัง (Sensation) ประสาทสัมผัสทั้งห้า ตา หู จมูก ลิ้น เกิดการรับรู้ (Perception) เกิดความคิดรวบยอด (Conception) แปลผลเกิดการเรียนรู้ (Learning) และเกิดการตอบสนอง (Response) พฤติกรรมนั้นและ ที่มีผลต่อเด็กมากคือกระบวนการที่เกิดขึ้นในครอบครัว คือกระบวนการที่ทำให้เกิด การเลียนแบบ การเทียบเคียง การอับอาย และรู้สึกผิด

6. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้ศึกษาได้ศึกษาเพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง และส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย เนื่องจากเห็นว่ามีส่วนเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน การอ่านเป็นเรื่องของการเรียนรู้ของเด็กด้วย ปัจจัยที่เกี่ยวข้องนอกเหนือจากส่วนที่ได้ศึกษาและทบทวนมาเบื้องต้น ที่ผู้ศึกษาสนใจและน่าจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาดังนี้

ประโยชน์และความสำคัญของการอ่าน

นิตยสารรักลูก (2520) ได้พูดถึงการอ่าน ข้อมูลเบื้องต้นที่ผู้เกี่ยวข้องควรรู้คือ เรื่อง พัฒนาการทางสมองของเด็ก วัยขวบแรกคือช่วงที่สมองมีการเจริญเติบโตเร็วที่สุด มีการเปลี่ยนแปลงทั้งขนาดและปริมาตร จาก 25-30% ไปเป็น 65-70 % ของสมองที่โตเต็มที่ เรียกว่าจะพัฒนาเป็นสองเท่าตั้งแต่แรกเกิดเลยทีเดียว นอกจากพันธุกรรมและโภชนาการแล้ว สิ่งแวดล้อมและการส่งเสริมพัฒนาการที่เหมาะสมคือปัจจัยสำคัญที่จะทำให้สมองของเด็กพัฒนาไปอย่างเต็มศักยภาพ ภายใต้อิทธิพลของ สมอง มีโครงสร้างหลัก 3 ส่วน ที่ทำหน้าที่สำคัญแตกต่างกัน โดยเฉพาะสมองส่วนที่ทำหน้าที่ควบคุมความทรงจำเกี่ยวกับประสบการณ์ เหตุการณ์ และสถานที่ สมองส่วนนี้จะเจริญเติบโตเกือบเต็มที่เมื่ออายุ 18 เดือน นี่จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้นักวิจัยเชื่อว่า แม้แต่เด็กทารกก็มีความสามารถที่จดจำได้ เช่น ทารกอายุ 10 วัน สามารถจำกลิ่นของพ่อแม่ได้ อายุ 1 เดือนจำได้ว่าใครป้อนข้าว ดังนั้นที่เราเข้าใจกันว่าเด็กทารกไม่รู้เรื่องและทำอะไรไม่ได้นั้นจึงไม่จริงเลย นอกจากไม่จริงแล้ว ยังกลับมีความสำคัญต่อชีวิตของทารกมากกว่าที่เราคิดอีกด้วย

มาซารุ อินุกะ. แปลโดย ชีระ สมิตร และพรอนงค์ นิยมค้า. (2528) ในหนังสือ “รอให้ถึงอนุบาลก็สายเสียแล้ว” เขียนโดยประธานกิตติมศักดิ์ผู้ก่อตั้งบริษัทโซนี่ ชาวญี่ปุ่น ได้กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาในวัยเด็กเล็กว่า ความสามารถและอุปนิสัยของคนเรานั้น ส่วนใหญ่จะก่อรูปเรียบร้อยระหว่างอายุ 0-3 ขวบ นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงวิธีกระตุ้นความสนใจเด็กที่ดีที่สุด เพราะจะมีผลมากต่อเส้นสายของสมอง คือ “การทำซ้ำซาก” ความสนใจเป็นตัวทำให้เกิดความมุ่งมั่น โตขึ้นเขาจะสนใจในสิ่งที่เขาเคย เห็นเคยจำ การเล่นเกมหรืออ่านหนังสือให้ฟัง เป็น “การทำซ้ำซาก” ที่ดีและมีอิทธิพลอย่างใหญ่หลวงในเรื่องการสนใจอยากอ่านหนังสือและอ่านในที่สุดกับเด็ก

จอห์น บี ทอมสัน และคณะ. แปลโดย วิศิษฐ์ วังวิญญู. (2546) หนังสือเด็กตามธรรมชาติ 1 ได้กล่าวอ้างคำพูดของ อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ อัจฉริยะผู้ยิ่งใหญ่ ที่ว่า “ถ้าคุณต้องการให้เด็ก ๆ ชาญฉลาด ก็ให้เล่าเทพนิยายให้เด็กฟัง และถ้าหากต้องการให้ชาญฉลาดมาก ๆ แล้วละก็ คุณก็ควรจะให้เทพนิยายมากยิ่งขึ้นไปอีก” เมม ฟ็อกซ์. แปลโดย รวิวาร โจนเฉลา. (2549) เช่นเดียวกับหนังสือเรื่อง “มหัศจรรย์แห่งการอ่าน” ที่กล่าวถึงเรื่องเทพนิยายว่า “...ไอน์สไตน์เคยเล่าเรื่องที่ผู้หญิงคนหนึ่งเข้ามาถามว่า ทำอย่างไรถึงจะให้ลูกชายฉลาดขึ้นได้ “อ่านเทพนิยายให้เขาฟัง” ไอน์สไตน์ตอบ ผู้หญิงคนนั้นคิดว่าไอน์สไตน์พูดเล่น ก็เลยหัวเราะและถามต่อว่า “หลังจากอ่านเทพนิยายแล้วทำยังไงต่อคะ” ไอน์สไตน์ตอบว่า “อ่านเทพนิยายเรื่องต่อไป”...”

ฉอน สมิต. แปลโดย ธศ. (2545) เจ.เค. โรว์ลิ่ง คือผู้หญิงที่มีรายได้สูงสุดในสหราชอาณาจักรในปี 2543 เธอมีรายได้มากกว่า 20 ล้านปอนด์ หรือ 30 ล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐฯ ด้วยการเขียนหนังสือเรื่อง “แฮร์รี่ พอตเตอร์” ที่โด่งดังเป็นที่ชื่นชอบของเด็กทั่วโลกในเวลาอันรวดเร็ว แม่ของเจ.เค. โรว์ลิ่ง ปลุกฝังความรักการอ่านให้กับสมาชิกในครอบครัว เธออ่านหนังสือให้ลูกฟังเสมอเพราะเชื่อว่า “นิทานเป็นส่วนหนึ่งของการเลี้ยงเด็ก” และที่บ้านบนถนนนิโคลส์ เลน นี่เองที่จินตนาการของ เจ.เค. โรว์ลิ่งเปล่งประกายวิบ ๆ เป็นครั้งแรก และเขียนนิทานเล่มแรกเมื่ออายุเพียง 6 ขวบ เมื่ออายุ 9 ขวบ แม่ได้ให้หนังสือเล่มหนึ่งกับ เจ.เค. โรว์ลิ่ง ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเขียนแฮร์รี่ พอตเตอร์ ในเวลาต่อมามากกว่าเล่มอื่น ๆ

วินัดดา ปิยะศิลป์. (2007) พ.ญ.วินัดดา ปิยะศิลป์ กุมารแพทย์ จิตแพทย์เด็กและวัยรุ่น สถาบันสุขภาพเด็กแห่งชาติมหาราชินี กล่าวถึง Smart Language มหัศจรรย์แห่งภาษากับการพัฒนาสมองของลูกน้อยว่า ช่วงวัยแรกเกิดถึงสามปีเป็นช่วงวัยที่เด็กมีการเรียนรู้และมีพัฒนาการทางภาษาที่ดีในเรื่องการอ่านนั้น พ.ญ.วินัดดา ย้ำว่า มีผลการวิจัยออกมาเป็นที่แน่นอนแล้วว่า **การอ่านหนังสือของเด็กเป็นวิธีการเรียนรู้ที่เร็วที่สุดและดีที่สุด เพราะเรามีการถ่ายทอดความรู้จากฐานสู่ฐานผ่านตัวหนังสือ** เพราะฉะนั้นเด็กที่อ่านหนังสือได้ดีก็จะสามารถเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ชีวิต เป็นการต่อยอดความรู้ได้มหาศาล และในปัจจุบันนี้ก็พบความเชื่อมโยงระหว่างคุณภาพการพูดกับความสามารถ

ด้านการอ่าน เด็กคนไหนมีคุณภาพการพูดที่ดี มีคำศัพท์อยู่ในหัวเยอะ สามารถพูดได้ซับซ้อน พูดได้ลึกซึ้ง เวลาอ่านหนังสือก็จะมีความสามารถเชื่อมโยง ทำให้อ่านได้ดี อ่านได้ซับซ้อน และคิดวิเคราะห์ได้ลึกซึ้ง เพราะฉะนั้นเราต้องย้อนกลับไปดูการพูดของเด็กว่า ในวันๆ หนึ่งเด็กพูดอะไรบ้าง พูดได้มากน้อยแค่ไหน จากพูดไม่ได้ เราก็ฝึกมาเป็นพูดได้ จากพูดได้ เราก็ต้องฝึกว่าพูดอย่างไรถึงจะเหมาะสม นอกจากนี้ยังกล่าวถึงประโยชน์ของการอ่านหนังสือให้เด็กฟังว่า การอ่านออกเสียงมีความสำคัญมากเท่าๆ กับการพูดคุยกับลูก เพราะการอ่านจะมีโครงสร้างของรูปประโยคต่างๆ ที่เราใช้ในการสื่อสาร โดยจะช่วยให้ลูกรู้จักการสังเกตและการเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้ภาษาที่มีรูปแบบถูกต้อง หนังสือที่จะอ่านให้ลูกฟังควรเป็นหนังสือที่มีโคลงกลอน มีคำสัมผัสอย่างมีจังหวะ และมีภาพสีสันสดใส เพราะจะทำให้ลูกฟังได้อย่างเข้าใจ ซึ่งเรื่องการอ่านหนังสือนี้พ่อแม่จะต้องทำเป็นนิสัย เพราะจากการสำรวจวิจัยปัจจุบันพบว่า ยังมีพ่อแม่จำนวนน้อยที่อ่านหนังสือให้ลูกฟังอย่างสม่ำเสมอ “หนังสือมีส่วนช่วยพัฒนาสมองของเด็ก การอ่านหนังสือของเด็กๆ ก็เป็นเช่นเดียวกับการพูด คือไม่ได้เกิดขึ้นเพียงชั่วข้ามคืนแต่ต้องใช้ระยะเวลาในการสั่งสม เราอาจจะไม่เชื่อว่าเด็กก็เรียนรู้จากการอ่านหนังสือให้ฟังตั้งแต่ยังเป็นทารกในท้องแม่”

นอกจากนี้พ.ญ.วินัดดา ปิยะศิลป์ ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการอ่านหนังสือให้เด็กฟังว่า ช่วยให้พ่อแม่ลูกได้ใกล้ชิดกันจากการนั่งอ่านหนังสือบนตัก เกิดความรู้สึกรักผูกพันแน่นแฟ้น เพิ่มสมาธิ ความสนใจ เข้าใจวิธีการอ่าน เช่น อ่านจากบนลงล่างและจากซ้ายไปขวา ช่วยให้เด็กมีความรู้สึกลึกซึ้งต่อการสังเกตสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัว ช่วยพัฒนาทักษะภาษาด้านไวยากรณ์ ช่วยสร้างความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการในการอ่าน และสร้างนิสัยรักการอ่าน

เมื่อเปรียบเทียบเด็ก 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่ 1 เด็กที่พ่อแม่เริ่มอ่านหนังสือให้ฟังตั้งแต่อายุ 9 เดือน กลุ่มที่ 2 เด็กที่ไม่ได้มีประสบการณ์กับหนังสือในช่วงวัยนั้น เมื่อเข้าสู่ช่วงวัย 5 ขวบ ได้ทำการทดสอบขั้นพื้นฐาน 3 วิชา คือ วิชาการพูดและการฟัง วิชาการอ่านและวิชาการเขียน ซึ่งผลการวิจัยได้บทสรุปชัดเจนว่า กลุ่มเด็กที่เริ่มต้นเรียนรู้หนังสือตั้งแต่อายุ 9 เดือน ทำคะแนนเฉลี่ยสูงกว่า

มัทกานต์ โอฬารรัตน์มณี (2533) กล่าวถึงการสนับสนุนการอ่าน ครอบครัวและสถานศึกษากับการรักการอ่านของเด็ก ถ้าจะบอกถึงการส่งผลต่อการรักการอ่านของเด็กที่ครอบครัวและโรงเรียนต่างก็มีอิทธิพลส่งผลต่อนิสัย รักการอ่านของเด็ก ครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่มีอิทธิพลต่อการส่งเสริมเด็กให้อยากไปโรงเรียนและรักการอ่าน พ่อแม่ไม่ควรจำกัดประเภทหนังสือ แม้ว่าเด็กจะชอบดูหรืออ่านหนังสือนิทาน นิยาย บทเพลง มากกว่าการอ่านหนังสือในชั้นเรียนก็ตาม เพราะการอ่านหนังสือทำให้เด็กรู้จักคิด มีจินตนาการ พัฒนาเขาวิปัญญามาก ส่งผลให้เด็กรักการอ่าน หนังสือทุกประเภทแม้แต่หนังสือเรียนภายหลัง สถาบันครอบครัวจึงควรส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง โรงเรียนเป็นสถาบันส่งเสริมการอ่านอย่างเป็นทางการ เรียนรู้อย่างเป็นทางการ เด็กที่ไม่รัก

การอ่าน ครูสามารถทำให้รักการอ่านได้หากจัดรูปแบบการเรียนการสอน จัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนการสอนที่ดี

รุ่ง แก้วแดง (2543) ปฏิรูปการศึกษาทศวรรษที่ 2 เน้นจุดเน้นคือการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ที่ทุกภาคส่วนของสังคมต้องร่วมกันสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ เพราะปัจจุบันการศึกษายังไม่เป็นวิถีชีวิตของคนในชาติ จัดการศึกษาตลอดชีวิต ต้องอาศัยการสร้างบรรยากาศและวัฒนธรรมที่จะแสวงหาความรู้ และการสร้างสังคมให้สมาชิกรักการแสวงหาความรู้ ต้องการหาคำตอบในเรื่องราวต่างๆ การอ่านเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะทำให้เกิดสิ่งนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้ศึกษา ได้ศึกษาค้นคว้า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่าน หนังสือให้เด็กฟัง ดังนี้

สมเกียรติ ดาสา (2551) ได้ศึกษารูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่มีต่อพฤติกรรมนิสัยรักการอ่านของเด็กปฐมวัยในโรงเรียนชอยแอนเนกซ์ (กาญจนภิเษก 2) สำนักงานเขตสายไหม กรุงเทพมหานคร ในนักเรียนชาย-หญิง ที่มีอายุ 4-6 ขวบในระดับชั้นอนุบาลใช้เป็นกลุ่มทดลองการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ใช้เวลาในการทดลอง 8 สัปดาห์ กิจกรรมส่งเสริมการอ่านผ่านเสียงเพลง กิจกรรมอุ้งไอรัก และกิจกรรมเช้าๆ ครูเล่านิทาน สัปดาห์ละ 4 วัน วันละ 30 นาที รวมทั้งสิ้น 32 ครั้ง กิจกรรมส่งเสริมการอ่านผ่านศิลปะและกิจกรรมส่งเสริมการอ่านผ่านเกมการศึกษา สัปดาห์ละ 3 วัน วันละ 30 นาทีรวมทั้งสิ้น 24 ครั้ง ผลการศึกษาพบว่าคะแนนพฤติกรรมนิสัยรักการอ่านโดยเฉลี่ยรวมของเด็กมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เพิ่มขึ้น

กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2551) ได้ศึกษาวิจัยและพัฒนา รูปแบบการส่งเสริมนิสัยรักหนังสือในเด็กอายุต่ำกว่า 1 ปี ด้วย หนังสือเล่มแรก Bookstart ปี 2547 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ มุลินีหนังสือเพื่อเด็ก ได้เริ่มดำเนินงานโดยการส่งเสริมให้กลุ่มพ่อแม่ที่มีลูกอายุตั้งแต่ 6-9 เดือน อ่านหนังสือให้ลูกฟังทุกวัน วันละ 5 – 15 นาที โดยมุ่งหวังว่าพ่อแม่จะใช้หนังสือจากชุดหนังสือเล่มแรก Bookstart เป็นเครื่องมือในการสร้างสานความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวและมีความสุขร่วมกันในโลกของหนังสือ นำสู่การสร้างพื้นฐานการอ่าน และส่งเสริม การเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้วยการอ่านผลสำเร็จที่สำคัญจากการทำงานตลอด 4 ปี นับแต่ปี 2547 – 2549 คือ พ่อแม่ลูกมีวินัย ในการอ่านมากขึ้น มีการใช้เวลาใน การอ่านหนังสือกับลูกอย่างเป็นประจำ สม่่าเสมออีกทั้งยังใช้หนังสือเป็น แ น ว ท า ง ใน ก า ร เล่นกับ ลูกหลังการอ่านหนังสืออย่างสนุกสนานทำให้ลูกสนใจหนังสือมากยิ่งขึ้น นำสู่การสร้างสัมพันธ์ภาพที่อบอุ่นและแนบแน่นขึ้น โดยมีกระบวนการคือ การคัดสรรหนังสือ, การประชุมเชิงปฏิบัติการ, การเยี่ยมบ้านติดตามเด็ก

กัลยา ขวนมาลัย (2539) ได้ศึกษาบทบาทของการอ่านว่ามีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์หลายประการ คือ

1. บทบาทของการอ่านต่อการศึกษา โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษาช่วยพัฒนาจิตความสามารถและสติปัญญา ให้เป็นผู้มีความรู้ และเชี่ยวชาญ
2. บทบาทของการอ่านต่อสังคม ประชาชนจะรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม และทันความเจริญก้าวหน้าในวิทยาการทุกสาขา
3. บทบาทของการอ่านต่อเศรษฐกิจ สามารถพัฒนาอาชีพการงานของตนให้ดีขึ้น รู้จักดูแลผลประโยชน์ของตนเอง นำสิ่งที่ได้จากการอ่านมาประกอบอาชีพได้
4. บทบาทของการอ่านต่อการเมืองการปกครอง ประชาชนเข้าใจต่อสภาพการเมืองจากการอ่าน เข้าใจนโยบายในการบริหารประเทศ
5. บทบาทการอ่านต่อนันทนาการของมนุษย์ ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์จากการอ่าน หรือคลายเครียดจากการอ่านเช่นหนังสือ ธรรมะ เป็นต้น

อรศรี งามวิทยาพงศ์ และคณะ (2554) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่เอื้อและที่เป็นอุปสรรคต่อการสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน : กรณีศึกษาแผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่านภายใต้การสนับสนุนของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส) เพื่อสังเคราะห์ผลการติดตามและประเมิน และถอดบทเรียน การดำเนินงานตามแผนงาน สร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน ในปีที่ 1 ที่ดำเนินงานตั้งแต่เดือน มิถุนายน – พฤศจิกายน 2553 เป็นการศึกษาที่ต้องการข้อมูลและบทสรุปที่มุ่งสู่การดำเนินงานในระยะที่ 2 คือการสร้างวัฒนธรรมการอ่านให้เกิดขึ้นกับเด็กและครอบครัวในชุมชน มีข้อค้นพบและบทสรุปที่น่าสนใจและน่าจะเป็นประโยชน์คือ ปัจจัยที่เอื้อต่อการส่งเสริมวัฒนธรรมการอ่านซึ่งเป็นปัจจัยที่ต้องได้รับการให้ความสำคัญและสร้างเสริมให้เกิดขึ้นในกระบวนการทำงานคือ

1. ปัจจัยหลักหรือปัจจัยจำเป็น (Necessary Conditions) ที่เอื้อต่อการสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่านของกิจกรรมในความสนับสนุนของแผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน ซึ่งหมายถึงปัจจัยที่มีความสำคัญที่สุดต่อการสร้างผลที่เกิดขึ้น นั่นคือ การสร้างวัฒนธรรมซึ่งสัมพันธ์กับกลุ่มคน ไม่ว่าในครอบครัว ชุมชน มีเรื่อง ระบบคุณค่า ความเชื่อ การถ่ายทอด การผลิตซ้ำและการสร้างใหม่ด้วย ซึ่งผลการศึกษาพบปัจจัยจำเป็น 2 ประการที่ต้องได้รับการให้ความสำคัญและสร้างเสริมให้เกิดขึ้นในกระบวนการทำงานคือ

1) การมีโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมรองรับกิจกรรมการอ่านซึ่งความสัมพันธ์ทางโครงข่ายกายภาพต้องมีลักษณะอิสระ รู้สึกสบาย เป็นกันเอง ไม่ว่าจะในบ้าน ในโรงเรียน ที่อ่านหนังสือ ห้องสมุด ฯ ไม่กระตุนหรือจ้องใจเพื่อให้อ่าน ต้องให้ความรู้สึกเป็นมิตร สบาย เป็นรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ การส่งเสริมที่สำเร็จเห็นได้ชัดคือระดับครอบครัว และเกิดขึ้นท่ามกลางการเรียนรู้ของ

ผู้คน จึงจำเป็นที่จะต้องมีการรวมกลุ่มทางสังคม เนื่องจากเอื้อต่อการสร้างบรรยากาศที่สนุกสนาน เพลิดเพลินในการอ่าน และเอื้อต่อการถ่ายทอดเรียนรู้ และจินตนาการที่มากกว่า รูปแบบจึงควรไม่เป็นทางการเช่น แทรกในกิจกรรมที่กลุ่มสนใจ เกิดการซึมซับที่อาจบอกไม่ได้ว่ารักการอ่านตั้งแต่เมื่อไร

2) การมีกลไกสนับสนุนกระตุ้น ติดตามการอ่าน คือกลไกที่เป็นตัวบุคคลที่พึงมีลักษณะ บางประการด้วย การสร้างวัฒนธรรมการอ่านจึงจะเกิดขึ้นได้คุณลักษณะดังกล่าวได้แก่ เป็นผู้ที่ มีสัมพันธภาพอันดีสนิทคุ้นเคยจนมองเห็นความถนัด ความต้องการนิสัย พ่อ แม่ ญาติ ในครอบครัว ถ้า เป็นคนนอกก็ต้องสร้างความคุ้นเคยก่อนเช่นกัน เพราะมีความสำคัญต่อการออกแบบกิจกรรมส่งเสริม การอ่านที่จะให้การอ่านเกิดขึ้นจากฐานเดิมที่เป็นธรรมชาติของกลุ่มเป้าหมาย อันจะทำให้เกิดและ พัฒนาการซึมซับทางวัฒนธรรมการอ่านได้โดยยังยืนยันว่า นอกจากนั้นต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจ เรื่องกระบวนการเรียนรู้ รู้ว่าการอ่านเป็นช่องทางหนึ่งการเรียนรู้จากหลากหลายช่องทาง (การฟัง การ ดู การทำ) จึงจะสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ได้ดีและเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในการจัดการที่ดี เพื่อพลิกแพลงรูปแบบ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

2. ปัจจัยพอเพียง (Sufficient conditions) หมายถึงมีสิ่งสนับสนุนพอเพียงได้แก่

2.1 กิจกรรมส่งเสริมการอ่านทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

1) กิจกรรมต้องหลากหลาย เพื่อตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของกลุ่มเป้าหมาย

2) กิจกรรมที่เชื่อมโยงเข้ากับธรรมชาติของเด็กที่มีความอยากรู้อยากเห็นใฝ่รู้และมี จินตนาการจึงจะเป็นการอ่านเพื่อพัฒนาความคิด ความสามารถของบุคคล

3) กิจกรรมสามารถเชื่อมโยงกับปัจจัยเกื้อหนุนในชุมชน จะมีโอกาสสำเร็จและ ยั่งยืนมากขึ้น เช่นการมีทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจจากชุมชน

4) กิจกรรมที่ส่งผลทางจิตใจ เช่น เพลิดเพลิน สุขใจ ภูมิใจ การอ่านจะเป็น ที่น่าสนใจ ไม่น่าเบื่อ

2.2 ทรัพยากรที่เพียงพอ มีคุณภาพ เช่นคุณภาพหนังสือ หรือพัฒนากิจกรรมเพื่อ สร้างเสริมความสัมพันธ์ทางสังคมกับการอ่าน เช่น กิจกรรมหนังสือทำมือของแม่ที่มีผลต่อจิตใจเด็กมาก ผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่าการสร้างวัฒนธรรมการอ่านปัจจัยหลักมีความสำคัญมาก ต้อง พัฒนาในเชิงคุณภาพอย่างมาก แต่ก็ขึ้นอยู่กับทุนทางสังคมของแต่ละกลุ่ม นั่นคือปัจจัยโครงสร้าง ความสัมพันธ์ทางสังคม

นรรธธิดา ผลขาว และคณะ (2552) ได้ทำการศึกษา ชวนกันอ่านหนังสือให้เด็กฟัง พบว่า การเรียนรู้ของเด็กจากการฟังผู้ใหญ่อ่านหนังสือฟัง ในกลุ่มเด็กปฐมวัยโดยเริ่มตั้งแต่แรกเกิด พบว่าเด็กเกิดการเรียนรู้ จากประสบการณ์จากการฟัง คุณภาพมีพัฒนาการด้านความจำดี ในเด็กโตเกิด การเลียนแบบ สื่อสารรู้เรื่อง มีพัฒนาการทางภาษาที่ดี รวมถึงความสามารถในการจำแนกลักษณะของ

วัตถุ มีความอดทน รู้จักรอ มีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นดีขึ้น รู้จักเก็บของเป็นระเบียบ รู้จักสังเกต การรู้จักแบ่งปัน มีความสามัคคี รู้จักกติกา มีสมาธิ นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ปกครองใกล้ชิด เอาใจใส่บุตรหลานมากขึ้น ครูรู้จักสังเกตและให้ความสำคัญเรื่องการเรียนรู้ของเด็กมากขึ้น

มณีนันท์ จันทลักษณ์ และคณะ (2552) ได้สรุปบทเรียนจากการศึกษา “โครงการตามหานิทานพื้นบ้าน” ในตำบลน้ำคำ พบว่า การอยู่ร่วมกันในครอบครัวชาวบ้าน เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม จากเคยมีลาน พุดคุยสังสรรค์บุตร หลาน กันน้อยลงจนเกือบจะไม่มีเลย ตั้งแต่มีไฟฟ้า มีทีวี มีกิจกรรมร่วมกันคือดูทีวี ที่ทำให้พุดจាន้อยลง ดูหนังดูละครทั้งคนแก่และเด็ก บางคนไม่กล้าเล่านิทาน กลัวไม่สนุกเท่าละครทีวี วัฒนธรรมการเลี้ยงดูไม่เหมือนเดิม อบรมลูกมีน้อย ตั้งแต่เกิดเลยทีเดียวน การให้นมเด็กเมื่อก่อนจะให้นมบุตรจนหย่านมไปเอง ปัจจุบัน ต้องรีบให้เด็กหย่านม เลี้ยงด้วยนมกระป๋อง ข้าวป้อนด้วยข้าวสำเร็จรูป เด็กถูกส่งต่อให้ญาติ ปู่ ย่า ตา ยาย พฤติกรรมเด็กเล็กรวมถึงวัยรุ่น ส่วนมากไม่ชอบกินอาหารพื้นบ้าน ชอบกินอาหารสำเร็จรูป ให้พฤติกรรมของเด็กก้าวร้าว ไม่เชื่อฟังผู้ใหญ่ หลังดำเนินการพบว่า นิทาน มีพลังและคุณค่าที่ทำให้เด็กได้เรียนรู้ใน “ลาน” ของครอบครัวและชุมชน นิทานเป็นตัวสร้างสัมพันธภาพของคนในครอบครัว ผู้เฒ่าผู้แก่ได้มีโอกาสพลปะ มีปฏิสัมพันธ์ กับเด็กมากขึ้น เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมการเลี้ยงดูอบรมบุตรหลานของปู่ ย่า ตา ยาย สมัยก่อน และทำให้เด็กได้เรียนรู้รากเหง้าของตนเอง เกิดการปรับเปลี่ยนวิธีคิดและพฤติกรรมจากนิทาน

โดยสรุป จากการศึกษาข้อมูลทางวิชาการและผลการวิจัยของนักวิชาการที่หลากหลายจะเห็นได้ว่า การอ่านหนังสือให้เด็กฟังตั้งแต่แรกเกิด ยิ่งเร็วยิ่งมีผลดีต่อเด็กและสังคมโดยรวม ผลต่อพัฒนาการเด็กจากการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง เป็นพื้นฐานที่สำคัญต่อการเรียนรู้ ทักษะ ในด้านต่างๆ ของเด็กเมื่อเติบโต เป็นพื้นฐานที่สำคัญของการศึกษาที่ควรเห็นความสำคัญไม่แตกต่างกันกับวัยอื่นๆ แต่ทั้งนี้การส่งเสริมและสร้างวัฒนธรรมแห่งการอ่าน ต้องอาศัยเหตุปัจจัยหลายอย่าง หลายองค์กร หน่วยงาน โดยเฉพาะครอบครัว หน่วยงานของรัฐ ตลอดจนการที่จะทำให้การอ่านประสบผลสำเร็จ และยั่งยืน กระบวนการหรือกิจกรรม ที่กระทำอย่างต่อเนื่อง มีบรรยากาศที่เอื้อและเหมาะสม

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง โครงสร้างการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง : กรณีศึกษา ตำบลน้ำคำ อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) การดำเนินการประกอบด้วย 3 ระยะ คือ 1) การศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาโจทย์วิจัย และการเก็บข้อมูล และการศึกษาริบทพื้นที่ ทูทางสังคมและโครงสร้างหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องกับการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง 2) การปฏิบัติการ และ 3) การสรุปและประเมินผล มีรายละเอียดดังนี้

1. ระยะที่ 1 การศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาโจทย์วิจัย และการเก็บข้อมูล และการศึกษาริบทพื้นที่ ทูทางสังคมและโครงสร้างหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องกับการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง

1.1 การศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง โครงสร้างการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง กรณีศึกษา : ตำบลน้ำคำ อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธรเป็นกรณีศึกษาที่ทำทั้งตำบล ขอบเขตของงานมีทั้งการส่งเสริมและพัฒนา และมีหลายองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่ศึกษาเพื่อที่จะนำมาอธิบายได้แก่ 1) ทฤษฎีโครงสร้างทางสังคม (Social Structure) ศึกษาความหมายของโครงสร้างทางสังคมและองค์ประกอบของโครงสร้างทางสังคม 2) ทฤษฎีกระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้ ศึกษาความหมายของการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ องค์ประกอบของการเรียนรู้ 3) ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Theory),กระบวนการเรียนรู้,ปัจจัยที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ 4) แนวคิดโครงสร้าง-หน้าที่นิยม และ 5) แนวคิดการมีส่วนร่วมของโคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff) และของ อคิน รพีพัฒน์ 6) กระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้ และ 7) เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2 พัฒนาโจทย์วิจัย และการเก็บข้อมูล

1) วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจโจทย์วิจัยและกระบวนการ/รายละเอียดการเก็บข้อมูล

2) วิธีการ

เป็นการดำเนินการพัฒนาโจทย์ที่ต่อยอดจากโครงการชวนกันอ่านหนังสือให้เด็กฟัง ที่พบว่า การอ่านหนังสือให้เด็กตั้งแต่แรกเกิด ถึง 5 ปี ฟัง ทำให้เด็กมีพัฒนาการที่ดี แต่การอ่านหนังสือ

ให้เด็กฟังในพื้นที่ซึ่งไม่แพร่หลาย การจะส่งเสริมให้เกิดการอ่านอย่างต่อเนื่องและแพร่หลาย ต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่าง เช่นความร่วมมือกันขององค์กรในชุมชน การทำให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง การมีแหล่งหนังสือ โครงสร้าง การทำงานของภาครัฐ มิติวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ทุนทางสังคม และการมีส่วนร่วมของชุมชน ท้องถิ่น ว่ามีส่วนเกี่ยวข้อง ในการสนับสนุน และมีบทบาทที่เอื้อต่อกัน อย่างไร มีการประชุมร่วมกัน และมีความต้องการที่จะพัฒนางานคุณภาพ การอ่านให้เป็นรูปธรรม และต่อเนื่อง ทีมวิจัยจึงมีแนวคิดที่จะค้นหาแนวทางเพื่อพัฒนาการดำเนินงานต่อไป

การพัฒนาโจทย์เริ่มที่การเตรียมพื้นที่ พื้นที่ และ กลุ่มเป้าหมาย เลือกในพื้นที่ ตำบลน้ำคำ อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร ดำเนินการทุกหมู่บ้าน จำนวน 12 หมู่บ้าน คือ

- 1) หมู่ที่ 1 บ้านน้ำคำ
- 2) หมู่ที่ 2 บ้านหนองถ่ม
- 3) หมู่ที่ 3 บ้านคำสร้างช้าง
- 4) หมู่ที่ 4 บ้านนาเอื้อง
- 5) หมู่ที่ 5 บ้านหนองคูน้อย
- 6) หมู่ที่ 6 บ้านคำสร้างบ่อ
- 7) หมู่ที่ 7 บ้านนางช้างเผ่า
- 8) หมู่ที่ 8 บ้านโนนป่าช้า
- 9) หมู่ที่ 9 บ้านโชคชัยพร
- 10) หมู่ที่ 10 บ้านโคกยาว
- 11) หมู่ที่ 11 บ้านตาไฮ
- 12) หมู่ที่ 12 บ้านน้ำคำ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่และเข้าร่วมโครงการ ได้แก่ โรงเรียนคำสร้างช้าง, โรงเรียนมารีย์นุเคราะห์, โรงเรียนนาเอื้องนางช้างเผ่า, ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านน้ำคำ, ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านนางช้างเผ่า, ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านคำสร้างช้าง, องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำคำ, โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลน้ำคำ, โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองคูน้อย

การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย คัดเลือกเด็ก แรกเกิด – 3 ปี รวมอนุบาล และ ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จากทุกหมู่บ้านเพราะ ต้องการให้เด็กได้รับโอกาส

การพัฒนาโจทย์ประชากรกลุ่มเป้าหมาย ที่เข้าร่วมกิจกรรม คัดเลือกจาก ผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กรในชุมชน ผู้บริหารของหน่วยงานในพื้นที่ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำคำ และผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ได้แก่ครู, ผู้ดูแลเด็ก, ผู้ปกครองเด็ก, ผู้เฒ่าผู้แก่, ผู้นำทางธรรมชาติ, ตัวแทนครูจากโรงเรียน และตัวแทนกศน. และ อสม. รวมจำนวน 30 คน และ

เนื่องจากการดำเนินงานที่ผ่านมาในพื้นที่ยังมีบางหมู่บ้านที่ยังไม่มีกิจกรรมการส่งเสริมการอ่านในหมู่บ้าน คือ บ้านน้ำคำ หมู่ที่ 1, 12, บ้านนาฮี หมู่ 4, บ้านคำสร้างบ่อ หมู่ที่ 6, บ้านนางช้างเผ่า หมู่ที่ 7, บ้านโชคชัยพร หมู่ที่ 9, และบ้านดาดไฮ หมู่ที่ 11

ชี้แจงโครงการ และหาหรือหาแนวทางการทำงานร่วมกัน โดยมีการเก็บและรวบรวมข้อมูลโดยผู้ศึกษาและผู้ช่วยที่เป็นเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ในหน่วยบริการทั้ง 2 แห่ง เพื่อความสะดวกและง่ายต่อการรวบรวม เพราะเจ้าหน้าที่มีเครือข่ายและมีบทบาทการทำงานที่เกี่ยวข้องกับทุกหน่วยงาน องค์กร ในพื้นที่อยู่แล้ว เช่น อสม. เป็นต้น รวมทั้งมีหน้าที่ในการติดต่อประสานงานด้วย

การออกแบบเครื่องมือ เพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลกำหนดตามวัตถุประสงค์ กำหนดประเด็นคำถามหรือหัวข้อในการสนทนา ในการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และใช้นักวิจัยเป็นเครื่องมือที่สำคัญ สามารถปรับประเด็นคำถามให้เหมาะสมกับบริบท หรือสถานการณ์นั้นแต่ให้ได้ข้อมูลภายใต้แนวคิดหลัก ซึ่งนักวิจัยทำความเข้าใจร่วมกัน ออกเก็บข้อมูล สรุป ถ้าไม่ครบตามประเด็นที่ต้องการหรือต้องการข้อมูลส่วนอื่นที่เกี่ยวข้องก็สามารถ ปรับได้อีกครั้ง และหัวข้อที่ตกลงร่วมกันคือ

- การเก็บข้อมูล ในการเก็บข้อมูลของนักวิจัย ใช้นักวิจัยในพื้นที่เป็นหลักในการเก็บข้อมูล และเขียนรายงานเอง เช่น ส่วนที่เป็นหน่วยงาน รพ.สต. 2 แห่ง โรงเรียน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก แต่ละส่วนสรุปข้อมูลและเขียนรายงาน ส่งหัวหน้าโครงการ ซึ่งข้อมูล ได้จากการสัมภาษณ์, การจัดเวที, การสนทนากลุ่ม และ จากการจัดกิจกรรม เช่น โรงเรียน ศูนย์เด็กเล็ก และ รพ.สต.

นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยอื่นที่สำคัญ ที่มีผลต่อข้อมูล คือ ประเด็นการส่งเสริมการอ่าน เป็นประเด็นที่ได้รับเลือกเป็น 1 ใน 5 ของโครงการขับเคลื่อนสู่ยโสธรน่าอยู่ที่สุด ซึ่งมีการจัดเวทีร่วมกับบางประเด็นคือ การค้นหาทุนและเปิดศักยภาพชุมชน ที่จะพัฒนาเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้เรื่องการอ่าน ซึ่งเป็นผลดีต่อโครงการ เพราะนอกจากจะมีทีมงานช่วยในการทำงานแล้ว ยังทำให้มีเครือข่ายการทำงานร่วมกันเพิ่มขึ้น ได้แก่ เครือข่ายเกษตรอินทรีย์, เครือข่ายวิจัยท้องถิ่น, เครือข่ายคุ้มครองผู้บริโภคและเครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีผลต่อการขยายกลุ่มเป้าหมายเพิ่มมากขึ้นด้วย

- การตรวจสอบข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ความครอบคลุมและตรงประเด็นเนื้อหาที่ต้องการ ในขั้นตอนการตรวจสอบนี้ ผู้ตรวจสอบหลักคือหัวหน้าโครงการ นอกจากเอกสารก็ใช้การสังเกต สอบถามทั้งรายบุคคล ร่วมด้วย

3) บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน

เนื่องจากเป็นโครงการที่พัฒนาต่อจากโครงการชวนกันอ่านหนังสือเดิม และมีการเพิ่มกรอบแนวคิด ทฤษฎี การชี้แจง ทำความเข้าใจร่วมกันจึงจำเป็นและสำคัญมาก แนวคิดและทฤษฎี

หัวหน้าโครงการเป็นผู้ศึกษา และถ่ายทอดโดยการเล่าพร้อมกับทำความเข้าใจร่วมกับทีมวิจัย แต่ก็มีปัญหาเรื่องการทำความเข้าใจเพราะเป็นเรื่องใหม่ ส่วนทีมวิจัยที่มีทั้งทีมวิจัยเก่าและใหม่

การเข้าร่วมทีมวิจัย ส่วนใหญ่โดยการชักชวนและชี้แจง อย่างไม่เป็นทางการของหัวหน้าโครงการ ที่เคยทำงานร่วมกันอยู่บ้างแล้ว และต้องการจะพัฒนางานต่อเนื่อง เช่น โรงเรียน หรือกลุ่ม อสม. ผู้นำชุมชน การทำงานร่วมกันจึงไม่ค่อยเป็นปัญหามาก สัมพันธภาพที่ดีของทีมวิจัยที่มีอยู่เดิม มีส่วนช่วยให้ทีมเข้าใจประเด็นที่จะทำร่วมกันง่ายขึ้น แต่ก็ยังมีปัญหาบ้าง บางหน่วยงานที่เปลี่ยนผู้บริหาร ใหม่ที่ยังไม่ทราบรายละเอียดโครงการ และเห็นว่าเป็นงานนอกเหนือจากรับผิดชอบ จึงไม่อนุญาต ให้ผู้ได้บังคับบัญชา เข้าร่วมกิจกรรม แก่ใจโดยหัวหน้าโครงการต้อง ไปอธิบายชี้แจง ปรับความเข้าใจ และอธิบายความเป็นมาของโครงการ เพื่อการประสานงานที่ง่ายขึ้น

การเก็บข้อมูลและเขียนรายงานเองของนักวิจัยในพื้นที่ มี 2 แห่งคือ สถานที่ของโรงเรียน มาริย์นุเคราะห์และ รพ.สต. น้ำคำ ส่วนที่เหลือใช้วิธีออกสัมภาษณ์ สอบถาม ทำให้นักวิจัย ได้รับทราบ ข้อมูลในพื้นที่ของตัวเองเป็นเบื้องต้น และสามารถสรุป วิเคราะห์บทเรียน ของพื้นที่ตัวเองได้ แต่ไม่สามารถทำได้ทุกคน หรือทุกหน่วยงาน

1.3 การศึกษาบริบทพื้นที่ ทูทางสังคมและโครงสร้างหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องกับเช่นการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง

1.3.1 สํารวจข้อมูลหน่วยงานและพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ และข้อมูลสภาพการดำเนินงานเกี่ยวกับการอ่านหนังสือให้เด็กฟังของหน่วยงานที่เข้าร่วมโครงการ

1) วัตถุประสงค์

- เพื่อค้นหาทุนทางสังคมของพื้นที่ เช่น ผู้นำ, ห้องสมุด, หนังสือ, หรือปัจจัยที่เอื้อต่อการอ่าน

- เพื่อทราบข้อมูลบริบทพื้นที่และหน่วยงาน

- เพื่อศึกษาโครงสร้างหน่วยงาน และนโยบาย วิธีการจัดการของพื้นที่ ที่เกี่ยวข้อง, ชุมชนที่เกี่ยวข้องจัดการอย่างไร กับการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง

2) วิธีการ

จัดเวทีเสวนา สนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์ ในกิจกรรมนี้ ข้อมูลบางส่วนได้มาจากการดำเนินงานร่วมกับเครือข่ายขับเคลื่อนสู่ยโสธรน่าอยู่ที่สุด คือ การจัดเวทีเสวนา ประเด็น “เปิดศักยภาพชุมชน ” ประเด็นนี้ ทำร่วมกับทีมคณะทำงานกลไกกลางโครงการขับเคลื่อนจังหวัดยโสธรสู่จังหวัดน่าอยู่ที่สุดเนื่องจาก การส่งเสริมการอ่านเป็น 1 ใน 5 ประเด็นการขับเคลื่อน ได้รับการสนับสนุนงบประมาณบางส่วนจาก สสส. ในการจัดเวที มีกระบวนการดำเนินงานคือทบทวนความเป็นมา เป้าหมาย วัตถุประสงค์ กิจกรรม , วิเคราะห์สถานการณ์พื้นที่, ออกแบบกระบวนการ, กำหนดบทบาทหน้าที่ ในกิจกรรมนี้ มีแบบฟอร์มการข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้าน โดยทุกหมู่บ้านได้กำหนด

ผู้รับผิดชอบในการเก็บซึ่งมีครู ในหมู่บ้านนั้นๆ เป็นผู้รวบรวม โดยนัดที่จะรวบรวมและตรวจสอบข้อมูลร่วมกันอีกครั้ง

3) ผู้เข้าร่วมประชุม หรือให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย แกนนำชุมชน, ตัวแทนหน่วยงาน, ผู้เฒ่าผู้แก่, ผู้นำทางธรรมชาติ และ ทีมวิจัย จำนวน 30 คน

4) วันที่ดำเนินการ 16 ตุลาคม 2553 และ 4 สิงหาคม 2554

5) ปัญหาที่พบ คือการนัดสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ที่มีช่วงเวลาวางไม่ตรงกัน บางคนต้องแก้ปัญหาโดยการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ หรือ การพบปะอย่างไม่เป็นทางการ และ ปัญหาการเขียนบันทึก และรายงานผล ที่ไม่ครบถ้วนเช่น ข้อมูลบริบทพื้นที่ ที่ต้องใช้การสังเกตร่วมด้วย

6) บทเรียน พบว่า ผู้ที่เข้าร่วมเวที หรือเสวนา มีความหลากหลาย ทั้งผู้ที่มีประสบการณ์การอ่านหนังสือให้เด็กฟัง, ผู้ที่ทราบว่ามีการส่งเสริมการอ่านในพื้นที่แต่ไม่ได้อ่าน และผู้ที่ไม่ทราบมาก่อนว่ามีการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง บรรยายภาคในการจัดเวทีและเสวนา ผู้เข้าร่วมได้ร่วมแลกเปลี่ยนและให้ข้อมูลอย่างคึกคัก พร้อมทั้งสะท้อนและเสนอว่า ควรส่งเสริมให้เกิดการอ่านในทุกระดับ เพราะอยากให้เห็นความสำคัญของการอ่านหนังสือและเป็นการสร้างกระแสสร้างบรรยากาศของการอ่าน และพบว่า อยู่ที่หน่วยงานที่เคยร่วมกิจกรรมในโครงการวิจัย ชวนกันอ่านหนังสือให้เด็กฟัง เช่น โรงเรียน, ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหรือรพ.สต. ยังมีกิจกรรมการส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง รวมทั้งมีการจัดหาหนังสือเพิ่มเติมจากงบประมาณของหน่วยงาน โรงเรียนที่ส่งเสริมต่อเนื่องจริงจังและมีหลากหลายกิจกรรมคือโรงเรียน คำสร้างช้าง และพบว่า มีหน่วยงานที่มีบทบาทในการจัดหาหนังสืออ่านทั่วไปไว้ในหมู่บ้านคือ กศน. ที่ทำร่วมกับนักศึกษา กศน. และยังส่งเสริมให้มีและจัดมุมหนังสือในหน่วยงาน คือที่ รพ.สต.หนองคูน้อย และรพ.สต.น้ำคำ ในกลุ่มอสม. ที่ทำบทบาทส่งเสริมการอ่านในกลุ่มเด็กเล็กมีในส่วนที่มีลูกหรือได้เลี้ยงหลานเท่านั้น ส่วนที่เหลือบทบาทยังไม่ชัดเจน

1.3.2 สันทนาการกลุ่ม ประเด็น ทักษะคิด ความเข้าใจเบื้องต้น เกี่ยวกับการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง และสรุปวิเคราะห์ข้อมูล

1) วัตถุประสงค์

- เพื่อทราบทัศนคติและความเข้าใจเบื้องต้น
- เพื่อปรับแนวคิด ทำความเข้าใจการดำเนินงานร่วมกัน

2) วิธีการ ใช้การสนทนากลุ่ม และสัมภาษณ์ จำนวน 4 ครั้ง

ในกิจกรรมนี้ แบ่งการเก็บข้อมูลเป็น 2 ลักษณะ คือ สันทนาการกลุ่มในกลุ่ม

ผู้ปกครองที่เข้าร่วมโครงการใหม่ 1 กลุ่ม, ที่เคยอ่านหนังสือให้เด็กฟัง 1 กลุ่ม, คณะ 1 กลุ่ม และ การสัมภาษณ์ในผู้นำชุมชน ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้เป็นทีมวิจัยหรือที่ปรึกษาด้วย และ ตัวแทนหน่วยงาน

เนื่องจากมีข้อจำกัดเรื่องเวลาที่ว่างไม่ตรงกัน นอกจากนี้ยังสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ปกครองที่อ่านอย่างต่อเนื่องจริงจัง และรายที่ไม่ต่อเนื่องหรือไม่อ่านเลย

3) ผู้เข้าร่วม ประกอบด้วย ทีมวิจัยและที่ปรึกษา 13 คน ที่ปรึกษา 7 คนตัวแทนหน่วยงาน ชุมชน ผู้ปกครองเด็ก 20 คน รวม 40 คน

4) วันที่ดำเนินการ 30 ตุลาคม 2553

5) บทเรียน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกือบทั้งหมดสะท้อนว่า การส่งเสริมการอ่านเป็นเรื่องที่ดีและจำเป็นที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เพราะส่งผลต่อเด็กโดยตรง และผู้ใหญ่ควรปฏิบัติเป็นตัวอย่าง แต่ความเข้าใจต่อการอ่านหนังสือให้เด็กฟังของทีมวิจัยที่เข้าร่วมใหม่ 2-3 ราย ยังไม่ชัดเจนนักว่าทำไมต้องเป็นเด็กแรกเกิดถึง 5 ปี กลุ่มเป้าหมายหลักควรจะเป็นเด็กนักเรียนในโรงเรียน เพราะเป็นวัยที่รู้เรื่องแล้ว

ในเรื่องการดำเนินงานที่ผ่านมากลุ่มสะท้อนว่า ยังพบปัญหา ความไม่ต่อเนื่องของการจัดกิจกรรม การไม่มีหนังสือ หรือผู้ปกครองที่เกี่ยวข้องอ่านเพราะเหนื่อยจากงาน นอกจากนี้ยังมีการเสนอแนะให้ กำหนด บทบาทในแต่ละกลุ่มว่าควรมีบทบาทอย่างไร เช่น ผู้นำชุมชน ควรเป็นผู้ที่ช่วยสนับสนุนโดยการเห็นชอบหรือร่วมกิจกรรม และ ประชาสัมพันธ์ ส่วน อสม. ควรทำตามบทบาทคือ เป็นพ่อแม่คนที่สอง ของเด็ก ช่วยอ่านหนังสือ หรือติดตามกิจกรรม รวมทั้งเป็นที่แลกเปลี่ยนหนังสือ เป็นต้น

2. ระยะที่ 2 การปฏิบัติการ

2.1 จัดเวทีคืนข้อมูล ผลการสำรวจและแลกเปลี่ยน

1) วัตถุประสงค์

- เพื่อให้ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรับทราบข้อมูลจากการศึกษา
- เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ร่วมกัน

2) วิธีการ

จัดเวที ชี้แจงความเป็นมา ผลการศึกษาระยะที่ 1 จำนวน 1 ครั้ง นอกจากจะเป็นเวทีคืนข้อมูลแล้ว ยังเป็นการจัดเวที ตรวจสอบข้อมูล ที่ทุกหมู่บ้านสำรวจมา โดยแบ่งเป็นกลุ่มหมู่บ้าน มีนักวิจัย และวิทยากรจากเครือข่ายขับเคลื่อนสู่โสธรนำอยู่ที่สุด ประจำกลุ่ม แบ่งกลุ่มย่อย นำเสนอข้อมูลศักยภาพชุมชน วิเคราะห์ที่มาของข้อมูล / วิธีการเก็บข้อมูล / อุปสรรคปัญหา / ข้อดี วิเคราะห์จุดเด่นของชุมชน โดยการ นำเสนอข้อมูลของกลุ่มย่อยแต่ละกลุ่ม วิทยากรประจำกลุ่มสรุปให้ข้อเสนอแนะ และแบ่งกลุ่มย่อย เชื่อมโยงจุดเด่นของชุมชนกับการส่งเสริมการอ่าน

3) ผู้ร่วมกิจกรรม

ผู้ร่วมกิจกรรมประกอบด้วยทีมวิจัยและที่ปรึกษา, แกนนำชุมชน ตัวแทนองค์กรต่างๆ และผู้ร่วมกิจกรรมในโครงการ คณะทำงานกลไกกลางโครงการขับเคลื่อนจังหวัดยโสธรสู่จังหวัดน่าอยู่ที่สุดคณะทำงานเครือข่ายส่งเสริมการอ่านทีมวิจัยระดับตำบลและชุมชน ตำบลน้ำคำ รวมผู้เข้าร่วมประชุม ทั้งหมด 144 คน

4) วันที่ดำเนินการ 29 สิงหาคม 2554

5) บทเรียนผู้เก็บข้อมูลส่วนใหญ่เป็น อสม. หรือ กรรมการหมู่บ้าน และบางคนไม่ถนัดในการเขียน และการมอบหมายแบ่งงานกันยังไม่ชัดเจน และ ข้อมูลต้องจัดเก็บมีจำนวนมาก ทำให้ทุกหมู่บ้านได้ข้อมูลไม่ครบทุกประเด็น และในเวที จึงมีการเพิ่มเติมและตรวจสอบข้อมูลเท่าที่ได้ เพิ่มประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการอ่าน และการแสดงข้อมูลให้หมู่บ้านอื่นได้รับทราบด้วยโดยวิทยากรประจำกลุ่มสรุปประเด็นเด่น และที่เกี่ยวข้องกับการอ่านหรือการเรียนรู้ของเด็ก

นอกจากนี้ ยังมีการ วิเคราะห์ข้อมูล และการตรวจสอบร่วมกันและได้ ทราบว่าหน่วยงาน องค์กรไหนทำอะไรบ้าง เช่น ได้ทราบว่าภายในตำบลน้ำคำ มีจุดแข็ง หรือโรงเรียนไหนมีการส่งเสริมการอ่านและกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กๆ อย่างไร เช่น โรงเรียนบ้านโชคชัยพร หมู่ที่ 9 มีกิจกรรมส่งเสริมการออม บูรณาการไปกับการเรียนการสอน โดยให้เด็กปลูกผักขาย รับจ้างจิ้งฉับที่ลานมัน หาของเล็กๆ น้อยๆ ขายเช่นเศษยางพารา และมีกิจกรรมการออมความรู้ อ่านแลจดศัพท์ ในสมุดการออมความรู้ ผู้ปกครองเด็กมีโอกาสดูพบครู และพบว่าบรรยากาศ มีการแลกเปลี่ยนกันภายในกลุ่ม ที่ผู้ร่วมเวทีสะท้อนว่าทำให้ได้พบปะแลกเปลี่ยนกัน

การวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน มีหมู่บ้านหรือชุมชน เห็นศักยภาพของตนเอง และปรับใช้ข้อมูลได้ คือบ้านน้ำคำ หมู่ที่ 1,12 ที่ความมีส่วนร่วมของชุมชนตนเอง จากกรณี ในการจัดการป่าส่วนรวมของชุมชน หรือ การทำกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มคลองยาวบ้านนาเอื้อง และ นางซ่างเต่า เป็นต้น ผู้เข้าร่วมเวทีในทุกหมู่บ้านได้แสดงความคิดเห็นว่า การส่งเสริมการอ่านในพื้นที่ของตน น่าจะทำได้ จากศักยภาพที่มี

และในเวทีนี้ มีข้อตกลงร่วมกันว่า น่าจะมีเจ้าภาพในการนัดประชุม ซึ่งควรเป็นองค์กรกลาง ซึ่ง อบต.น้ำคำ รับเป็นเจ้าภาพ ในการจัดการ

2.2 ประชุมหารือ วางรูปแบบการทำงานร่วมกัน

1) วัตถุประสงค์

เพื่อหารือและวางแผนการทำงานร่วมกัน

2) วิธีการ

จัดประชุม สรุปข้อมูลและหารือวางแผนร่วมกัน จำนวน 2 ครั้ง กิจกรรมนี้ แบ่งการประชุมเป็น สองส่วนคือ ประชุม เพื่อหาแนวทางในการที่จะวางรูปแบบการทำงานร่วมกันของทีมวิจัย และที่ปรึกษา และเครือข่ายการขับเคลื่อนสู่จังหวัดยโสธรนำอยู่ที่สุดและ การประชุมหารือวางแผนร่วมกันของทั้งตำบล ทุกหน่วยงาน และหมู่บ้าน โดยออกหนังสือเชิญ จาก อบต.น้ำคำ กลุ่มเป้าหมาย เป็นกลุ่มเดิม และเพิ่มในผู้ปกครองเด็กที่อ่านหนังสือให้เด็กฟังอยู่แล้ว

3) ผู้ร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัยและที่ปรึกษา 16 คน

แกนนำชุมชน ประชาชน ตัวแทนองค์กรต่างๆ 50 คน รวม 66 คน

4) วันที่ดำเนินการ 20 กันยายน 2554

5) บทเรียน

มีรูปแบบการทำงาน หรือข้อสรุปการทำงานส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง ในบางหน่วยงาน คือโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลทั้ง 2 แห่ง ที่ดำเนินอยู่ก่อนแล้ว และเพิ่มกิจกรรมในรพ.สต.น้ำคำ เนื่องจากเพิ่งเริ่มโครงการไม่มากนัก กิจกรรมที่เพิ่มได้แก่ การอบรมให้ความรู้แก่ผู้ปกครองและสนับสนุนหนังสือแก่เด็กแรกเกิด – 3 ปี

ส่วนพื้นที่อื่นที่มีการนัดหมายในการดำเนินงานร่วมกันได้แก่ กศน.อำเภอไทยเจริญ พื้นที่ตำบลน้ำคำ ที่จะกระจายหนังสือและสนับสนุนงบประมาณในการจัดซื้อหนังสือ พร้อมทั้งจัดประชุมทำความเข้าใจร่วมกัน เป็นเงิน 10,000 บาท

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และโรงเรียนในเรื่องการสนับสนุนหนังสือ การจัดมุมหนังสือ และห้องสมุด ส่วนในชุมชนที่ยังไม่มีกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน สะท้อนว่าน่าจะมีผู้นำในการที่จะรับผิดชอบ ควรเป็นผู้นำของชุมชน และจัดหาหนังสือ บ้านโชคชัยพร ที่เสนอว่าน่าจะรวบรวมหนังสือในชุมชนก่อนหรือจัดหาหนังสือพิมพ์เพราะคนนิยมอ่านเป็นเบื้องต้นก่อน ซึ่งทุกหมู่บ้านเสนอคล้ายกัน

ปัญหาที่พบในเกือบทุกกลุ่มคือ ผู้นำชุมชนไม่ได้มาร่วมประชุม จึงเป็นปัญหาในการที่จะติดต่อประสานงาน

2.3 จัดหาหนังสือสำหรับเด็ก

1) วัตถุประสงค์

- เพื่อให้มีหนังสือสำหรับเด็ก
- เพื่อสร้างกระแสการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง

2) วิธีการ

- ประชุมทีม (ผนวกกิจกรรมอื่น)
- จัดซื้อหนังสือและรับบริจาค จำนวน 1 ครั้ง
- จัดสรรหนังสือให้ผู้ปกครองเด็กและศูนย์เด็กเล็ก
- จัดให้มีมุมหนังสือในหมู่บ้าน ชุมชน

3) ผู้ร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัยและที่ปรึกษา 16 คน แกนนำชุมชน ตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวม 171 คน

4) วันที่ดำเนินการ 8 มกราคม 2554

5) บทเรียน

บทเรียน การดำเนินงานในพื้นที่ พบว่าในเรื่อง การอ่านหนังสือให้เด็กฟัง ในกลุ่มเป้าหมายแรกเกิด – 3 ปี ครอบคลุมมากขึ้น เพราะการบูรณาการในงานประจำ ปริมาณหนังสือที่พอจะใช้หมุนเวียนได้ แต่พบว่ายังมีข้อจำกัดในเรื่องการติดตาม การถอดบทเรียน และการจัดการหมุนเวียนหนังสือ จากการศึกษาหน่วยงาน ที่มีเครือข่ายช่วยเหลือได้แก่ อาสาสมัครของกศน. อสม. และผู้นำชุมชน

การจัดหาหนังสือสำหรับเด็ก แบ่งเป็น การจัดซื้อ ก่อนการจัดซื้อหนังสือ หัวหน้าโครงการและทีมวิจัยที่เคยมีประสบการณ์ จากการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง และคุณครุฑ จักรสาร คุณพนมวรรณ คาคพัฒน์ ได้กรุณาแนะนำหนังสือดีน่าอ่าน สำหรับเด็ก หลายชุดเช่นชุดคุณหมี ชุดลูกโป่งสีใบ ๑ นอกจากนี้ยังค้นหาจากอินเทอร์เน็ตก่อน การจัดซื้อหนังสือสามารถจัดซื้อได้เกือบครบตามเป้าหมาย บางส่วน ต้องสั่งซื้อเพราะไม่มีวางจำหน่าย คือชุดลูกโป่ง 10 ใบ รวมหนังสือที่จัดซื้อจำนวน 300 เล่ม และการรับบริจาค โดยรับบริจาคทั่วไป จากการบริจาคหนังสือจาก คุณไชศรี วิสุทธิพิณตร ที่รวบรวมจากเพื่อนๆอีกที จำนวนเกือบ 200 เล่ม มีบางส่วนบริจาคโดยตรงให้กับโรงเรียน และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กด้วย และการบริจาคผ่าน internet (face book) จำนวน 15 เล่ม จากเครือข่ายรักการอ่านในโครงการยโสธรน่าอยู่ที่สุดจำนวนประมาณ 50 เล่ม

นอกจากนี้ กศน. อำเภอไทยเจริญ ได้สนับสนุนหนังสือเพื่อเป็นมุมส่งเสริมการอ่าน ในสำนักงาน ที่ รพ.สต.หนองคูน้อย พร้อมทั้ง สนับสนุนงบประมาณ 10,000 บาท ให้โครงการ ซึ่งจัดซื้อหนังสือสำหรับเด็ก 8,000 บาท และงบประมาณ ส่วนที่เหลือ จัดประชุมเพื่อกระจายหนังสือและจัดมุมส่งเสริมการอ่านในหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน

ในรพ.สต.ทั้ง 2 แห่ง ได้จัดซื้อหนังสือจากการจัดทำโครงการผนวกในงานอนามัยแม่และเด็กของ รพ.สต. เพื่อให้ผู้ปกครองเด็ก แลกเปลี่ยนกันอ่านที่มุมหนังสือและ รพ.สต.หนองคูน้อย ใช้หนังสือเป็นของเยี่ยมหลังคลอดทุกราย

ในโรงเรียนคำสร้างช้างมีการจัดสรรงบประมาณเพื่อซื้อหนังสือ สำหรับเด็ก เพิ่มเติมจากของเดิมเพื่อสนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนเป็นเงิน 30,000 บาท

กลุ่ม อสม.นำโดย นางนิยม ไชยแสง ได้รวบรวมเงินบริจาค เพื่อซื้อหนังสือ สำหรับเด็ก แก่โครงการ เป็นเงิน 5,000 บาท ซึ่งทั้งหมดได้ดำเนินการจัดซื้อและกระจายลงหมู่บ้าน ผ่าน รพ.สต. ทั้ง 2 แห่ง

หนังสือ “ดึกด่อน” ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ผ่านโครงการสายใยรักครอบครัว จำนวนประมาณ 50 เล่ม

ส่วนการจัดผ้าป่าหนังสือ ยังไม่ได้ดำเนินการแต่มีการประชุมหารือกันบ้างแล้วภายในเครือข่าย และจะมีการดำเนินการในช่วงเดือน เมษายน หรือ พฤษภาคม 2555

การจัดสรรหนังสือให้กับเด็ก แบ่งเป็น แรกเกิด-3ปี ผ่าน รพ.สต. ส่วน โรงเรียนและศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จัดสรรให้โดยตรงตามสัดส่วนเด็กกลุ่มเป้าหมายในความรับผิดชอบ โดยมีการเลือกเรื่องนิทาน เพื่อให้เด็กได้รับหนังสือ ตามความเหมาะสม ของวัย เพศ เช่น รพ.สต.น้ำคำ มีการแยกหนังสือ ตามกลุ่มอายุ เนื้อเรื่อง ชายหญิง จัดเป็นชุดติดที่คันสีสวย ติดชื่อเด็กเตรียมตามกลุ่มรายชื่อ ก่อนวันนัดประชุม

เลือกให้ตามวัย คือ แรกเกิด-1 ปี ก็จะเลือกเล่มที่ตัวหนังสือสั้น ๆ มีภาพสีสันสวยงาม เป็นคำคล้องจอง เช่น คอยอีกนิดนะ อ้อ ๆ ผลไม้หวานน่า พออายุ 1-2 ปี ก็ตัวหนังสือมากขึ้นมานิดหนึ่ง และและเน้นสีสัน เริ่มมีเนื้อหาสอดแทรกการสอนในเรื่องต่าง ๆ เช่น เอาแต่ใจไม่ดีนะ แพนด้า ยิ้มแต่หมีคิดเผื่อแผ่เป็นต้น และ 2 ปีขึ้นไปจะเป็นเรื่องราวที่สอนทักษะด้านต่าง ๆ เช่น กู้กิ้งหัวเห้มนั้น, กู้กิ้งรักหนังสือ, ช่วยหนูแต่งตัวหน่อยนะ, อ๊ะ อ๊ะ อย่าตื่นสายนะ เป็นต้น

นอกจากนี้ก็ดูเนื้อหาให้เข้ากับเพศของเด็กด้วย เช่นถ้าเด็กผู้ชายก็จะเลือกเรื่องที่ตัวเด่นในเรื่องเป็นผู้ชาย เช่น เด็กชายเปาเป่าปี่ ชีวิตของดาโห ผ้าห่มกลายร่าง เป็นต้น แต่ถ้าเป็นเด็กผู้หญิงก็จะเลือกเรื่องที่ตัวเอกเป็นผู้หญิงเช่น ความฝันของฤดี และกูงกิ้งทุกตอน

2.4 ประชุมเชิงปฏิบัติ

1) วัตถุประสงค์

- เพื่อให้ผู้ปกครองและผู้ดูแลเด็กมีความเข้าใจถึงความสำคัญของการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง

- เพื่อฝึกและให้ความรู้เรื่องเทคนิคการอ่านหนังสือให้เด็กฟังแก่ผู้ปกครองและผู้ดูแลเด็ก

- เพื่อสร้างเครือข่ายการอ่านในชุมชน

2) วิธีการ

- ชี้แจงโครงการ
- แลกเปลี่ยนและให้ความรู้เทคนิคการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง

จำนวน 1 ครั้ง

- เล่าประสบการณ์โดยผู้ปกครองที่อ่านหนังสือให้เด็กฟังประจำ ตั้งแต่เด็ก

3) ผู้ร่วมกิจกรรม

ทีมวิจัยและที่ปรึกษา 16 คน ผู้ปกครองและผู้ดูแลเด็ก 120 คน

4) บทเรียน

การจัดกิจกรรมประชุมผู้ปกครองเด็ก แบ่งจัด 2 ครั้งเพื่อความสะดวก คือ เขต รพ. สต.หนองคูน้อย 1 ครั้ง และเขต รพ.สต. น้ำคำ 1 ครั้ง เชิญผู้ปกครองโดยการส่งหนังสือเชิญ บรรยายภาคในการจัด มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของผู้ปกครองที่อ่านประจำ และผลที่เกิดขึ้นกับเด็ก ได้รับความสนใจจากผู้ปกครองมาก แต่ใช้เวลาไม่มากนัก ประมาณ 3 ชั่วโมง ในห้องประชุม เพราะ ผู้ปกครองส่วนใหญ่นำเด็กมาด้วย เด็กเริ่มงอแง มีการให้หนังสือ แก่เด็กทุกคนที่เข้าร่วมกิจกรรมเป็น ชุดหนังสือจากโครงการ

การจัดกิจกรรมนี้ ผู้ปกครองเสนอแนะว่า น่าจะมีของเล่นสำหรับเด็กด้วย เพื่อให้เด็กเล่น ไม่งอแงขณะผู้ปกครองร่วมกิจกรรม

2.5 จัดเสวนาในประเด็นการแลกเปลี่ยนหนังสือ หรือมุมหนังสือสำหรับเด็กๆ ในชุมชน

1) วัตถุประสงค์

- เพื่อกระตุ้นให้เกิดการหมุนเวียนหนังสือ
- เพื่อให้มีหนังสือสำหรับเด็กๆ ในชุมชน
- เพื่อให้เด็กๆ/ผู้ปกครองเข้าถึงหนังสือง่ายขึ้น

2) วิธีการ

- เสวนาประเด็นแลกเปลี่ยนและร่วมแสดงความคิดเห็นในเรื่องมุมหนังสือสำหรับเด็กๆ ในชุมชน จำนวน 2 ครั้ง

- จัดเวที หารูปแบบการส่งเสริมการอ่านในชุมชน และแหล่งเรียนรู้ในชุมชน
- ประสานงานเครือข่ายจัดให้มีมุมหนังสือในชุมชน

3) ผู้ร่วมกิจกรรม นักวิจัยและที่ปรึกษา 16 คน แกนนำชุมชน นักศึกษา กศน. 12 คน ผู้ปกครองและผู้ดูแลเด็ก 50 คน

4) วันที่ดำเนินการ 5 สิงหาคม 2554

5) บทเรียน

กิจกรรมนี้ เบื้องต้นต้องการให้มีการแลกเปลี่ยนหนังสือ แต่สิ่งที่จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนการมีมุมหนังสือสำหรับเด็กๆ ในชุมชน เพื่อกระจายหนังสือให้อยู่ใกล้ผู้อ่านมากที่สุด ผู้ร่วมเวที สะท้อนเป็นเรื่องที่ยังเป็นอยู่ ซึ่งรวมทั้งการมีหนังสือด้วย แต่ผู้ปกครองที่เข้าร่วมเวที สะท้อนว่าการแลกเปลี่ยนหนังสือไม่ค่อยเกิดขึ้น เพราะเด็กหวงหนังสือ หรือติดหนังสือเล่มนั้นๆ จึงไม่ยอมเปลี่ยน

จุดที่สามารถเปลี่ยนหนังสือสำหรับเด็ก ได้คือ รพ.สต. ทั้ง 2 แห่ง โดยกำหนดให้ถือมาเปลี่ยนเองที่รพ.สต. ในวันรับวัคซีนหรือตามความสะดวก โรงเรียนคำสร้างช้าง มีหนังสือนิทานภาพเยอะมาก ก็ให้ศูนย์เด็กเล็กคำสร้างช้างยืม โรงเรียนอื่นๆ และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกอนนุญาติให้เด็กยืมหนังสือกลับบ้านได้

มุมหนังสือ พบว่าในตำบลน้ำคำ มีมุมหนังสือที่เป็นสาธารณะที่ทุกคนเข้าถึงได้ คือ รพ.สต. ทั้ง 2 แห่ง โรงเรียนคำสร้างช้าง ส่วนที่อื่นเป็นลักษณะเฉพาะกลุ่มเป้าหมาย ในเวทีมีการแลกเปลี่ยนกันมากพอสมควร ในประเด็นจะทำให้มีขึ้น และมีแล้วทำอะไร จะมีหนังสือ ทำอย่างไร คนจะอ่าน เพราะผู้ร่วมเวทีสะท้อนว่า “ไม่อยากจะให้เป็นเหมือนที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ” เพราะไม่มีหนังสือพิมพ์เลย หรือมีแต่อยู่ไกลชุมชน ไม่มีคนไปอ่าน มีผู้ร่วมเวทีเสนอถึงการจ้างงบประมาณในการสร้างเป็นห้องสมุดแต่ต้องของบจากทางการ หรือบสนับสนุนหนังสือ หั้วหน้าโครงการอธิบายว่า กิจกรรมนี้มุ่งหวังที่จะกระตุ้นให้ชุมชนส่งเสริมให้เด็กๆ รักการอ่าน ผู้ปกครองอ่านหนังสือให้เด็กฟัง และไม่มัวงบประมาณมาสนับสนุน

หน่วยงานในที่พร้อมให้การสนับสนุนการส่งเสริมการอ่านในชุมชนพื้นที่ คือ กศน. ที่มีนักศึกษาอยู่ในทุกหมู่บ้าน จึงเกิดการต่อยอดงานจัดประชุมทำความเข้าใจ กับนักศึกษา กศน. สนับสนุนเงิน 10,00 บาท ในการจัดซื้อหนังสือ มีมุมหนังสือในทุกหมู่บ้านแล้ว 12 หมู่บ้าน 15 จุด จัดมุมส่งเสริมการอ่านในหน่วยงานที่ รพ.สต. หนองคูน้อย พร้อมทั้งการสนับสนุนหนังสือ หลากหลายจำนวน ประมาณ 200 เล่ม การแลกเปลี่ยนหนังสือ หนังสือของกศน. นัดแลกเปลี่ยนหนังสือกันที่ รพ.สต. หนองคูน้อยทุก 2 เดือน และมุมหนังสือที่รพ.สต. ทั้ง 2 แห่ง และที่โรงเรียนทุกโรงเรียนมีห้องสมุด มีการแลกเปลี่ยนหนังสือน้อย มีลักษณะเป็นทางการ

การจัดเวทีที่มีหลายครั้งและผู้เข้าร่วมก็มีการเปลี่ยนแปลง ไม่ใช่คนเดิมทุกครั้ง จึงมีการปรับและชี้แจงโครงการทุกครั้งที่มีการจัดเวที และหลังจัดเวทีที่มวิชัยก็มีการสรุปภารกิจ และถอดบทเรียนทุกครั้ง ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่อไปมาก เพราะทำให้ทีมเข้าใจไปในแนวทางเดียวกัน และทำให้ได้ข้อมูลโดยตรงประเด็นมีคุณภาพ หรือบทเรียนที่ดีร่วมกันและทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีในทีมวิชัย

2.6 จัดเวที สรุปผลการดำเนินงาน ร่วมแลกเปลี่ยน จุดเด่น จุดด้อยของการดำเนินงาน

1) วัตถุประสงค์

- เพื่อสรุปผลการดำเนินงาน
- แลกเปลี่ยน จุดเด่น จุดด้อยของการดำเนินงาน จำนวน 2 ครั้ง

2) วิธีการ

- จัดเวทีสรุปผลการดำเนินงาน ร่วมแลกเปลี่ยน วิเคราะห์ จุดเด่น จุดด้อยของการดำเนินงาน จำนวน 2 ครั้ง แต่ละครั้งแบ่งกลุ่มย่อย มีวิทยากรประจำกลุ่ม
- การเตรียมทีมถอดบทเรียน 4 ครั้ง
- เวทีถอดบทเรียนเพื่อพัฒนาเป็นคำบลัดต้นแบบแห่งการอ่าน จำนวน 2 ครั้ง แต่ละครั้งแบ่งกลุ่มย่อย มีวิทยากรประจำกลุ่ม กิจกรรมนี้ ได้เริ่มทำงานกับคณะทำงานกลไกกลาง โครงการขับเคลื่อนจังหวัดยโสธรสู่จังหวัดน่าอยู่ที่สุด เพื่อพัฒนาเป็นคำบลัดต้นแบบแห่งการอ่าน ทำให้ต้องมีการจัดเวทีย่อยเพิ่มหลายครั้ง ทั้งการประชุม เพื่อเตรียมการในการจัดเวที และการจัดเวที ซึ่งมีการใช้งบประมาณจากทั้ง 2 ส่วน กิจกรรมในโครงการเดิม และคงเป้าหมายเดิม ในเวทีย่อยและการเตรียมทีมที่เพิ่มขึ้น ใช้งบประมาณของ สสส.

3) ผู้ร่วมกิจกรรม

นักวิจัยและที่ปรึกษา 16 คน ตัวแทนหน่วยงาน, แกนนำชุมชน, ผู้ปกครอง และ ผู้ดูแลเด็ก 50 คนและ ผู้ร่วมประชุมอื่นรวม 144 คน

4) วันที่ดำเนินการ 15 ,29 สิงหาคม 2554

5) บทเรียน

การสรุปผลการดำเนินงาน ทำเป็นระยะแก่ทีมวิจัย หรือกลุ่มเป้าหมาย เพราะการประชุมหรือการจัดเวทีแต่ละครั้ง จำเป็นต้องมีการสรุปผลการทำงานเป็นระยะ เพื่อทราบความก้าวหน้า หรือปัญหาอุปสรรค เพื่อจะได้เป็นข้อมูลในการปรับกิจกรรมต่อไป และมีการรายงานผลและเป็นการตรวจสอบ สรุปข้อมูลด้วยโดยการจัดเวที 2 ครั้งคือ

ครั้งที่ 1 ทำในกลุ่มเป้าหมายคือ ทีมวิจัยและกลุ่มเป้าหมาย เพราะเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย มีผลกระทบโดยตรง และกลุ่มแกนนำชุมชน ผู้เฒ่าผู้แก่ ตัวแทนองค์กร จะใช้การสรุปร่วมกันในเวทีย่อย เช่น เวทีถอดบทเรียนผู้ปกครอง หน่วยงาน และ ครั้งที่ 2 เป็นการสรุปผลการดำเนินงานทั้งหมด บทเรียนที่เกิดขึ้น ทั้งจากผู้ปกครอง เด็ก และผลจากการดำเนินงานในหน่วยงาน คือโรงเรียน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งลักษณะการได้มาของข้อมูลมีความแตกต่างกัน ตัวแทนโรงเรียนที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้รวบรวมข้อมูล และจากการติดตามที่โรงเรียน รวมทั้งการติดตามสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ ส่วนใหญ่เป็นข้อมูลความคิดเห็นต่อโครงการ ผลที่เกิดขึ้นในมุมมองของผู้บริหาร โรงเรียน และข้อมูลเพิ่มเติม ที่ยังไม่ครบประเด็น และมีการแลกเปลี่ยน เทคนิค วิธีการได้มาของข้อมูลของทีมวิจัย ปัญหา

คือการไม่จดบันทึกขณะทำกิจกรรม มักมีการจดบันทึกทีหลัง ทำให้จำเหตุการณ์หรือข้อมูลได้ไม่หมด ซึ่งการจัดเวทีย่อยทำให้ได้มีโอกาสทบทวนข้อมูล และกิจกรรมร่วมกัน

ครั้งที่ 2 ผู้เข้าร่วมเวที ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเดิม ที่มีเพิ่มเติมคือ กลุ่มแกนนำองค์กรต่างๆ ทั้งตำบล เป็นเวทีที่รวมประเด็นการสร้างให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้เรื่องการอ่าน กลุ่มเป้าหมายจึงหลากหลาย รวมทั้ง อบต.ด้วย มีการเปิดประชุมอย่างเป็นทางการ โดย นายกองค้การบริหารส่วนตำบล นำคำเป็นประธาน มีเครือข่ายตำบลสุขภาวะ ร่วมกิจกรรมถอดบทเรียน ทำให้มีการแลกเปลี่ยนกันมากขึ้น รูปแบบการจัดมีการแบ่งกลุ่มย่อย มีการแลกเปลี่ยน ที่กว้างครอบคลุมมากขึ้น ร่วมกัน วิเคราะห์ จุดเด่นของการดำเนินงาน เพื่อจะพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ประเด็นการส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง และมีการแต่งตั้งคณะทำงาน เพื่อติดตามและกระตุ้นการดำเนินงาน

มีการจัดเวทีตรวจสอบข้อมูลเพิ่มอีก 2 ครั้งเนื่องจากมีการให้ทีมสำรวจข้อมูลพื้นฐานทั่วไป ที่เกี่ยวข้องกับตำบลสุขภาวะ ที่ทำให้ชุมชนเห็นศักยภาพของตนเองและเชื่อมต่อการนำ ศักยภาพมาใช้ในการส่งเสริมการอ่านในชุมชน

ก่อนและหลังการประชุมหรือจัดเวทีทุกครั้ง ทีมวิทยากรและทีมวิจัยหลัก ต้องมีการหารือกันทุกครั้ง ทำให้ทีมเกิดเข้าใจในกระบวนการทำงานร่วมกัน และสามารถต่อยอดความคิดในการที่จะปรับใช้ในกิจกรรม ที่เป็นประโยชน์ต่อโครงการมากขึ้น และทีมทุกคนสะท้อนว่า ตัวเองเกิดการเรียนรู้มากโดยเฉพาะการสรุปรวมทั้งการแสดงความคิดเห็นหลังทำกิจกรรมร่วมกัน

เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้เข้าร่วมเวทีเช่น โรงเรียนกับชุมชนได้มีโอกาสได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ชุมชนบ้านโชคชัยพรจุดเด่นอยู่ที่โรงเรียน “ช่องครูแสง” (ชื่นชมครู) แต่ก่อนก็ได้อยู่แล้ว แต่ตอนนี้ยิ่งชื่นชมมากขึ้น ครูได้ออกเยี่ยมชาวบ้านด้วย

2.7 จัดเวทีนำเสนอผลงานแก่ชุมชน/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 1 ครั้ง

1) วัตถุประสงค์

- เพื่อนำเสนอผลการศึกษาต่อชุมชน
- เพื่อส่งเสริมให้เกิดการอ่านหนังสือให้เด็กฟังอย่างแพร่หลายในพื้นที่

2) วิธีการ

จัดเวทีนำเสนอผลการดำเนินงานจำนวน 1 ครั้ง มีรูปแบบการจัดคือ นำเสนอโดยการบรรยายประกอบการฉายภาพ จัดนิทรรศการด้วยแผ่นภาพไวนิล เสนวนาเล่าเรื่องจากแม่และผู้ปกครอง ต้นแบบ และการฉายภาพประกอบเสียง รับผิชอบในการจัดกิจกรรมโดยทีมวิจัย

3) ผู้ร่วมกิจกรรม

นักวิจัยและที่ปรึกษา 16 คน ตัวแทนหน่วยงาน, แกนนำชุมชน, ผู้ปกครอง, ประชาชน และ ผู้ดูแลเด็ก 150 คน

4) วันที่ดำเนินการ 6 ตุลาคม 2554

5) บทเรียน

ในการจัดนำเสนอผลการศึกษาคู่ชุมชนพบว่า การนำเสนอที่หลากหลายทำให้ผู้เข้าร่วมเวทีให้ความสนใจมากขึ้น การเล่าประสบการณ์จากการอ่านหนังสือให้ลูก หลานฟัง จากผู้ปกครองเด็กที่มีประสบการณ์และสำเร็จ สร้างความสนใจและทำให้เกิดแรงบันดาลใจที่จะทำให้ผู้ปกครองเกิดการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง

การทำงานเป็นทีม ของทีมวิจัยรวมทั้งการมีความต่อเนื่อง ในการเป็นส่วนหนึ่งของทีมวิจัย ทำให้ได้ข้อมูลที่ดีและครบถ้วน เกิดการเรียนรู้ ที่จะทำงานร่วมกัน ระหว่างองค์กรหน่วยงานกับชุมชน ทำให้การส่งเสริมการอ่านในตำบลน้ำคำ ขยายกลุ่มเป้าหมายไปสู่ประชาชนทั่วไป

3. ระยะที่ 3 การประเมินผล

3.1 จัดเวที สรุปบทเรียน นักวิจัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1) วัตถุประสงค์

เพื่อสรุปบทเรียนนักวิจัยและตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2) วิธีการ

ถอดบทเรียนจากการร่วมดำเนินงานในโครงการของนักวิจัยและตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำนวน 4 ครั้ง เป็นการ

3) ผู้ร่วมกิจกรรม

นักวิจัยและที่ปรึกษา 16 คน ตัวแทนหน่วยงาน, แกนนำชุมชน, ผู้ปกครอง และผู้ดูแลเด็ก 50 คน

4) วันที่ดำเนินการ 16 ตุลาคม 2554

5) บทเรียน

บทเรียนที่สำคัญคือเรื่องสัมพันธภาพที่เกิดขึ้นระหว่างดำเนินงานตามกิจกรรม ทีมนักวิจัยที่มาจากหลากหลายหน่วยงาน องค์กร และชุมชน ได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนกัน ครูในโรงเรียนบ้านโชคชัยพร สะท้อนว่า “ ทำให้ได้พาตัวเองเข้าไปในหมู่บ้านช่วงที่เก็บข้อมูล เห็นว่าชาวบ้านเขาทำอะไรบ้าง ได้รู้จักปราชญ์ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ได้เพื่อนร่วมงานเพิ่ม ” ซึ่งนักวิจัยก็สะท้อนเช่นเดียวกัน ทำให้กิจกรรมอื่นๆในชุมชน โรงเรียนกับชาวบ้านร่วมกิจกรรมกันมากขึ้นแต่ก็มี 1 โรงเรียน ที่นักวิจัยสะท้อนว่า โรงเรียนมีบทบาทน้อยมาก ทั้งที่น่าจะเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่านี้ เนื่องจากเห็นว่าครูเป็นผู้ที่มีบทบาทในการส่งเสริมการอ่านมากที่สุด เป็นเวทีให้ชุมชนสะท้อนปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้

บรรยากาศการจัดเวทีทุกครั้งชาวบ้านให้ความสนใจ กระตือรือร้น ในการที่จะมาร่วมเวที มีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนดีมาก ในเรื่องการส่งเสริมการอ่าน เริ่มเป็นที่กล่าวถึง ผู้ปกครองเวลาถอดบทเรียน จะมีสีหน้าแววตาที่มีความสุข บางทีแย่งกันตอบถึงพัฒนาการเด็ก การอ่านหนังสือให้เด็กแรกเกิด ถึง 3 ปีฟังเป็นที่รู้จักกันมากกว่ากลุ่มอื่นๆ ในทุกหมู่บ้าน และมีข้อเสนอว่าน่าจะส่งเสริมในระดับ และ หาแนวทางในการได้หนังสือมาสนับสนุนในพื้นที่

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง โครงสร้างการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง : กรณีศึกษา ตำบลน้ำคำ อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ใช้วิธีการทบทวนจากเอกสาร การสัมภาษณ์ สังเกต สันทนา กลุ่ม และการจัดเวที เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการคือ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟังของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและครอบครัว 2) เพื่อศึกษารูปแบบโครงสร้างการอ่านหนังสือให้เด็กฟังของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ 3) เพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การสรุปผลการดำเนินงาน สรุปตามวัตถุประสงค์ของโครงการดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟังของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและครอบครัว

1.1 ข้อมูลหน่วยงานและพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ

1.1.1 สภาพพื้นที่วิจัย

ตำบลน้ำคำ ตั้งอยู่อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร ประกอบด้วย 12 หมู่บ้าน เป็นชุมชนใหญ่ 4 ชุมชน คือชุมชนบ้านน้ำคำ ชุมชนบ้านนาเฮือง ชุมชนบ้านคำสร้างช้าง ชุมชนบ้านเหล่า และหมู่บ้านย่อย จำนวน 4 หมู่บ้าน ที่เป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก ตำบลน้ำคำ แยกตัวออกมาจากตำบลคำไผ่ ซึ่งเดิมเป็นอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร

ที่ตั้ง - อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดกับ ตำบลคำไผ่ อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร
ทิศตะวันออก	ติดกับ ตำบลนาวัง อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ
ทิศใต้	ติดกับ ตำบลโคกนาโก อำเภอป่าติ้ว จังหวัดยโสธร
ทิศตะวันตก	ติดกับ ตำบลโนนเปือย อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร

จะส่งมาให้ญาติที่บ้านช่วยเหลือจะมาอยู่ด้วยในระยะแรกที่ทำงานได้เท่านั้น แต่ก็ยังมีประชากรกลุ่มนี้บางส่วนยังทำมาหากินที่บ้านเกิดของตัวเองทำให้ในแต่ละชุมชน เด็กเล็ก คนสูงอายุ จำนวนมากกว่าวัยทำงาน มาให้ที่บ้านแล้วแต่บุคคล วัยรุ่นที่อยู่ในชุมชนเกือบทั้งหมดเรียนหนังสือที่อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร และโรงเรียนในตำบล กลุ่มประชากรที่อยู่ในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุและเด็ก

1.1.3 การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน เดิมในทุกหมู่บ้านการตั้งถิ่นฐานเลือกทำเล ที่ใกล้แหล่งน้ำ ดินดี อุดมสมบูรณ์ อพยพมาจากพื้นที่ใกล้เคียงและขยายเป็นชุมชนใหญ่ บางหมู่บ้านมีความหลากหลายเนื่องจากผู้คนในหมู่บ้านเป็นคนหลายกลุ่ม อพยพมาจากหลายหมู่บ้านที่มาอาศัยรวมกัน มีความสัมพันธ์กันในเชิงสังคมมากกว่าเครือญาติเช่น ชุมชนบ้านคำสร้างช้าง บ้านโชคชัยพร บ้านน้ำคำ และบ้านนาเอื้องนางช้างเผ่า เป็นต้น

ชุมชนที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติสูงได้แก่ ชุมชนบ้านเหล่าเป็นชุมชนใหญ่ ประชากรนับถือศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก ที่มีประวัติว่าชาวบ้านที่อพยพมาอยู่รวมกันเป็นคาทอลิก และผู้ที่อพยพเข้ามาทีหลังที่เป็นศาสนาอื่นก็เปลี่ยนตัวเองมานับถือศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก เช่นเดียวกับผู้ที่อาศัยอยู่เดิม ตามความเชื่อและเหตุผลเฉพาะพื้นที่ ชุมชนบ้านเหล่าเป็นชุมชนที่มีศาสนาเป็นตัวขับเคลื่อนระเบียบแบบแผน ประเพณีของชุมชน

1.1.4 การศึกษา ชั้นประถมศึกษา ส่วนใหญ่ ผู้ปกครองจะส่งบุตรหลานเข้าเรียนที่โรงเรียนภายในหมู่บ้านของตนเอง หรือหมู่บ้านใกล้เคียง ที่ผู้ปกครองเห็นว่ามี การเรียนการสอนที่ดีกว่า ส่วนมัธยมต้นมีโรงเรียนขยายโอกาสในตำบล และโรงเรียนมัธยมปลาย แต่บางส่วนไปเข้าเรียนที่โรงเรียนประจำอำเภอเลิงนกทา ไม่ไปที่โรงเรียนมัธยมอำเภอไทยเจริญเนื่องจากไม่มีรถโดยสารประจำทาง ทำให้ไม่สะดวกและไม่เป็นที่นิยม ส่วนผู้ปกครองที่ฐานะดี หรือ รับราชการมักส่งบุตรหลานไปเรียนที่โรงเรียนมีชื่อเสียงในเมืองใหญ่ๆ นอกจากสายสามัญแล้วการศึกษาสายอาชีพที่วิทยาลัยการอาชีพ อำเภอเลิงนกทา การศึกษานอกระบบ (กศน.) วิทยาลัยชุมชน เป็นต้น

การศึกษาสายอาชีพ เป็นที่นิยมมากที่สุด เพราะหางานง่าย หลังจบการศึกษาก็ไปหางานทำที่กรุงเทพฯ ที่อยู่บ้านในพื้นที่ที่มีจำนวนน้อยมากซึ่งมักจะแต่งงานมีครอบครัว ประชาชนส่วนใหญ่ไม่นิยมส่งลูกเรียนสูง จนถึงระดับปริญญาตรี เพราะสภาพเศรษฐกิจและความนิยม

1.2 หน่วยงานและองค์กรในชุมชน

1.2.1 โรงเรียน มีโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 5 โรงเรียน ได้แก่

- โรงเรียนบ้านน้ำคำ ตั้งอยู่ที่บ้านน้ำคำ หมู่ 1 จำนวนนักเรียน 55 คน
- โรงเรียนบ้านนาเอื้อง ตั้งอยู่ที่บ้านนาเอื้อง หมู่ที่ 4 จำนวนนักเรียน 156 คน
- โรงเรียนบ้านโชคชัยพร ตั้งอยู่ที่บ้านโชคชัยพร หมู่ที่ 9 จำนวนนักเรียน 65 คน
- โรงเรียนบ้านคำสร้างช้าง ตั้งอยู่ที่บ้านคำสร้างช้าง หมู่ที่ 3 จำนวนนักเรียน 240 คน

เป็นโรงเรียนขยายโอกาส เปิดสอนตั้งแต่อนุบาล ถึง มัธยมศึกษาตอนต้น

- โรงเรียนมารีย์นุเคราะห์ ตั้งอยู่ที่บ้านหนองคูน้อย หมู่ที่ 5 จำนวนนักเรียนประถม 298 คน อนุบาล 152 คน รวมจำนวน 450 คน โรงเรียนมารีย์นุเคราะห์เป็นโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชน ภายใต้การดูแลของสังฆมณฑลคาทอลิก อัครราชธานี เปิดสอน อนุบาล ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

โรงเรียนมัธยมศึกษา มีโรงเรียนมัธยมศึกษาจำนวน 1 โรงเรียน คือโรงเรียน น้ำคำวิทยา นักเรียน จำนวน 208 คน

1.2.2 สถานีอนามัย (เดิม)ปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนชื่อเป็นโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล จำนวน 2 แห่งคือ

- โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล น้ำคำ ตั้งอยู่ที่บ้านน้ำคำ หมู่ที่ 1 มีเจ้าหน้าที่ประจำ จำนวน 4 คน รับผิดชอบ 7 หมู่บ้าน

- โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล หนองคูน้อย บ้านหนองคูน้อย หมู่ที่ 5 มีเจ้าหน้าที่ประจำ จำนวน 4 คน รับผิดชอบ 5 หมู่บ้าน

1.2.3 องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำคำ ตั้งอยู่หมู่ที่ 12 บ้านน้ำคำ ตำบลน้ำคำ อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จัดตั้งขึ้นเพื่อทำหน้าที่จัดบริการสาธารณะ (Public Service) ให้แก่ประชาชน โดยเฉพาะบริการสาธารณะขั้นพื้นฐาน ที่มีความเกี่ยวข้องกับประชาชนในเขตบริการและการบริการ สาธารณะด้านการศึกษาเป็นภารกิจสำคัญประการหนึ่ง กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการ โดยมีการกำหนดภารกิจการจัดการศึกษาไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และกฎหมายต่าง ๆ ดังนั้น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สพช.) และกรมการพัฒนาชุมชน ที่เคยดูแลรับผิดชอบ การจัดการศึกษาระดับอนุบาลและปฐมวัย ถ่ายโอนภารกิจด้านการจัดการศึกษา ให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำคำ อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร จำนวน 3 แห่ง คือ

- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านน้ำคำ จำนวนเด็ก 33 คน ผู้ดูแล จำนวน 1 คน
- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านนางช้างเต่า จำนวนเด็ก 38 คน ผู้ดูแล จำนวน 2 คน
- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านคำสร้างช้าง จำนวนเด็ก 34 คน ผู้ดูแล จำนวน 2 คน

1.2.4 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในพื้นที่ตำบลน้ำคำ ไม่มี ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย แต่มีเจ้าหน้าที่เป็นหัวหน้าศูนย์การศึกษานอกระบบฯ ประจำตำบลเป็นผู้ดูแลกิจกรรม มีนักศึกษาจำนวน 125 คน ส่วนใหญ่เป็นวัยรุ่นที่ไม่ได้เรียนต่อมัธยมศึกษาตอนปลาย และกลุ่มผู้นำชุมชน อสม. มีที่ทำการตั้งอยู่ที่อำเภอไทยเจริญ นักศึกษาเรียนด้วยตนเอง

1.2.5 กลุ่มองค์กรในชุมชนตำบลน้ำคำ มีกลุ่มองค์กรที่เกิดขึ้นทั้งจากการจัดตั้งของภาครัฐ และองค์กรที่เกิดจากการจัดตั้งของชุมชนเอง กลุ่ม องค์กรจากภาครัฐ ได้แก่ กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กองทุนเงินล้าน กลุ่มสร้างสุขภาพ และกลุ่มอื่นๆ ที่ถูกจัดตั้งจากหน่วยงานแล้วแต่ภารกิจของหน่วยงานนั้นๆ ต้องการ ส่วนกลุ่มจากชุมชนเอง ได้แก่กลุ่มที่จัดตั้งจากบทบาททางศาสนาในชุมชนบ้านเหล่า กองทุนหมู่บ้านที่บริหารจัดการเองของชุมชนบ้านเหล่า กลุ่มผู้สูงอายุ ที่มีการรวมกลุ่มการทำกิจกรรมอย่างไม่เป็นทางการจะมีในเกือบทุกหมู่บ้าน ซึ่งการรวมกลุ่มจะมั่นคงหรือมีการร่วมกิจกรรมที่ดี จะเป็นหมู่บ้านที่มีความเข้มแข็ง มีแกนนำ หรือแรงเกะเกี่ยวบางอย่างที่ทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่นในชุมชนเช่น

ชุมชนบ้านคำสร้างช้างมีแกนนำที่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ โดยมีวัด และโรงเรียนเป็นศูนย์กลาง ในการทำกิจกรรมร่วมกัน โรงเรียนมีบทบาทเป็นอย่างมาก เพราะมีกิจกรรมที่หลากหลาย ในการทำให้เกิดการมีส่วนร่วม เช่น การให้คณะครู นักเรียนช่วยชาวบ้านในการจัดงานศพ การมีคณะกรรมการศึกษาที่มาจากชุมชนเป็นส่วนมาก บ้านคำสร้างช้างมีการร่วมกิจกรรมในลักษณะการบริจาค เงิน สิ่งของ การออกแรงรวมกลุ่มมีไม่บ่อยนักเพราะบริบทชุมชน วัยแรงงานต้องออกไปทำมาหากินต่างถิ่น หรือค้าขายแบบเหี่ยว ไป กลับ

ชุมชนบ้านน้ำคำ ลักษณะการรวมกลุ่มส่วนมากจะเป็นจากภาครัฐ การรวมกลุ่ม หรือจัดกิจกรรมโดยชุมชนมักเกิดจากผู้นำชุมชน หรือผู้เฒ่าผู้แก่ ในช่วงเทศกาลหรืองานบุญประเพณีเท่านั้น ซึ่งการระดมทุนการบริจาคเงิน สิ่งของ ของชุมชนจะได้รับความร่วมมือดี การรวมกลุ่มหรือองค์กรที่เกิดขึ้นเองในชุมชนยังไม่ชัดเจน ในงานวัด โรงเรียน ยังมีบทบาทร่วมกับชุมชนไม่มากนัก แต่ชุมชนก็มีผู้นำทางธรรมชาติ หรือจากองค์กรรัฐเช่น อสม. ที่มีบทบาทช่วยในการรวมกลุ่มหรือกิจกรรมในชุมชนได้

ชุมชนนาเอื้อง นางช้างเผ่า มีบริบทของกลุ่มองค์กรชุมชน คล้ายกับชุมชนน้ำคำ คือมี ผู้นำทางธรรมชาติ หรือจากองค์กรรัฐเช่น อสม. ที่มีบทบาทช่วยในการรวมกลุ่มหรือกิจกรรมในชุมชนได้ โรงเรียนและวัด มีบทบาทเป็นครั้งคราว

ชุมชนบ้านเหล่า เป็นชุมชนที่มีศาสนาเป็นแรงเกะเกี่ยว วัดและโรงเรียน จึงเป็นศูนย์กลาง มีผู้นำทางธรรมชามาก การรวมกลุ่มหรือองค์กรในชุมชนจึงมีความเป็นปึกแผ่น มากกว่าชุมชนอื่น การมีส่วนร่วมของชุมชนสามารถเกิดขึ้นได้เองโดยชุมชน จากกลุ่มแกนนำต่างๆ มีความหลากหลาย และทำให้กลุ่มที่เกิดจากการจัดตั้งของรัฐมีความเป็นปึกแผ่นมากขึ้นด้วย เช่น กองทุนร้านค้าที่มีการระดมทุนจากชาวบ้าน จำนวน 4 แห่ง การรวมกลุ่มออกแรงทำงานสาธารณะที่มีอย่างต่อเนื่องเป็นต้น

อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) รวมจำนวนอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ทั้งตำบล ทั้งหมด 118 คน แบ่งเป็น เขตพื้นที่ รพ.สต.หนองคูน้อย จำนวน อสม. 47 คน และเขต รพ.สต. น้ำคำ จำนวน อสม. 71 คน แต่ละหมู่บ้านมีผู้นำ 1 คน , ผู้นำ อสม.ในเขตพื้นที่รพ.สต. 1 คน ผู้นำ อสม.ในเขตตำบล 1 คน การทำงานของอสม.มีการแบ่งครัวเรือนในการดูแล ประมาณ 10-15 หลังคาเรือนต่อ อสม. 1 คน มีบทบาทในการเยี่ยมบ้านเช่นเยี่ยมผู้สูงอายุ ผู้ป่วยเรื้อรัง หญิงหลังคลอด ดำรงข้อมูลพื้นฐานด้านสาธารณสุขหรือตามแต่ได้รับมอบหมายจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และแกนนำชุมชน หรือกิจกรรมอื่นๆในชุมชน เนื่องจากเป็นกลุ่มที่เข้ามาทำงานด้วยจิตอาสา และเป็นกลุ่มองค์กรที่มีกิจกรรมต่อเนื่องเป็นที่ยอมรับและมีสัมพันธภาพที่ดีกับชุมชน และภายในกลุ่มเองมีการประชุมพบปะ เดือนละ 1 ครั้งในแต่ละ รพ. สต.

1.3. สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

1.3.1 วัฒนธรรมประเพณีวัฒนธรรมประเพณี ของชาวตำบลน้ำคำ แบ่งตามบริบทชาวบ้านเป็น 2 ลักษณะใหญ่ๆคือ ประเพณีมีความแตกต่างกันตามศาสนา คือชุมชนบ้านเหล่า วัฒนธรรมประเพณีเป็นไปตาม คริสต์ศาสนา นิกายโรมันคาทอลิก คือ ชุมชนจะมีวัดเป็นจุดแข็ง เป็นศูนย์กลางยึดให้ชุมชนเป็นหนึ่งเดียว มีอิทธิพลต่อชุมชนมากในทุกด้าน พิธีกรรมทางศาสนาเป็นสิ่งที่ปลูกฝังแนวความคิด ความเชื่อ ความศรัทธาตั้งแต่เกิดจนตาย สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน คือ เกิดมาต้องมีพิธีรับศีลล้างบาป ศีลมหาสนิท ศีลกำลังตามลำดับ แต่งงานรับศีลสมรส และพิธีเก็บบาปรับศีล วัดยังเป็นที่ตั้งของโรงเรียนด้วย ที่บริหารโดยคณะนักบวชคือโรงเรียนมารีย์นุเคราะห์ เป็นโรงเรียนเอกชนที่ไม่เก็บค่าเล่าเรียนยกเว้นผู้ปกครองที่เบิกได้ และชั้นอนุบาลที่ต้องจ่ายค่าเล่าเรียนซึ่งเป็นโรงเรียน ที่มีชื่อเสียงในตำบล และเป็นที่นิยม มีเด็กนักเรียนนอกเขตมาเรียนจำนวนมาก

นอกจากนี้ยังเป็นชุมชนที่มีการรวมกลุ่มกันอย่างไม่เป็นทางการ ตามบริบทของศาสนา เช่นกลุ่มสร้างเสริมชีวิตครอบครัว (สขค.) เป็นกลุ่มพ่อบ้าน – แม่บ้าน ที่ผ่านการอบรมการอภิบาลชีวิตครอบครัว มีหน้าที่อภิบาลชีวิตครอบครัว ออกเยี่ยมเยียนซึ่งกันและกัน เยี่ยมคนชรา และผู้ป่วย ร่วมกันป้องกันและแก้ไขปัญหาคือครอบครัว กลุ่มพลมารี เป็นกลุ่มรุ่นใหญ่ที่สุดในชุมชนนี้ มีการก่อตั้งมากกว่า 50 ปี มีหน้าที่ช่วยเหลือบาทหลวง ในงานเยี่ยมเยียนผู้ป่วย เผยแพร่ศาสนา และงานสาธารณะต่างๆ นอกจากนี้ วัดยังเป็นสถานที่พบปะของคนในชุมชน การเข้าวัดทุกวันเสาร์ ตอนเย็น และทุกวันอาทิตย์เช้า ประเพณีเสกป่าศักดิ์สิทธิ์ (ป่าช้า) ซึ่งเป็นการทำบุญระลึกถึงผู้ตาย พิธีกระทำในป่าช้าในทุกปี ทำให้เครือญาติมีโอกาสพบปะกัน

ชุมชนที่นับถือศาสนาพุทธ สภาพความเป็นอยู่ทางสังคม ทุกชุมชนมีสภาพไม่แตกต่างกันมากนัก ในเรื่องการประกอบอาชีพ การอพยพแรงงานไปทำงานที่ต่างจังหวัด ประเพณีงานบุญไม่แตกต่างกันมากนัก หมู่บ้านเล็กอาจจัดงานประเพณีไม่ครบถ้วนนักแต่ก็ไปร่วมกับหมู่บ้านใหญ่ เช่น ประเพณีเลี้ยงปู่ตา บุญพระเวส งานบุญบั้งไฟ เป็นต้น

งานบุญประเพณีที่สำคัญของตำบลน้ำคำ จากการสัมภาษณ์ ผู้เฒ่าผู้แก่ ในชุมชนบ้านคำสร้างช้าง บ้านนาเอื้อง นางช้างเผือก บ้านน้ำคำ สรุปได้ดังนี้

เดือนอ้าย หรือเดือนเจียง งานบุญเข้ากรรม นิมนต์พระสงฆ์เข้าปริวาสกรรม (บ้านคำสร้างช้าง)

เดือนยี่ งานบุญเบิกบาน บุญกุ่มข้าวใหญ่ ทำบุญที่ศาลากลางบ้าน ในงานชาวบ้านเอาข้าวเปลือกมารวมกัน นิมนต์พระสงฆ์มาฉัน “จังหัน” และเทศน์เรื่องแม่โพสพ พร้อมทั้งการเลี้ยง “หลักบ้าน” นับเป็นความเชื่อในการบำรุงขวัญและสิริมงคลทางเกษตรกรรม

เดือนสาม เกือบทุกหมู่บ้านมีพิธีเลี้ยงปู่ตา เป็นกิจกรรมที่เกือบทุกหลังคาเรือนมีส่วนร่วมกัน หลังคาเรือนไหนที่ไม่ได้ร่วมก็ร่วมบริจาคทรัพย์เป็นประเพณีที่จัดขึ้นเพื่อเลี้ยงขอบคุณผีปู่ตากับปกป้องรักษาบ้านเรือน ไธนา สัตว์เลี้ยง โดยมี “จ๊า” เป็นผู้นำพิธี “จ๊า” มีทั้งผู้ชาย หรือผู้หญิงก็ได้ ใช้ “โก” เป็นเครื่องเช่นไหหลัก เสร็จพิธีชาวบ้านจะรับประทานอาหารร่วมกัน

เดือนสี่ มีงานบุญพระเวส หรือการฟังเทศน์มหาชาติ เป็นบุญประเพณีที่มีการเฉลิมฉลองหลายวัน จึงเป็นงานใหญ่ ชาวบ้านต้องเตรียมงานหลายวัน และไม่ทำทุกปี จึงมีงานบุญพระเวส ในชุมชนใหญ่เป็นส่วนมาก เช่น ชุมชนคำสร้างช้าง นาเอื้องนางช้างเผือก และบ้านน้ำคำ

เดือนห้า งานบุญสงกรานต์ หรือบุญ สังขานต์ ตามประเพณีจัดงานสงกรานต์นั้น ปัจจุบันงานบุญสงกรานต์เป็นงานบุญที่รวมญาติมิตร ลูกหลานที่ไปทำงานต่างจังหวัดจะเดินทางกลับบ้านเยี่ยมครอบครัวพร้อมหน้า ร่วมทำบุญคือการทำบุญอุทิศส่วนกุศลหาญาติที่เสียชีวิต “สักอนิจจา” ตั้งประรำสงฆ์หน้าพระพุทธรูป ตอนบ่ายมีสงฆ์หน้าพระสงฆ์ รดน้ำผู้ใหญ่ผู้เฒ่าผู้แก่ บางหมู่บ้านมีก่อเจดีย์ทราย ในช่วงบ่ายของแต่ละวันจะมีการแห่ดอกไม้ และในวันสุดท้ายจะเป็นการแห่พระอุปคุต เข้าบ้านเพื่อขอจัดเสนาบดีจัญไรต่างๆของหมู่บ้าน

เดือนหก บุญบั้งไฟ (บุญขอฝน) บุญเดือนหก ตำบลน้ำคำ จะจัดงานบุญบั้งไฟ 1-2 หมู่บ้าน ตามความต้องการของหมู่บ้านแต่ที่จัดทุกปีคือ อบต.น้ำคำ สนับสนุนงบประมาณ ส่งเสริมให้มีประเพณีบุญบั้งไฟ โดยจัดเวียนหมู่บ้านตามความเหมาะสมและความพร้อมของชุมชนนั้นๆ และอาจมีหมู่บ้านที่ต้องการจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟเอง ก็สามารทำได้ ประเพณีบุญบั้งไฟจะมีหลายวัน วันเตรียม วันแห่ ละวันจุดบั้งไฟที่บางหมู่บ้านอาจมีวันจุดบั้งไฟ 2-3 วัน ตามความต้องการของผู้ร่วมงาน และเป็นที่น่าสังเกตว่าวันจุดจะมีการนำบั้งไฟจากภายนอกหมู่บ้านมาร่วมด้วย งานบุญบั้งไฟเป็นการทำบุญบูชาแถน (เทวดา) เพื่อขอให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลและความอุดมสมบูรณ์ของข้าวปลาอาหาร

ในปีต่อไป แต่เนื่องจากงานบุญบั้งไฟเป็นงานบุญที่มีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูงจึงไม่นิยมจัดทุกปีแต่มักจะจัด ทุกสามปีเว้นสามปี

เดือนเจ็ด งานพิธีเลี้ยงผีปู่ตา “เลี้ยงลง” เป็นพิธีเลี้ยงใหญ่ เป็นการเลี้ยงก่อนทำนา ตามความเชื่อเพื่อให้ได้ผลผลิตดี มีการขอฟ้าขอฝน ทุกครอบครัวต้องมาร่วมงาน มีการทำพิธีเช่นสรวงเจ้าที่นา เพื่อความเป็นสิริมงคลให้ข้าวกล้าในนาออกงาม

เดือนแปด งานบุญเข้าพรรษา มีพิธีแห่เทียนพรรษา ประดับให้สวยงาม จัดขบวนแห่เพื่อนำไปถวายเป็นพุทธบูชา มีการทำบุญตามประเพณีในทุกหมู่บ้าน ในชุมชนใหญ่ตลอดช่วงเข้าพรรษานี้ทุกวันพระจะมีชาวบ้านมาร่วมปฏิบัติธรรม ถือนิมนต์ที่วัด

เดือนเก้า บุญข้าวประดับดิน ตรงกับวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 นับแต่เช้ามีด ชาวบ้านจัดอาหารคาวหวาน หมากพลูบุหรี่ใส่กระทงเล็กๆ นำไปวางไว้ตามลานบ้าน ใต้ต้นไม้ ข้างพระอุโบสถ เพื่อเป็นการให้ทานแก่เปรตหรือวิญญาณที่ตกทุกข์ได้ยาก

เดือนสิบ บุญข้าวสาก ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ข้าวสากหมายถึงข้าวกระยาสารท จะมีการนำสำหรับคาวหวานพร้อมกับข้าวสาก(กระยาสารท)

เดือนสิบเอ็ด งานบุญออกพรรษา มีพิธีทำบุญในแต่ละหมู่บ้าน ชุมชนใหญ่จะร่วมกันตักบาตรเทโว พิธีกวนข้าวทิพย์ ปลอยโคมไฟ เล่นกีฬารักด ถวายดอกไม้ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา มีทั้งงานบุญกุศลและสนุกสนานรื่นเริง

เดือนสิบสอง งานบุญกฐิน พิธีทอดกฐินตามที่จองกฐินไว้ ลักษณะการจัดงานแล้วแต่หมู่บ้านตามความเหมาะสม

1.3.2 สภาพสังคมการอยู่ร่วมกันในชุมชน วัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนอาหาร ของใช้เกือบไม่มีเลย จะมีบ้างคือในวงศ์เครือญาติที่สนิท ส่วนใหญ่จะเป็นการซื้อขาย เช่นเดียวกับแรงงาน ถูปลูกดำและเก็บเกี่ยวค่าแรงค่อนข้างแพง การวาน ขอแรงมีน้อยมาก แต่การออกแรงช่วยกันในงานบุญต่างๆ ยังมีมากในทุกชุมชน การเมืองท้องถิ่นมีส่วนอย่างมากกับสัมพันธภาพของคนในชุมชน แต่ไม่รุนแรงมากนัก การไปมาระหว่างคนในตำบล สะดวกสบาย ส่วนมากใช้จักรยานยนต์ รถยนต์ คนปั่นจักรยาน มีบ้างแต่ไม่มาก งานบุญประเพณีต่างๆในแต่ละชุมชน เป็นงานที่ทำให้คนในชุมชนมาร่วมกันทำกิจกรรมมากที่สุด เช่น งานบุญพระเวส งานวันเข้าพรรษา ออกพรรษา ของชุมชนพุทธ งานฉลองคริสมาสต์ งานบุญฉลองวัด ของชุมชนบ้านเหล่าเป็นต้น

ในระดับครอบครัว จากการศึกษาในกลุ่มเด็กเป้าหมาย 100 ครอบครัว พบว่า เป็นครอบครัวเดี่ยว ร้อยละ 30 และครอบครัวขยายร้อยละ 70 เนื่องจากวัยแรงงานต้องไปทำงานต่างจังหวัด บางครอบครัวพ่อแม่ เด็กไปทำงานทั้งคู่ ให้เด็กอยู่กับญาติ บางครอบครัว ไปเฉพาะพ่อหรือแม่ ทำให้ยังต้องอาศัยอยู่ร่วมกับ ปู่ ย่า ตา ยาย แต่การเลี้ยงดูเด็ก ปู่ ย่า ตา ยาย ยังต้องช่วยเลี้ยงเป็น

ส่วนมากเพราะพ่อแม่เด็กต้องไปทำมาหากินนอกบ้าน จากสภาพดังกล่าวทำให้ เวลาที่จะอยู่ด้วยกัน พร้อมหน้ามีไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะเป็นตอนเย็น เช่นผู้ปกครองสะท้อนว่า

“ เวลาสิทธิเข้าพร้อมกันนี้ยาก ต้องไปเฮ็ดเวียก บ่เฮ็ดกะบ่ได้กิน ขามแลง ค่อยได้กิน นากัน ” (เวลาจะได้กินข้าวพร้อมหน้าน้อยมาก เพราะต้องไปทำงาน ตอนเย็นค่อยมีเวลากินข้าวพร้อมกัน)

“ เวลาสิได้อุ่นนากันมีน้อย หมายถึงคุยกัน บ่ได้คุยกะละ เบิงโทรทัศน์ ” (เวลาที่ได้อยู่ร่วมกันมีน้อยในแต่ละวัน ไม่ค่อยได้คุยกัน ดูโทรทัศน์ด้วย)

1.4. สภาพเศรษฐกิจและการทำมาหากิน

อาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพและรายได้หลักของชาวบ้านตำบลน้ำคำ รายได้รองลงมา คือจากการไปรับจ้างหรือทำงานที่ต่างจังหวัด ส่งเงินมาช่วยเหลือครอบครัว บางครอบครัวอพยพไปทั้งครอบครัว เพื่อทำมาหากินที่ต่างจังหวัด เพราะในตำบลน้ำคำไม่มีโรงงานอุตสาหกรรม มีรายได้เสริมจากการค้าขายซึ่งมีหลากหลาย ภายในตำบลมีร้านขายของส่ง ที่ส่งของตามร้านชำต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกตำบล โดยส่วนใหญ่ทั่วไป ที่ส่วนใหญ่ซื้อกับ ข้าว อาหารสด จากตลาด การออกหาอาหารที่ทุ่งนามีน้อย เนื่องจาก ทรัพยากรธรรมชาติมีน้อยลง ตลาดในตำบลมี 4 แห่งคือ ทุกวันอาทิตย์ที่ชุมชนบ้านเหล่า, ทุกวันอังคารที่ตลาดน้ำคำ, ทุกวันพุธที่บ้านนางช้างเผ่า, ทุกวันศุกร์ที่ตลาดชุมชนบ้านเหล่า และร้านชำในทุกหมู่บ้านและรถมอเตอร์ไซด์ที่ตระเวนขายกับข้าวทุกวัน

1.5 แหล่งหนังสือในชุมชน

จากการสำรวจและการสอบถามในเวทีแลกเปลี่ยน พบว่า แหล่งหนังสือที่มีอยู่ในชุมชน แยกเป็นส่วนที่มีอยู่แล้วคือ

- ห้องสมุดในโรงเรียน ทุกโรงเรียนมีห้องสมุดผู้ให้บริการคือครู นักเรียน นักเรียนจะใช้ห้องสมุดในช่วงพัก พักเที่ยง หรือช่วงว่างหรือครูให้ค้น แต่ชาวบ้านทั่วไปไม่นิยมไปใช้บริการ มี 1 โรงเรียนคือโรงเรียนคำสร้างช้างที่เปิดห้องสมุดและประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทั่วไปไปใช้ได้ รวมทั้งศูนย์เด็กเล็กคำสร้างช้างด้วย มีหนังสือหลากหลายมากโดยเฉพาะหนังสือนิทานที่ใช้ในกิจกรรมเสริมรักการอ่านของโรงเรียน

- กศน.ตำบล ที่กระจายหนังสือเพื่อให้นักศึกษาและชาวบ้านอ่านในทุกหมู่บ้าน รวมทั้งหน่วยงานในตำบลเช่น อบต. รพ.สต

- รพ.สต. มีและจัดมุมส่งเสริมการอ่านทั้ง 2 แห่ง และได้รับสนับสนุนหนังสือบางส่วนจากงบประมาณ โครงการสายใยรักแต่ไม่มากนัก

- ครอบครัว มีบางส่วนที่มีหนังสือ ตามความชอบของแต่ละครอบครัว เช่น เกี่ยวกับการเกษตร ทำมาหากิน หนังสือดารา หนังสืออ่านเลย และหนังสือนิทานที่ได้จากโครงการและผู้ปกครองซื้อบางส่วน

- จากการบริจาคจากบุคคลภายนอก ส่วนมากเป็นหนังสือเก่า มีหลากหลายประเภท เป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่องตั้งแต่โครงการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง แล้ว

- สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ที่สนับสนุนในเชิงนโยบายและสนับสนุนหนังสือ ในกิจกรรมสายใยรักครอบครัว เช่น หนังสือ “ดิกต็อก”

ในพื้นที่ไม่มีแหล่งซื้อ ขายหนังสือ ถ้าต้องการต้องเดินทางไปอำเภอ หรือจังหวัด ที่มีขายตามห้าง ที่ใกล้ที่สุดคือ ร้านนายอินทร์ ที่อำเภอเลิงนกทา ระยะทาง 25 กม. , ร้านซีเอ็ด ที่อำเภอปาดัว ระยะทาง 25 กม. หรือ ห้างในตัวจังหวัดระยะทาง 70 กม. มีห้องสมุดประชาชนแห่งเดียวที่อำเภอไทยเจริญ ระยะทาง 17 กม.

1.6 สถานการณ์ การอ่านหนังสือให้เด็กฟังในพื้นที่

จากการจัดเวที การเปิดศักราชภาพชุมชน สำรวจข้อมูลเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ ตำบลแห่ง การอ่านและการสัมภาษณ์ ผู้ปกครอง กลุ่มผู้นำชุมชน และกลุ่มเป้าหมายอื่นๆ พบว่าที่ผ่านมาการอ่าน หนังสือให้เด็กฟัง ยังอยู่เฉพาะกลุ่มเด็กแรกเกิด – 3 ปี ที่ดำเนินการต่อจากโครงการอ่านหนังสือให้เด็ก ฟัง และจากการส่งเสริมในกิจกรรม สายใยรักครอบครัว ของ รพ.สต. ทั้ง 2 แห่ง ประชาชนรวมทั้ง ผู้นำชุมชนโดยส่วนมากยังไม่ทราบถึงความสำคัญของการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง แต่หลังจากการจัด เวทีหลายครั้งผู้เข้าร่วมเวทีสะท้อนว่า

“การอ่านต้องลงทุน ย่อารอรับอย่างเดียว”

“ู้ซ้าแหนก็ดึกว่าบ่เฮียนบ่อ่าน” (รู้ซ้าหน้อย ดึกว่า ไม่เรียน ไม่อ่าน) หรือ “เด็กน้อยอยู่ที่เฮา สร้างสรรค์”

มีผู้ใหญ่บ้านบางหมู่บ้าน บอกว่า “เดี๋ยวนีก็เริ่มอินในเรื่องการอ่านกว่าแต่ก่อนแล้ว”

“ ถ้าการอ่านหนังสือ มันดีแบบนี้ก็ส่งเสริมให้อ่านทุกคนเลยทั้งเด็กและผู้ใหญ่ เพราะถ้าผู้ใหญ่ อ่านเด็กก็อ่าน”

ในการจัดเวทีแต่ละครั้งผู้เข้าร่วมเวทีโดยส่วนใหญ่กระตือรือร้น มาแต่เช้าและแสดงความ คิดเห็นเต็มที่และกระตือรือร้นที่จะร่วมมือกันในการจะส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่หันมาอ่าน หนังสือมากขึ้น ไม่จำกัดวงแค่เด็กต่ำกว่า 5 ปี เช่น การแสดงความคิดเห็น “ต้องมีมืองอ่านหนังสือ ทัวไปในชุมชน หาหม่อง สิหาหนังสือมาจั่งได้” ผู้นำชุมชน (ต้องมีที่อ่านหนังสือกระจายในชุมชน หนังสือจะหาจากไหน) “เข้าใจแล้วว่าการอ่านหนังสือนี้ดี มีประโยชน์ และเป็นเรื่องที่เราต้อง ช่วยกัน แต่ก็ไม่อยากให้ร้างเหมือนที่อ่านหนังสือพิมพ์ ต้องทำให้ผู้ปกครองเด็กน้อยเข้าใจก่อน” ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 11

ในเรื่องการอ่านหนังสือให้เด็กฟังพบว่าผู้ปกครองที่อ่านหนังสือให้เด็กฟังแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มคือ

1) อ่านเป็นประจำ พยายามอ่านเมื่อมีเวลาว่าง หรือ ไม่จี้เกียจที่จะอ่านเมื่อเด็กเรียกร้อง เพราะเห็นพัฒนาการของเด็ก

“รู้สึกว่าคุณฉลาดขึ้น รู้จักหมด รู้จักรูป รู้จักสี รู้จักความ ใช้หยิบอะไรก็หยิบได้ เช่น บอกให้ไปหยิบผ้าอ้อมมาเช็ดน้ำตา ก็ไปหยิบถัก” ผู้ปกครอง

2) อ่านบ้างไม่อ่านบ้าง ผู้ปกครองกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุด คือสะท้อนว่าไม่ค่อยมีเวลา มองไม่เห็นตัวหนังสือ (คนแก่เลี้ยงหลาน) จี้เกียจ เหนื่อยจากงาน ฯ แต่ ก็พยายามอ่านเพราะเด็กเรียกร้อง หรือ เห็นเพื่อน ๆ อ่าน และหลังจากมาร่วมกิจกรรมเช่นการอบรมเรื่องการอ่านที่ รพกับเพื่อน ๆ กลับไปก็อ่านบ้าง

“มันค่าน บางทีอ่านแล้วมันบ่ฟังมันเล่น ” ผู้ปกครอง (จี้เกียจอ่าน)

“ บ่เห็นตัวหนังสือ ”

“งานยุ่ง ”

2. รูปแบบโครงสร้างการอ่านหนังสือให้เด็กฟังของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2.1 องค์กรชุมชน และ ครอบครัว

องค์กรชุมชน ในการศึกษาครั้งนี้ศึกษาในที่บทบาทในกลุ่มหรือองค์กรที่มีกิจกรรมเกี่ยวข้องกับพัฒนาการเด็ก คือ อสม.และองค์กรแกนนำชุมชน ในการสนทนากลุ่ม ก่อนเข้าสู่ประเด็นที่ต้องการศึกษา ได้ชี้แจงถึงที่มาโครงการ ข้อดี ประโยชน์ของการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง แก่ผู้นำชุมชน ผู้นำอสม. ใน 12 หมู่บ้านก่อน จากการสนทนากลุ่มพบว่า

2.1.1 อสม. บทบาทหน้าที่หลัก อสม. มีบทบาทหน้าที่ หลักในการเป็น

อาสาสมัคร ทำงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของชาวบ้าน เป็นการดูแลเบื้องต้น ตามที่ได้รับมอบหมาย จากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเช่น การเยี่ยมบ้าน การสำรวจข้อมูลต่างๆ เช่น การสำรวจลูกน้ำ ยุงลาย ชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง วัดความดัน ร่วมกิจกรรมรณรงค์ต่างๆ เป็นต้น

บทบาทในเรื่องการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง อสม. ในเขตพื้นที่หนองคูน้อย ทราบถึงประโยชน์และข้อดีของการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง จากเจ้าหน้าที่เนื่องจากเป็นพื้นที่เดิม บางคนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมอยู่แล้ว เช่นอ่านให้หลานตัวเองฟัง ช่วยกิจกรรมการถอดบทเรียน หรือประชุม ผู้ปกครอง ส่วนอสม.ในพื้นที่น้ำคำ เคยทราบและอ่านให้หลานฟัง 1 คน คือ นางนิยม ไชยแสง ผู้นำอสม.ตำบลน้ำคำ ได้แสดงความคิดเห็นว่า เห็นด้วยอย่างยิ่ง เพราะได้ลองอ่านหนังสือ เล่านิทานให้หลานฟัง หลานมีพัฒนาการที่ดีเมื่อเทียบกับเด็กคนอื่นๆ ส่วนบทบาทการส่งเสริมการอ่านหนังสือให้

เด็กฟังของอสม.ยังไม่ได้กำหนดหรือมีการดำเนินการอย่างจริงจังนอกจากข้อกำหนดว่า อสม.ต้องเป็น พ่อแม่ คนที่ 2 ของเด็กๆ ต้องเยี่ยมบ้านอ่านหนังสือ หรือเล่านิทานให้ฟัง อสม.ในวงสนทนา เสนอแนะว่า อสม.ควรมีบทบาทในการเป็นจุดหมุนเวียนหนังสือ ติดตามสนับสนุนและให้กำลังใจ แก่เด็กในคุ้ม หรือละแวกที่ตนเองรับผิดชอบ แต่อาจเลือกเฉพาะ อสม.ที่สนใจและชอบงานนี้เท่านั้น และควรอ่านออกเขียนได้จะได้อ่านหนังสือให้เด็กฟัง หรือแนะนำผู้ปกครองได้

2.1.2 ผู้นำชุมชน บทบาทหน้าที่หลักของผู้นำชุมชน คือ ปฏิบัติงานตามแผนงาน กระทรวงมหาดไทย มีกำนันเป็นผู้ควบคุมกำกับในระดับตำบล สมาชิกอบต.มีนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ควบคุมกำกับ โดยรวมมีบทบาทหน้าที่ในการดูแลความเรียบร้อยทั่วไปของชุมชน ประสานงานและทำงานร่วมกับทุกหน่วยงานที่เข้ามาประสานงาน หรือทำกิจกรรม

บทบาทในเรื่องการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง พบว่า ผู้นำชุมชนทั้งหมดตอบว่าไม่ทราบถึงประโยชน์ ข้อดี ของการอ่านหนังสือ หรือเล่านิทานให้เด็กฟัง ไม่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารเรื่องนี้ แต่การเล่านิทานบางส่วนสะท้อนว่าเคยทราบจากการดูโทรทัศน์ และในบทบาทผู้นำชุมชน ให้ข้อเสนอแนะว่าควรจะให้ผู้นำช่วยประชาสัมพันธ์ ให้การสนับสนุนกิจกรรมมากกว่าการที่จะให้ผู้นำเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมเนื่องจาก มีภาระหน้าที่มาก บทบาทการสนับสนุน ส่งเสริม และ เป็นพี่เลี้ยง ในเรื่องการอ่านหนังสือให้เด็กฟังควรเป็นของ อสม. โดยผู้นำยินดีให้การสนับสนุน

2.1.3 ครอบครัว การศึกษาบทบาทของครอบครัวต่อการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง ใช้การสนทนากลุ่ม ในตัวแทนผู้ปกครอง ผู้เฒ่าผู้แก่ ที่มาจากครอบครัวเด็ก โดยคัดเลือกจาก ตัวแทนครอบครัวที่อ่านหนังสือลูกฟัง ทั้งรายใหม่และรายเก่า และจากครอบครัวที่ยังไม่มีกิจกรรม จำนวน 20 คน และจากการสัมภาษณ์ผู้เฒ่า ผู้แก่ ผู้ปกครองเด็ก จำนวน 15 คน โดยมีประเด็นสนทนาคือ

2.1.3.1 ปัจจัยที่จะทำให้ผู้ปกครองอ่านหนังสือให้เด็กฟัง พบว่า ผู้ปกครองเด็กทุกคน เมื่อก่อนไม่เคยทราบว่าการอ่านหนังสือหรือเล่านิทาน มีผลต่อพัฒนาการของเด็กอย่างไร ในผู้ปกครองที่เคยอ่านคือทราบจากโครงการชวนกันอ่านหนังสือให้เด็กฟัง รายใหม่ทราบจากคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ และการอบรม ผู้ปกครองที่เคยอ่านหนังสือให้ลูกฟังได้สะท้อนบทเรียนว่า เห็นพัฒนาการของลูกดีในทุกด้าน ถ้ามีลูก หรือหลานอีกต้องอ่านหนังสือให้ฟัง แน่นนอน

หก (คุณแม่น้องอ้ม) ที่อ่านหนังสือให้ลูกฟังตั้งแต่แรกเกิด ปัจจุบันน้องอ้มอยู่ชั้นอนุบาล จากการประเมินของคุณแม่ (หก) บอกว่า ลูกสาวชอบหนังสือ และดูฉลาดช่างจำ ต่างจากพี่ๆ 4 คนของน้องอ้มหกลูกสาวที่แต่งงานแล้วขณะนี้ตั้งครรภ์ ซึ่งหกหมยมั่นปั้นมือว่าจะเลี้ยงหลานเองและอ่านหนังสือให้ฟัง

“ ตอนนี้ลูกสาวท้อง ถ้าคลอดจะเอามาเลี้ยงเอง บอกแม่มั่นแล้ว อยากรอ่านหนังสือให้ฟัง เห็นน้องอ้มมันฉลาดกว่าลูกคนอื่นๆ ” แม่น้องอ้ม

ยาย ที่อ่านหนังสือให้หลานฟังคนแรก กำลังเลี้ยงหลานคนที่สอง ต้องการอ่านเพราะ อยากให้หลานฉลาด มีความจำที่ดี

“ คนนี้ ตั้งใจอ่านเต็มที่ เพราะไม่ยุ่งยากอะไร มันดี สอง สามเดือน ก็รู้จักฟังแล้ว รู้ความ มั่นใจ ”

ผู้ปกครองโดยส่วนใหญ่อยากอ่านเพราะ อยากให้ลูกหลาน ฉลาด รักการอ่าน การเรียน และเห็นว่าการอ่านหนังสือให้เด็กฟังในสมัยนี้เป็นเรื่องควรทำเพราะ เด็ก จะเลี้ยงง่าย เรียนรู้เร็ว แต่มีผู้ปกครองที่รายใหม่ที่ได้รับหนังสือ ยังไม่มั่นใจว่าการอ่านหนังสือให้เด็กฟังจะเกิดผลต่อเด็กจริง เพราะลูกยังเล็ก แต่คิดว่าเด็กคงรู้เรื่อง เพราะเวลาคุยทีไร เด็กจะดูและฟัง

นวลใจ ยายที่เลี้ยงหลานคนแรก น้องข้าวฟ่าง สะท้อนว่าเพราะตัวเองเป็นคนชอบอ่านหนังสืออยู่แล้ว จึงไม่จู้จี้เกียจที่จะอ่านให้ฟัง อ่านแล้วหลานชอบ และช่างซักถาม

ผู้ปกครองที่ร่วมสนทนา 1 คน ยังไม่เคยอ่านหนังสือให้ลูกฟัง เคยเห็นเพื่อนบ้านได้หนังสือไป เหมือนกัน ไม่ทราบเหตุผลว่าทำไมต้องอ่านเพราะเด็กยังเล็ก ไม่คิดว่าจะรู้เรื่อง แต่ต่อไปจะอ่านเพราะทราบประโยชน์แล้ว

2.1.3.2 ทำอย่างไรถึงจะทำให้ผู้ปกครองอ่านหนังสือให้เด็กฟังต่อเนื่องและจำนวนผู้ปกครองอ่านมากขึ้น ผู้ปกครองเกือบทั้งหมด สะท้อนว่า ความต่อเนื่องของการอ่านหนังสือให้ลูกฟัง ขึ้นอยู่กับการให้ความสำคัญ ช่วงเวลาที่ว่าง หรือผู้ปกครองขยัน การมีหนังสือ บางคนสะท้อนว่า ทราบว่าการอ่านหนังสือให้ลูกฟังดีแต่ไม่ค่อยมีเวลามากนักเพราะต้องไปทำงานนอกบ้าน ถ้ามีก็พยายามอ่านให้ลูกฟัง ความสม่ำเสมอมีน้อย หนังสือมีแต่หนังสือที่ได้รับจาก รพ.สต. มี 3 ราย ที่มี และซื้อหนังสือให้เพราะมีโอกาสได้ไปร้านหนังสือ และพ่อ แม่เด็ก ซื้อส่งมาให้ลูก บางคนก็จู้จี้เกียจทั้งๆที่ลูกชอบ ผู้ปกครองเด็ก จำนวน 4 คนในกลุ่มที่ได้รับหนังสือแล้ว บอกว่า อ่านบ้างไม่อ่านบ้างแล้วแต่มีเวลา คิดว่าการอ่านหนังสือให้ลูกฟังน่าจะทำให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีจริงๆ แต่ตนเองไม่ค่อยมีเวลา ต้องไปทำงาน บางทีมีเวลาก็จู้จี้เกียจอ่าน แต่ลูกจะขอให้อ่านให้ฟัง และมีความจำดี แต่ก็อ่านบ้างไม่อ่านบ้าง เมื่อถามว่าการได้มาพบกัน มีผลต่อการอ่านหนังสือให้ลูกฟังหรือไม่ ผู้ปกครองตอบว่า ดี เพราะอย่างน้อยก็กระตุ้น ได้แลกเปลี่ยน และได้เปลี่ยนหนังสือด้วย “แต่ถ้าหมอเรียกมาบ่อยๆอาจจะดีขึ้น กลับไปก็อยากอ่าน ”

2.1.3.3 จุดแลกเปลี่ยนหนังสือ ผู้ปกครองเห็นว่า ที่รพ.สต. ก็สะดวก แต่อาจไกลสำหรับบางคน ถ้ามีในชุมชนเช่นบ้าน อสม.หรือบ้านผู้ปกครองคนใดคนหนึ่งก็จะดี

2.2 หน่วยงาน

2.2.1 องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำคำ บทบาทหน้าที่หลัก มีการกำหนดส่วนราชการดังนี้

สำนักงานปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล มีหน้าที่เกี่ยวกับราชการทั่วไปขององค์การบริหารส่วนตำบล และราชการที่มีได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของส่วนราชการใดในองค์การบริหารส่วน ตำบลโดยเฉพาะ รวมทั้งกำกับและเร่งรัดการปฏิบัติราชการของส่วนราชการในองค์การบริหารส่วน ตำบล ให้เป็นไปตามนโยบายและแนวทางแผนการปฏิบัติราชการ

ส่วนการคลัง มีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับการใช้จ่ายการรับ การนำส่งเงิน การเก็บรักษาเงิน และเอกสารทางการเงิน การตรวจสอบใบสำคัญ ฎีกาเกี่ยวกับเงินเดือน ค่าจ้าง ค่าตอบแทน เงินบำเหน็จบำนาญ เงินอื่นๆ งานเกี่ยวกับการจัดทำงบประมาณแสดงฐานะทางการเงิน การจัดสรรเงินต่างๆ การจัดทำบัญชีทุกประเภท ทะเบียนคุมรายได้และรายจ่ายต่างๆ การควบคุมการเบิกจ่ายเงิน งานทำงบทดลองประจำปี ประจําปี งานเกี่ยวกับพัสดุขององค์การบริหารส่วนตำบล และงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องและที่ได้รับมอบหมาย

ส่วนโยธา มีหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับการสำรวจ การออกแบบ การจัดทำข้อมูลด้านวิศวกรรม การจัดเก็บ และทดสอบคุณภาพวัสดุ งานออกแบบและเขียนแบบ การตรวจสอบการก่อสร้าง งานควบคุมอาคารตามระเบียบกฎหมาย งานแผนปฏิบัติงานก่อสร้างและซ่อมบำรุง การควบคุมการก่อสร้างและซ่อมบำรุง งานแผนงานด้วยวิศวกรรมเครื่องจักรกลและพาหนะ งานเกี่ยวกับแผนงานควบคุมเก็บรักษา การเบิกจ่ายวัสดุอุปกรณ์ อะไหล่ น้ำมันเชื้อเพลิงและอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และที่ได้รับมอบหมาย

นอกจากนี้องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำคำ ยังมีบทบาทในการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กปฐมวัย โดยความรับผิดชอบของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก บทบาทของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทุกแห่งมีหน้าที่และแนวทางการดำเนินงานเหมือนกันคือ การเตรียมความพร้อมและดูแลส่งเสริมพัฒนาการเด็ก ตั้งแต่อายุ 2 ปี 6 เดือน ถึง 3 ปี การส่งเสริมพัฒนาการตามเกณฑ์สาระกำหนด ที่ส่งเสริมพัฒนาการในทุกด้านตามเกณฑ์ และมีตารางกำหนดชัดเจน มีผู้ดูแลเด็กประจำศูนย์แต่ละแห่ง และมีการประเมินตามเกณฑ์ จากหน่วยงานที่ดูแลคือ องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำคำ และ จากหน่วยงานที่รับผิดชอบแต่ละด้าน เช่น ด้านสุขภาพจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ด้านการเรียนรู้ จากท้องถิ่น เป็นต้น

จากการสัมภาษณ์ ผู้ดูแลเด็กและสังเกตที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจำนวน 2 ครั้ง พบว่า ผู้ดูแลมีน้อย เมื่อเทียบกับจำนวน เด็ก เนื่องจากเป็นเด็กเล็ก บางทีเด็กกึ่งอเนก ยิ่งตอนเปิดเทอมใหม่ๆต้องใช้เวลาประเกือบ 2 เดือนจึงจะเข้าที่หมายถึงเด็กไม่ร้องไห้งอแงมาก หน้าที่ของผู้ดูแลเด็ก

นอกจากดูแลเด็กแล้ว ยังต้องดูแลและทำความสะอาด เก็บกวาดให้เป็นระเบียบ จัดหาอาหารให้เด็ก ศูนย์ที่มีผู้ดูแลคนเดียวจะยุ่งมาก (น้ำคำ) ศูนย์ที่มีผู้ช่วย (นางข้างเต่านาเอียง) จะไม่ยุ่งมากนัก

ปัจจุบันบทบาทการส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง ทั้ง 3 ศูนย์สมัครเข้าร่วมโครงการเครือข่ายรักการอ่าน ภายใต้โครงการยโสธรเมืองน่าอยู่ที่สุด ได้รับสนับสนุนหนังสือมากขึ้น (แต่ยังน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนเด็ก) รวมทั้งจากโครงการส่งเสริมและพัฒนารการอ่านหนังสือให้เด็กฟังด้วย และจากการบริจาค จากคุณไชศรี วิสุททิพนตร แต่การอ่านหนังสือให้ฟังยังมีอยู่เฉพาะในช่วงเวลาตามตารางที่กำหนด ยังไม่มีการจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงไปถึงผู้ปกครอง เช่นการให้ผู้ปกครองยืมหนังสือ บทบาทของศูนย์ ลักษณะการทำงานของครูผู้ดูแล ทั้ง 3 แห่ง เหมือนกัน มีความแตกต่างกันบ้างในเรื่องอาคาร สถานที่ ที่มีห้องหนังสือและเปิดให้เด็กได้เข้าไปอ่าน ไปดูหนังสือภาพ และของเล่นต่างๆเสริมพัฒนาคือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กนางข้างเต่านาเอียง ข้อจำกัด คืองบประมาณ ที่ขึ้นตรงต่อ อบต. ที่บางครั้งก็น้อย ไม่พอที่จัดซื้อหนังสือ แต่ครูผู้ดูแล ก็มีการฝึกและผลิตสื่อ หนังสือภาพใช้เองแต่ไม่มากนัก จำนวน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในตำบลน้ำคำ จำนวน 3 แห่งคือ

2.2.1 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กนางข้างเต่านาเอียง หมู่ที่ 3 ตั้งอยู่ภายในบริเวณโรงเรียนคำสร้างช้าง มีเด็กจำนวน 38 คน ผู้ดูแลจำนวน 2 คน

2.2.2 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กน้ำคำ หมู่ที่ 12 ตั้งอยู่ภายในบริเวณโรงเรียนน้ำคำ มีเด็กจำนวน 33 คนผู้ดูแลจำนวน 1 คน กำลังอยู่ระหว่างขอผู้ดูแลเด็กเพิ่ม

2.2.3 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กคำสร้างช้าง ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 7 มีเด็กจำนวน 34 คน ผู้ดูแลจำนวน 2 คน

บทเรียน พบว่า บทบาทการทำงานของ อบต.น้ำคำ ในการส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง ดำเนินงานผ่านศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในด้านการสนับสนุนงบประมาณจัดหาหนังสือ นิทานสำหรับเด็ก และส่งเสริมให้เกิดการอ่านหนังสือหรือเล่านิทานให้เด็กฟังได้ ข้อจำกัดคือ การเรียนรู้ของเด็กอยู่ในกรอบ ตารางตามสาระที่กำหนดเป็นช่วงเวลา ซึ่งการอ่านหนังสือหรือเล่านิทานไม่มีกำหนดอย่างชัดเจน ผู้ดูแลต้องใช้เวลาว่างหรือแทรกในกิจกรรมสาระ ซึ่งผู้ดูแลบอกว่าก็สามารถทำได้ แต่บริบทของผู้ดูแลมีภาระงานมาก นอกจากนี้ ยังมีข้อจำกัดด้านงบประมาณในการจัดหาหนังสือ ข้อจำกัดด้านบุคลากรที่ไม่เพียงพอ

2.3 ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยไทยเจริญ (กศน.) ในเขตพื้นที่ ตำบลน้ำคำ

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยไทยเจริญ ในพื้นที่ตำบลน้ำคำ เข้าร่วมโครงการจากการชักชวนของผู้ศึกษา เนื่องจากศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยไทยเจริญ ได้มาจัดมุมหนังสือในกิจกรรมส่งเสริมการอ่านหนังสือในส่วนราชการ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนไทยเจริญ มีบทบาทในเรื่องการส่งเสริมการอ่านในเฉพาะกลุ่มผู้ใหญ่ ที่เป็นนักศึกษา มีอาสาสมัครหมู่บ้านละ 1 คน พร้อมทั้งจัดหาหนังสือ ไว้ที่บ้านอาสาสมัครด้วย (นักศึกษา) ส่วนมากเป็นหนังสือนิยาย ผู้ใช้บริการคือวัยผู้ใหญ่ ช่วงแรกๆหนังสือจะถูกยืมไปอ่าน หรือมีคนไปอ่านดี ระยะเวลาเริ่มน้อยลง แต่ไม่ได้ประเมินผลหลังจากดำเนินการ ว่าเป็นเพราะสาเหตุใด และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนไทยเจริญ จัดให้มีห้องสมุดภายในตำบล 1 แห่ง สถานที่ตั้งอยู่ภายใน อบต. น้ำคำ บางช่วงมีการจัดกิจกรรมให้นักศึกษา ออกเยี่ยมผู้เฒ่าผู้แก่และอ่านหนังสือให้ฟัง แต่ไม่มีหนังสือสำหรับเด็ก การประสานงานของอาสาสมัครจะประสานเจ้าหน้าที่ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภายในอำเภอ ที่รับผิดชอบและมีภูมิลำเนาที่ตำบลน้ำคำ คือ นางปรีญา ไม่โศก

บทบาทหน้าที่หลักของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยไทยเจริญ คือบริการด้านการศึกษานอกระบบ มุ่งเน้นเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน บทบาทที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง หรือในเด็กกลุ่มเด็กเล็กในหมู่บ้านยังไม่เกิดขึ้น และมีการจัดประชุมสัมมนา นักศึกษาและอาสาสมัคร ในเรื่องการส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง จำนวน 2 ครั้ง โดยใช้วิทยากรจากโครงการชวนกันอ่านหนังสือให้เด็กฟัง และจากโรงเรียนคำสร้างช้างในด้านการส่งเสริมการอ่าน แต่ไม่มีการจัดกิจกรรมหรือมีการติดตามต่อเนื่องแต่อย่างใด

จากการได้ร่วมแลกเปลี่ยนแนวคิด ทำให้ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยไทยเจริญ ได้จัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่ รพ.สต. หนองคูน้อย โดยการจัดหนังสือหลากหลายประเภท รวมทั้งหนังสือสำหรับเด็กๆ เพิ่มเติมกับส่วนที่ รพ.สต.มีอยู่ ผู้ที่มาใช้บริการอ่านหนังสือที่รพ.สต.มีเกือบทุกกลุ่ม ทั้งผู้ปกครองที่มาเปลี่ยนเอาหนังสือ ไปอ่านให้ลูกหลานฟัง หรือเอาไปอ่านเอง เด็กๆชอบมุมการ์ตูน นิทานเช่นเคย ผู้ใหญ่ชอบหลากหลายที่นิยาย หนังสือสาระความรู้ ธรรมชาติ เฉลี่ยวันละ 4-5 คน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนส่งประกวดและผ่านการประเมินของคณะกรรมการได้รับรางวัล การส่งเสริมการอ่านในหน่วยงานดีเด่น การทำงานของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยไทยเจริญ ก่อนข้างหลากหลาย แต่ไม่มีการติดตามประเมินผล ทั้งนี้บทบาทการทำงานของ ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยไทยเจริญ ขึ้นอยู่กับนโยบายของผู้บริหาร ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสะท้อนว่า อยากร่วมกิจกรรมนี้ ภายในตำบลน้ำคำ

2.4 โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

ในพื้นที่ตำบลน้ำคำ มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล จำนวน 2 แห่ง คือ

2.4.1 โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลน้ำคำ ตั้งอยู่ที่บ้านน้ำคำหมู่ที่ 1 มี

เจ้าหน้าที่ประจำปัจจุบันจำนวน 4 คน คือ ตำแหน่ง เจ้าพนักงานสาธารณสุขอาวุโส จำนวน 1 คน พยาบาลวิชาชีพ จำนวน 1 คน นักวิชาการสาธารณสุข จำนวน 1 คน และเจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน จำนวน 1 คน

บทบาทในการส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟังใน รพ.สต.น้ำคำ จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ (นางสุทธินิษฐ์ หฤทัยเปรมปรีดิ์) พบว่า ก่อนหน้านี้การอ่านหนังสือให้เด็กฟังในพื้นที่ยังไม่มี ประชาชน ยังไม่ทราบถึงความสำคัญของการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง จึงยังไม่มี การส่งเสริม ขณะนั้นนางสุทธินิษฐ์ หฤทัยเปรมปรีดิ์ ทำงานอยู่ที่สถานีอนามัยหนองคูน้อย และได้ ทราบถึงพลังแห่งการอ่าน เมื่อปลายปี 2551 การส่งเสริมการอ่านหนังสือในเขตพื้นที่น้ำคำจึงเริ่มขึ้น เมื่อ ด้วยหนังสือนิทาน 6 เล่ม ที่นำจากสอ.หนองคูน้อย เพื่อเป็นของเยี่ยมหลังคลอดเพื่อนสนิท จำนวน 2 คน และบอกเล่าถึง ความมหัศจรรย์แห่งการอ่านให้ฟัง เพื่อน 2 คน มีความแตกต่างกันใน อุปนิสัย คนหนึ่งเป็นคนช่างพูด อีกคนพูดน้อย จึงอยากรู้ว่า “ความแตกต่างของคุณแม่ที่ช่างพูดกับคุณ แม่ที่พูดน้อย ๆ กับการอ่านหนังสือให้ลูกฟังจะมีผลต่อการพัฒนาการของลูกหรือไม่” เพราะคิดว่า สิ่งแวดล้อมและลักษณะนิสัยของผู้เลี้ยงดูเด็กมีผลต่อการพัฒนาการของเด็ก แต่ทั้งคู่ยืนยันที่จะอ่านหนังสือ ให้ลูกฟัง จึงพบว่า ลูกทั้งสองคน(น้องไบตองและน้องคันทกล้า) ของเพื่อนช่างพูดช่างเจรจาทั้งสอง คนอย่างเห็นได้ชัด ชอบและติดหนังสือ เช่น หลังตื่นนอนตอนเช้า ต้องคลานไปหาหนังสือที่ห้วนอน ก่อน โดยที่ไม่ร้องไห้แม่มาหา (ตอนอายุ 8-9 เดือน) (น้องไบตอง) ส่วนน้องคันทกล้าก็จะชอบให้แม่อ่าน และเล่านิทานก่อนนอนทุกวัน (อายุ 1 ปี) ซึ่งเห็นว่าหนังสือนิทานมีผลต่อการพัฒนาการด้านการพูดและ การสื่อสารของเด็กอย่างเห็นได้ชัด ตรงกับที่เคยร่วมถอดรวมกิจกรรมและถอดบทเรียน

ปี 2553 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดได้มีนโยบาย และ อนุมัติให้สถานบริการ สามารถซื้อหนังสือสำหรับเด็กได้ แต่ในพื้นที่ก็ยังไม่ได้จัดซื้อ เนื่องจาก ดิฉันคิดเรื่องงบประมาณ ทั้งที่ ผู้รับผิดชอบอยากทำมาก (นางสุทธินิษฐ์ หฤทัยเปรมปรีดิ์ ย้ายมาปฏิบัติงานที่สอ.น้ำคำ) จึงสำรวจจาก หญิงตั้งครรภ์ จำนวน คน และพบว่าในพื้นที่น้ำคำ ยังไม่เคยมีการส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟังเลย ผู้ปกครองเป็นส่วนน้อยมากที่เคยรู้เรื่องการอ่านหนังสือให้ลูกฟัง

เมื่อสะท้อนปัญหาการไม่มีหนังสือในเวที เครือข่ายการอ่านระดับจังหวัด จึงได้รับ หนังสือจากคุณพินิจ กาดพันโน ให้หนังสือนิทานมา 17 เล่ม “รู้ลึกดีใจมาก” ใช้เป็นของเยี่ยมมารดา หลังคลอด ให้หญิงหลังคลอดเลือกหนังสือเอง 8 คน คนละ 2 เล่ม (คนแรก ๆ ก็จะมีสิทธิ์เลือก มากกว่า) ซึ่งได้ให้เฉพาะพื้นที่บ้านน้ำคำ หมู่ 1,12 ด้วยเหตุผลว่าเป็นหมู่บ้านใกล้สถานีอนามัยติดตาม ง่าย

การส่งเสริมการอ่านและการติดตามมีรูปแบบที่ ไม่ตายตัว ตามความสะดวก ผนวกได้กับการเยี่ยมบ้านและการเยี่ยมหญิงหลังคลอดซึ่งเป็นงานประจำอยู่แล้ว โดยอธิบายถึงข้อดีของการอ่านหนังสือให้เด็กฟังว่าทำให้เกิดพัฒนาการทางสมองเด็กอย่างไร ต่อพัฒนาการของเด็กอย่างไร และให้กำลังใจในรายที่มารดามีปัญหาเช่นเด็กงอแง ปัดหรือฉีกหนังสือ การประเมิน พบว่า เด็กทั้ง 8 คน คือ

1. ค.ญ.อนงค์นาค สุภาจันทร์	5. ค.ช.กฤษกร มลศิลป์
2. ค.ญ.เพ็ญนะพา ศรีคำแซง	6. ค.ช.คนากร บุญทา
3. ค.ญ.อรจิรา เดชกุลรัมย์	7. ค.ญ.รัชชนก จรูญพงษ์
4. ค.ญ.ปิยธิดา พรหมสุวรรณ	8. ค.ญ.กวิณา รัตนเทพ

เด็กทุกคนชอบที่จะให้แม่อ่านหนังสือให้ฟัง เด็กมีสมาธิที่จะฟัง มีพัฒนาการเรื่องความจำดี ผู้ปกครองรู้จักสังเกตพัฒนาการลูก และมีความสุขเห็นได้จาก เช่น น้องเดือนจะชอบเรื่องความฝันของฤดีเพราะมีดอกไม้สีส้มสวยงาม รู้สึกทิ้งในตุ๊ก “เป็นตาวัด น้อย ๆ กะฮู้จักมักบ่มัก” (ขณะที่เล่าสีหน้าท่าทางปลื้มใจมาก) รู้จักสังเกตและเลียนแบบ เช่น เวลาพ่อแม่กินข้าวก็จะนั่งมองปากแล้วเคี้ยวตาม “หัวแก่ง ยิ้มแก่งเป็นทีหนึ่ง พ่อแม่ใส่กลองยาวกะเป็น อารมณ์ดี๊คัก” ปัญหาที่พบคือไม่มีหนังสือเพิ่ม เมื่อมีผู้ปกครองคนอื่นต้องการเพราะลูกหลานไปฟังกับคนที่ได้หนังสือ

การขยายจำนวนผู้ปกครองที่อ่านหนังสือ บางรายเกิดจากเด็กบ้านใกล้กันมาร่วมฟังการอ่านหนังสือ ทำให้มีผู้ปกครองร้องขอหนังสือบ้างเพราะเด็กกลับไปรบเร้าให้อ่านหนังสือและเล่านิทานให้ฟัง

“บ่มีหนังสือให้เด็กน้อยใหญ่กว่านี้บ้อ หลานเอื้อยหละไปนั่งฟังนิทานนาน้องพุ่นเหม” (ยายน้องพิดดา)

ปี 2554 รพ.สต.นำคำเข้าร่วมโครงการ “โครงการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง” โดยมีกิจกรรมดำเนินการตาม และมีแผนงานและกิจกรรมของรพ.สต.นำคำ ที่จัดทำขึ้นเองชัดเจนในการที่จะส่งเสริมการอ่าน

“หัวหน้าใหม่ ไม่ว่าอะไร ให้ความร่วมมือดี แต่ถึงห้ามก็ทำเพราะทราบว่ดี ไม่อยากให้คนอื่นพลาดโอกาสเหมือนลูกตัวเองที่โตแล้ว มันดี ให้คนอื่นได้รู้ว่ามันดี ก็ยังดี ไม่ทำก็ไม่เป็นไร ให้กำลังใจคนอื่น คิดว่าเป็นหน้าที่ในงาน 30% จิตสำนึกที่อยากทำ 70 %” (นางสุดธิดา หฤทัยเปรมปรีดี)

การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพจึงเกิดขึ้น ด้วยความสมัครใจและต้องการของผู้รับผิดชอบงานส่วนหนึ่ง ได้รับการจัดสรรหนังสือจากโครงการ ทั้งหมด 180 เล่ม เป้าหมายมอบให้เด็กแรกเกิดถึง 3 ปี จำนวน 60 คน คนละ 3 เล่ม นักกลุ่มเป้าหมาย ในวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2554 ประชุมชี้แจงโครงการ ให้แนวทางการอ่านแก่ผู้ปกครอง โดย มีแนวทางการทำงานคือ

รูปแบบการให้หนังสือ

การคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย คัดเลือกเด็กแรกเกิด – 3 ปี (ไม่นับรวมอนุบาล และในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก) จากทุกหมู่บ้านเพราะต้องการให้เด็กทุกคนได้รับโอกาส จึงสำรวจและคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย เด็กแรกเกิด-3 ปี อยู่ในพื้นที่จริง 98 คน เด็กอายุ 2 ปี 6 เดือนขึ้นไปผู้ปกครองส่งเข้าอนุบาลและศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เหลือเด็กในเป้าหมาย 84 คน จำนวนหนังสือที่ได้รับ 180 เล่ม ผนวกกิจกรรมกับงานประจำ ที่ได้รับสนับสนุนงบประมาณเป็นหนังสือ “ดึกด็อก” และนิทานจากโครงการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่านฯ 2 เล่ม + เรื่องดึกด็อก 1 เล่ม รวมเป็น 3 เล่ม รวม 71 คน ที่เหลือใช้การหมุนเวียนและยืมหนังสือ

การเลือกเรื่องนิทาน

เพื่อให้เด็กได้รับหนังสือ ตามความเหมาะสม ของวัย เพศ รพ.สต.น้ำคำ มีการแยกหนังสือ ตามกลุ่มอายุ เนื้อเรื่อง ชายหญิง จัดเป็นชุดติดที่คันสีสวย ติดชื่อเด็กเตรียมตามกลุ่มรายชื่อ ก่อนวันนัดประชุม เลือกให้ตามวัย คือ แรกเกิด-1 ปี ก็จะต้องเลือกเล่มที่ตัวหนังสือค่อย ๆ มีภาพสีสันสวยงาม เป็นคำคล้องจอง เช่น คอยอิกนิคนะ อ้า ๆ ผลไม้หวานน่า พออายุ 1-2 ปี ก็ตัวหนังสือมากขึ้นมาชนิดหนึ่ง และและเน้นสีสัน เริ่มมีเนื้อหาสอดแทรกการสอนในเรื่องต่าง ๆ เช่น เอาแต่ใจไม่ดีนะ แพนด้า ยืมแต่หมึกคิดเพื่อแม่เป็นต้น และ 2 ปีขึ้นไปจะเป็นเรื่องราวที่สอนทักษะด้านต่าง ๆ เช่น กู้กิ้งหัวเห้มน, กู้กิ้งรักหนังสือ, ช่วยหนูแต่งตัวหน่อยนะ, อ๊ะ อ๊ะ อย่าตื่นสาयนะ เป็นต้น

นอกจากนี้ก็ดูเนื้อหาให้เข้ากับเพศของเด็กด้วย เช่นถ้าเด็กผู้ชายก็จะเลือกเรื่องที่ตัวเด่นในเรื่องเป็นผู้ชาย เช่น เด็กชายเปาเป่าปี่ ชีวิตของดาโห ผ้าห่มกลายร่าง เป็นต้น แต่ถ้าเป็นเด็กผู้หญิงก็จะเลือกเรื่องที่ตัวเอกเป็นผู้หญิงเช่น ความฝันของฤดี และกู้กิ้งทุกตอน

จัดให้มีมุมหนังสือ

หนังสือจากโครงการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่านฯ จำนวน 38 เล่ม เป็นหนังสือนิทานภาพสวยงามมาก น่าอ่าน เลือكمุมหนังสือที่สวยงามสะดุดตาผู้อ่าน ไว้ที่ด้านหน้า สอ. เพื่อให้ผู้มารับบริการได้อ่าน ให้มีหนังสือหมุนเวียน หรือให้ยืม กลุ่มที่มาใช้บริการ มีทั้งเด็กประถม และผู้ปกครองเด็กขณะรอรับบริการ

การถอดบทเรียน

ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกในผู้ปกครอง, การสอบถาม และ การสังเกตพัฒนาการเด็ก โดยการออกเยี่ยมบ้าน เยี่ยมหลังคลอด และยังพบว่า ผู้ปกครองมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันเอง แลกหนังสือกันเอง

ส่งเสริมการอ่านในหญิงตั้งครรภ์ เป็นกลุ่มอีกกลุ่มเป้าหมายที่ รพ.สต.น้ำคำ ชวนเข้าร่วมกิจกรรมเนื่องจาก ผู้รับผิดชอบงาน (คุณสุทธิชัย) เห็นว่าน่าจะเริ่มตั้งแต่ตั้งครรภ์ เพราะเคยฟังวิชาการเกี่ยวกับการอ่านหนังสือให้ลูกในครรภ์ฟังว่าเป็นการเริ่มต้นการสื่อสารกับลูกในครรภ์ที่ดี และ

มีหญิงมีครรภ์ จำนวน 1 ราย กำลังอ่านหนังสือนิทานให้ลูกฟัง จึงเพิ่มกิจกรรมในคลินิกการบริการ ในการแนะนำเรื่องการอ่านหนังสือให้ลูกฟังและได้ให้หนังสือนิทาน จำนวนหญิงมีครรภ์ที่ได้รับและอ่านหนังสือ 5 คน ซึ่งจากการสังเกตและสอบถามพบว่า ทุกคน อ่านหนังสือนิทานที่ได้รับไป สม่ำเสมอ และไปเปลี่ยนหนังสือที่ รพ.สต. ในจำนวนนี้ คลอดแล้ว 1 ราย ยังไม่ประเมินผล

อสม. เป็นอีกเครือข่ายที่จะช่วยหนุนเสริมในพื้นที่ บทบาท อสม.ในพื้นที่อาจจะไม่ได้ทั้งหมดเอาตามที่ชอบ ตามจิตโดยมีเจ้าหน้าที่ หนุนและให้กำลังใจ เช่นยกย่อง ชมเชย ซึ่งการไปอ่านหนังสือให้เด็กฟังยังไม่เกิด ยกเว้น อสม.ที่มีหลานเล็กๆ แต่จะมีบทบาทในเรื่องการสนับสนุน หนังสือ เป็นจุดแลกเปลี่ยนหนังสือ และมีผู้นำ อสม.รวบรวมเงินบริจาคให้ซื้อหนังสือเพื่อส่งเสริมการอ่านในตำบลนำค่าเป็นเงิน 5,000 บาท

ปัจจัยส่งเสริม

บทเรียน การทำงานในพื้นที่

ในส่วนนักวิจัย หรือผู้รับผิดชอบงานใน รพ.สต.นำคำ สะท้อนว่า แม้ตัวเองจะทำได้ ทันท่วงที แต่เด็กเล็กก็ทำได้ ทำไปเรื่อยๆ พูดถึงบ่อยๆ ไม่เจียบหาย มีตลอดเวลาให้เขาเห็น เปิดโอกาสให้เขา เพราะโดยบริบท ชาวบ้านไม่มีหนังสือ การทำต่อเนื่องจึงจะทำให้เกิดการส่งเสริมการอ่าน ผู้นำ เข้าได้ ด้านการประชาสัมพันธ์ เราต้องทำให้เขาเห็นความสำคัญ ยกแต่ทำได้ ตามสมควร ชักชวนคนที่อยากทำ คนที่ไม่อยากเอาไว้อีก เช่น ในส่วนของโรงเรียน ที่ยังไม่มีกิจกรรมนี้ และห้องสมุดโรงเรียนบางแห่งในพื้นที่เขตน้ำคำ การเข้าถึงหนังสือของเด็กและผู้ปกครองมีไม่มากนัก

ส่วนในรพ.สต.นำคำ ผู้รับผิดชอบ บอกว่า พอใจและภูมิใจที่ได้ทำกิจกรรมนี้ในรพ.สต.นำคำ บรรยากาศในรพ.สต.แตกต่างจากเดิม เมื่อก่อนเวลาเด็กมาอนามัยจะวิ่งเล่น ชนมาก ทุกวันนี้ มาอนามัย ไม่วิ่งเล่น มาอ่านหนังสือ เด็กบางคนอ่านไม่ออกก็ขอให้เจ้าหน้าที่อ่านให้ฟัง ผู้มารับบริการอ่านหนังสือรอรับบริการ สามารถรอคิว ไม่เบื่อ

2.4.2 โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองคูน้อย ตั้งอยู่ หมู่ที่ 5 ตำบลน้ำคำ อำเภอไทยเจริญ มีเจ้าหน้าที่ประจำ จำนวน 4 คน คือ นักวิชาการสาธารณสุข ชำนาญการ จำนวน 2 คน พยาบาลวิชาชีพ ชำนาญการจำนวน 1 คน และลูกจ้างตำแหน่ง นักวิชาการสาธารณสุข จำนวน 1 คน

บทบาทการดำเนินงานของ รพ.สต. หนองคูน้อย มีบทบาทตามข้อกำหนดของ กระทรวงสาธารณสุขคือ ด้านการรักษาพยาบาล การป้องกันโรค การส่งเสริมสุขภาพ และฟื้นฟูสภาพ ซึ่งปัจจุบัน มีนโยบายปรับเปลี่ยนบทบาทให้มุ่งเน้นด้านการส่งเสริมสุขภาพมากขึ้น ในงานที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเด็กเล็ก คืองานอนามัยแม่และเด็กที่ต้องให้การดูแลหญิงตั้งครรภ์จนถึงการคลอด การดูแลหลังคลอด ไปจนถึงการป้องกันโรค ด้วยการให้วัคซีนในเด็ก ตั้งแต่แรกเกิด จนถึงเข้าโรงเรียน เด็กแรกเกิดถึง 72 เดือนเป็นกลุ่มที่ต้องได้รับการดูแลด้านพัฒนาการเด็ก วัคซีน และประเมิน ในคลินิกเด็กดีหรือ

คลินิกให้วัคซีนเด็ก เพื่อแก้ไขปัญหาเด็กที่มีพัฒนาการล่าช้า หรือส่งเสริมให้เด็กทุกคนมีพัฒนาการที่ดีในทุกด้าน

รพ.สต.หนองคูน้อย ในบทบาทของการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่าน ปัจจุบันมีแผนงานและกิจกรรมที่ดำเนินการต่อเนื่อง จากเดิมเพราะเป็นพื้นที่ที่ศึกษา “โครงการชวนกันอ่านหนังสือให้เด็กฟัง” และได้ทำการศึกษาต่อเนื่องในโครงการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง มีแนวทางในการดำเนินงานที่เป็นงานปกติ คือการดำเนินงานการบูรณาการเรื่องการอ่านหนังสือให้เด็กฟังเป็นงานประจำและทำอย่างต่อเนื่อง โดยมีการดำเนินงานแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ ตามกิจกรรมปกติของงานในรพ.สต. และตามกิจกรรม ของงานวิจัยสกว.ซึ่งต้องปฏิบัติตามแผนงานการวิจัยอยู่แล้ว ในส่วนกิจกรรมปกติของงานในรพ.สต.มีการดำเนินงานดังนี้

1. กำหนดบทบาทชัดเจนในการส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง
 2. ชี้แจง และหารือเจ้าหน้าที่ในรพ.สต.หนองคูน้อยทุกคน ในการทำงานในพื้นที่ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ทุกท่านรับทราบและถือปฏิบัติร่วมกัน
 3. ผนวกกิจกรรมในงานอนามัยแม่และเด็ก
 - จัดหางบประมาณ ปี 2554 จากกองทุนหลักประกันสุขภาพ อบต.น้ำคำ ในโครงการดูแลสุขภาพแม่และเด็ก
 - ให้คำแนะนำในหญิงตั้งครรภ์ ให้หนังสือเป็นชุดของขวัญ การให้คำแนะนำทั้งรายกลุ่มและบุคคล
 - ให้คำแนะนำในหญิงหลังคลอด ให้หนังสือเป็นชุดของขวัญของเยี่ยมทุกรายที่อยู่ในพื้นที่ โดยการออกเยี่ยมบ้านในหญิงหลังคลอดทุกรายในพื้นที่ ให้หนังสือนิทานเป็นของเยี่ยม พร้อมทั้งชี้แจงถึงประโยชน์ของการอ่าน
 - จัดมุมหนังสือไว้สำหรับผู้ปกครองแลกเปลี่ยนหนังสือ
- หนังสือได้มาจาก การใช้จ่ายเงินบำรุงซื้อ, การบริจาค,โครงการส่งเสริมการอ่านทั้งในพื้นที่และเครือข่าย การอ่านจังหวัดยโสธร การแลกหรือเปลี่ยนหนังสือ มีสมุดบันทึกให้ผู้ปกครองลงบันทึกทั้งการเปลี่ยนและการยืมหนังสือ
- จัดมุมหนังสือ มีหนังสือหลากหลายชนิด เพื่อให้ประชาชนทั่วไปและเด็ก ๆ มาใช้บริการอ่านหนังสือและให้ยืมด้วย ปัจจุบันมี กศน. เป็นเครือข่ายมาร่วมจัดมุมส่งเสริมการอ่านด้วย ในมุมนี้มีสมุดให้ลงยืมหนังสือ เช่นกัน การยืมการส่งไม่มีขั้นตอนยุ่งยาก ให้ลงยืมเอง และกำหนดวันส่งเอง ตามความพอใจของผู้ยืม บางส่วนจึงมีหนังสือหาย ชำรุด ไม่มีระบบติดตามหนังสือ ส่งคืนตามความสะดวกของผู้ยืม

- อบรมเชิงปฏิบัติการผู้ปกครองเด็ก ต่ำกว่า 3 ปี กิจกรรมนี้ได้รับการสนับสนุนในงบประมาณจากกองทุนหลักประกันสุขภาพ ที่รพ.สต.หนองคูน้อย ได้จัดทำ “โครงการส่งเสริมสุขภาพแม่และเด็ก” เป็นเงิน 29,000 บาท โดยกิจกรรมการอบรมกับโครงการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่านเพื่อให้ได้หนังสือ และครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น คือ 150 คน และมีสม.ในพื้นที่เข้ามาช่วยในการทำกิจกรรม รูปแบบการอบรม แบ่งจัด 2 ครั้ง เนื่องจากต้องการจัดอบรมส่งหนังสือเชิญผู้ปกครอง ซึ่งแจ้งประโยชน์ของการอ่าน ผู้ปกครองที่เคยอ่านหนังสือให้ลูกฟังเล่าประสบการณ์และบทเรียน ให้หนังสือคนละ 3 เล่ม รวมติดต่อกับที่ได้รับจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดด้วย

2.4.3 โรงเรียน

โรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการจำนวน 4 โรงเรียน จากทั้งหมด 5 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนมารีย์นุเคราะห์, โรงเรียนคำสร้างช้าง, โรงเรียนบ้านนาเอื้อง, โรงเรียนบ้านโชคชัยพร ทั้ง 4 โรงเรียนเป็นโรงเรียนเดิมในโครงการชวนกันอ่านหนังสือให้เด็กฟัง 2 โรงเรียนคือ โรงเรียนมารีย์นุเคราะห์และโรงเรียนคำสร้างช้าง ซึ่งเข้าร่วมโครงการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง โดยสมัครใจ จากการชักชวนของผู้ศึกษา และได้ศึกษาข้อมูลทั่วไป ข้อมูลการส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนแล้ว ส่วน 2 โรงเรียน หลังคือ โรงเรียนบ้านนาเอื้องและโรงเรียนบ้านโชคชัยพร หลังตอบตอบรับการเข้าร่วมโครงการในเดือน มิถุนายน 2554 ก็ได้ดำเนินการเช่นกัน

โรงเรียนมารีย์นุเคราะห์ ตั้งอยู่ที่บ้านหนองคูน้อย หมู่ที่ 5 เป็นโรงเรียนสังกัด การศึกษาเอกชน ภายใต้การดูแลของสังฆมณฑลคาทอลิก อุบลราชธานี เปิดสอน อนุบาล ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวนนักเรียน 450 คน แยกเป็น ชั้นอนุบาลจำนวน 152 คน ชั้นประถมจำนวน 298 คน

บทบาทของโรงเรียนมารีย์นุเคราะห์ด้านการเรียนการสอน เหมือนโรงเรียนในสังกัดประถมศึกษาทุกประการ คือมีการเปิดเรียน และสอนในหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แต่จะมีความต่างในส่วนบริบท ของโรงเรียนเนื่องจากเป็นโรงเรียนคาทอลิก นักเรียนและครู โดยส่วนใหญ่ นับถือศาสนาคริสต์ โดยมีบาทหลวงเป็นผู้จัดการโรงเรียน ชีสเตอร์ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน โรงเรียนตั้งอยู่ภายในบริเวณวัด กิจกรรมของเด็กในโรงเรียนนอกจากร่วมกิจกรรมการเรียน ในโรงเรียนแล้วยังมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเช่น การแก้บาป รับศีล เช่น ศีลกำลัง และศีลมหาสนิท เป็นต้น การร่วมกิจกรรมตามเทศกาลทางศาสนา เช่น เทศกาลคริสมาสต์ เทศกาลปัสกา เติร์น 14 ภาค หรือการช่วยพิธีทางศาสนาในทุกวันเสาร์ อาทิตย์ เป็นต้น

โรงเรียนมารีย์นุเคราะห์เป็นโรงเรียนที่มีนักเรียนจากนอกเขตพื้นที่การศึกษา จากต่างอำเภอ มาเข้าเรียนมากที่สุดในตำบลน้ำคำ เนื่องจากโรงเรียนเน้นการเรียน การสอนในชั้นอนุบาล มีอาคารแยกเฉพาะ มีการเรียกเก็บค่าเทอมจากผู้ปกครอง

บทบาทของโรงเรียนในเรื่องส่งเสริมการอ่านมีเฉพาะในกลุ่มเด็กนักเรียนในโรงเรียน รวมทั้งเด็กอนุบาลด้วย เด็กที่มาเข้าโรงเรียนมาริย์นุเคราะห์ ส่วนใหญ่จะอ่านออก เขียนได้ดี ทำให้เป็นที่นิยม

โรงเรียนบ้านคำสร้างช้าง เป็นโรงเรียนขยายโอกาส เปิดสอนตั้งแต่อนุบาลจนถึงชั้น ม.3 จำนวนนักเรียน ชั้นอนุบาล 37คน ชั้นประถม 99 คน และ ขยายโอกาส 104 คน รวมทั้ง 240 คนด้านการเรียนการสอน เหมือนโรงเรียนในสังกัดประถมศึกษาทุกประการ คือมีการเปิดเรียน และสอนในหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ปีการศึกษา 2554 ได้รับเลือกให้เป็นโรงเรียนดีประจำตำบล เนื่องจากเป็น โรงเรียนที่มีการมีส่วนร่วมจากชุมชนสูงมาก และมีกิจกรรมในโรงเรียนที่หลากหลาย ทั้งกิจกรรมภายในโรงเรียนหรือกิจกรรมการมีส่วนร่วมกับชุมชน หน่วยงานต่างๆ

ในบทบาทการส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง โรงเรียนคำสร้างช้างเป็นโรงเรียนที่เน้นการอ่านออก เขียนได้ และส่งเสริมการอ่านหนังสือในเด็กนักเรียน อย่างสม่ำเสมอ และเป็นโรงเรียนที่มีกิจกรรมส่งเสริมการอ่านอย่างชัดเจน ตั้งแต่ปีการศึกษา 2553 ร่วมดำเนินงาน โครงการตามหาหนิทานพื้นบ้าน กิจกรรมที่ดำเนินการคือกิจกรรมที่สอนน้อง ด้วยการให้หนังสือนิทานเด็กให้รุ่นพี่ที่อ่านออกเขียนได้ อ่านหนังสือให้เด็กรุ่นน้องฟัง รูปแบบคือก่อนเข้าแถวตอนเช้า เด็กๆที่ได้รับมอบหมายจะถือตะกร้า หนังสือนิทานไปชั้นเรียนที่รับผิดชอบ เช่น ม.2 ไปชั้นป.2 เป็นต้น กิจกรรมนี้จะทำทุกวัน

จากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการ โรงเรียน เล่าว่า มีแรงบันดาลใจจากเด็กอ่านหนังสือไม่ออก เขียนไม่ได้ หรืออ่านเขียน ไม่คล่อง ความที่เป็นครู โดยบทบาทหน้าที่และจิตสำนึกก็อยากเห็นลูกศิษย์อ่านได้ เขียนหนังสือเป็น เมื่อมีโอกาส จากกิจกรรมเด็กโตอ่านหนังสือให้เด็กเล็กฟัง เพิ่มกิจกรรม นักคิดนักเขียน ฝึกให้เด็กอ่านออกเขียนได้ คิดวิเคราะห์เป็น วัตถุประสงค์ที่สำคัญคือทำให้เด็กๆ รักการอ่าน ประเมินผลจากความพึงพอใจของเด็ก การสอบถาม และสังเกต พฤติกรรมการอ่าน และเขียนของเด็ก พบว่านักเรียนอ่านหนังสือคล่องขึ้นสำหรับคนที่อ่านไม่คล่อง คนที่อ่านไม่ไม่ได้ก็อ่านได้บ้าง ปัจจุบันกิจกรรมนี้ยังดำเนินการต่อเนื่องทุกวัน

นอกจากนี้โรงเรียนยังปรับปรุงห้องสมุดใหม่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ปรับปรุงระบบการยืมใช้ระบบคอมพิวเตอร์ มีหนังสือที่หลากหลาย รวมทั้งหนังสือเด็กเล็ก หนังสือนิทาน ที่ทางโรงเรียนจัดหา เปิดโอกาสให้เด็กๆเข้าไปนั่งอ่าน ยืมกลับบ้าน และยังเปิดให้ผู้ปกครองเด็กมาใช้บริการด้วย โดยประชาสัมพันธ์ผ่านคณะกรรมการสถานศึกษา การประชุมผู้ปกครอง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก็มาใช้บริการ

งบประมาณในการจัดหาหนังสือ มาจากงบประมาณของโรงเรียนเองเป็นส่วนมาก และงบประมาณจากเครือข่ายการอ่านภายใต้โครงการโยธธรรณนาอยู่ที่สุด และหนังสือจาก รพ.สต. หนองคูน้อย

โรงเรียน บ้านโชคชัยพร เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก เข้าร่วมกิจกรรมจากการชักชวนของ หัวหน้าโครงการ และเข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยน พบว่าโรงเรียนบ้านโชคชัยพร มีการส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน ตามบทบาทพื้นฐานของโรงเรียนอยู่แล้ว มีกิจกรรมเสริม ที่ดำเนินการมาตั้งแต่ปีการศึกษา 2552 คือ การส่งเสริมการอ่านในโรงเรียน ทำให้เด็กได้เรียนรู้เรื่องการประกอบอาชีพ ทำกิน ค้าขาย และการออมความรู้คือ การส่งเสริมให้เด็กอ่านหนังสือมากขึ้น คือออมคำศัพท์ ที่นักเรียนอ่านหนังสือ แล้วจดจำเป็นคำ บทบาทของครูยังร่วมกิจกรรมต่างๆของชุมชน มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน

2.4.4 สำนักงานการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย

มีบทบาทในการ ส่งเสริมการอ่านในชุมชน โดยนักศึกษาที่เป็นคนในพื้นที่นั้นๆ ที่ มีกระจายอยู่ทุกหมู่บ้าน กำหนดจุดแลกเปลี่ยนหนังสือที่บ้านนักศึกษา เองหรือตามที่ที่คนรวมกันมากๆเช่น ร้านค้า บ้านผู้นำชุมชน นอกจากนี้ยังช่วยสนับสนุนงบประมาณและจัดมุมหนังสือในหมู่บ้านและ หน่วยงานของรัฐ มีเจ้าหน้าที่หัวหน้าประจำในแต่ละตำบล ส่วนการจัดสรรหรือสนับสนุน งบประมาณในการจัดหาหนังสือ รวมทั้งการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ขึ้นอยู่กับนโยบายของผู้บริหาร

3. การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่านหนังสือให้เด็กฟังของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.1 องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำคำ

บทบาทหน้าที่ ที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง การส่งเสริมการอ่าน หนังสือหรือเล่านิทานให้เด็กฟัง เดิมจะมีอยู่แล้ว แต่ไม่ได้เน้นหนัก เพียงเพื่อให้ครบตามกลุ่มสาระ จำนวนหนังสือมีน้อยมาก จนเมื่อมีการร่วมกิจกรรมในโครงการชวนกันอ่านหนังสือให้เด็กฟัง เมื่อปี 2552 จึงได้มีรูปแบบการอ่านหนังสือหรือเล่านิทานมากขึ้น เมื่อปี 2553 อบต.น้ำคำ ได้สนับสนุนให้ผู้ เฒ่าผู้แก่ ไปเล่านิทานให้เด็กฟังที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทุกแห่ง ได้ความสนใจและร่วมมือดีมากทั้ง จากเด็ก ผู้เฒ่าผู้แก่เอง รวมทั้งชุมชนด้วย เมื่อสิ้นสุดโครงการก็งดกิจกรรม

ปัจจุบัน อบต.น้ำคำได้เป็นส่วนร่วม ในการส่งเสริมให้ตำบลน้ำคำเป็นตำบลแห่งการอ่าน ตั้งงบประมาณในข้อบัญญัติในการที่จะทำกิจกรรมที่ส่งเสริมการอ่านในชุมชนด้วย

3.2 โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

ในเขตพื้นที่น้ำคำ มีบริบทการทำงานไม่แตกต่างกันมากนัก มีการดำเนินส่งเสริมการอ่าน ไม่มีรูปแบบตายตัว ปรับตามความเหมาะสมของพื้นที่หรือทุนของชุมชนทุกด้าน โดยมีการดำเนินงาน คือ

1. จัดหาหนังสือสำหรับเด็ก แบ่งเป็น การจัดซื้อ จำนวน 300 เล่ม และการรับบริจาค โดยรับบริจาคทั่วไป และการทอดผ้าป่าหนังสือ

2. กิจกรรมการส่งเสริมการอ่าน

- การซื้อหนังสือ ที่ไม่ใช่เรื่องยุ่งยากเหมือนที่ผ่านมาเนื่องจากมีประสบการณ์จาก “โครงการชวนกันอ่านหนังสือให้เด็กฟัง” ว่าหนังสือประเภทไหนที่เด็กชอบ, ผู้เขียน, สำนักพิมพ์ ที่มีคุณภาพและเหมาะสมสำหรับเด็ก ได้ครบตามจำนวนเป้าหมาย

- จากการบริจาคหนังสือจาก เพื่อนๆของผู้ศึกษา คือ คุณไชศรี วิสุทธิพิณตร ที่รวบรวมจากเพื่อนๆอีกที จำนวนเกือบ 200 เล่ม และการบริจาคผ่าน internet (face book) จำนวน 15 เล่ม

- จากเครือข่ายรักการอ่านในโครงการยโสธรน่าอยู่ที่สุดจำนวนประมาณ 50 เล่ม

- จากนางนิยม ไชยแสง และเพื่อนอสม.บริจาคซื้อหนังสือเป็นเงิน 5,000 บาท

การรวบรวมหนังสือ รวบรวมที่ รพ.สต. หนองคูน้อย แล้วคัดแยกหนังสือ ตามเนื้อหาและลักษณะเช่น ความยาวของเนื้อหา ความเหมาะสมกับกลุ่มอายุ โดยทีมวิจัย แบ่งเป็น กลุ่มเด็กแรกเกิด – 3 ปี, เด็กที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและอนุบาล เฉลี่ย เด็กจะได้รับหนังสือ อย่างน้อย 2 เล่ม ได้กับการเยี่ยมบ้านและการเยี่ยมหญิงหลังคลอดซึ่งเป็นงานประจำอยู่แล้ว โดยอธิบายถึงข้อดีของการอ่านหนังสือให้เด็กฟังว่าทำให้เกิดพัฒนาการทางสมองเด็กอย่างไร ต่อพัฒนาการของเด็กอย่างไร และให้กำลังใจในรายการที่มารดามีปัญหาเช่นเด็กงอแง ปัดหรือฉีกหนังสือ

3.3 โรงเรียน การส่งเสริมการอ่านหนังสือในโรงเรียนมีกิจกรรมที่หลากหลาย ตามความเหมาะสมของโรงเรียนที่มีการส่งเสริมเข้มข้นในเรื่องการส่งเสริมการอ่าน ได้แก่ โรงเรียนบ้านคำสร้างช้าง ที่เป็นแหล่งฐานโรงเรียนที่ส่งเสริมการอ่านที่ดี โดยมีกิจกรรมดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาดูงาน และจัดกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ ของเด็กหลังเคารพธงชาติ เช่น หนูน้อยนักคิด นักอ่าน นักเขียน นักประดิษฐ์ และการอ่านหนังสือให้น้องฟัง

2. จัดซื้อหนังสือนิทานสำหรับเด็กเพิ่มมากขึ้น 2553 และ 2554 เป็นเงินปีละ 30,000 บาท

3. จัดและปรับปรุงห้องสมุด ให้มีหนังสือ และเป็นชั้นล่างอาคารเพื่อเด็กๆจะได้เข้าอ่านได้สะดวกและเปิดให้ผู้ปกครองและศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เข้าใช้บริการด้วย

4. มีศูนย์ คอมพิวเตอร์ ของตำบลร่วมกับ อบต.น้ำคำ

5. ได้รับการส่งเสริมเป็นโรงเรียนดีในตำบล

6. พัฒนาเป็นแหล่งศึกษาดูงาน

7. มีการประเมินกิจกรรมและการอ่านหนังสือของเด็กต่อเนื่อง

3.4 โรงเรียนมารีย์านุเคราะห์ ดำเนินการส่งเสริมการอ่านในทุกชั้นเรียน ในชั้นอนุบาล โรงเรียนมีการจัดซื้อหนังสือสำหรับเด็ก และได้รับจากโครงการชวนกันอ่านหนังสือให้เด็กฟังและโครงการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่านบางส่วน การเก็บหนังสือ เก็บแยกห้องต่างหาก มีตู้เก็บเพื่อความเป็นระเบียบ เมื่อครูต้องการใช้จึงเอาออกมาอ่านให้เด็กฟังหรือ ให้เด็กดูเอง โดยครูผู้รับผิดชอบและเป็นนักวิจัยคือ นางสุจิตราภรณ์ ถาวร กิจกรรมการส่งเสริมการอ่านในโรงเรียนใช้หนังสือเป็นสื่อในการสอนเช่นสอนนอกเวลาตอนเช้าก่อนเข้าแถว

สำหรับห้องสมุดของโรงเรียน อยู่ชั้นบนของอาคาร จากการสอบถามเด็กนักเรียน พบว่าหนังสือส่วนใหญ่ เป็นหนังสือเรียน วารสาร หนังสือนิทานสำหรับเด็กมีน้อย

3.5 การศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย มีกิจกรรมการส่งเสริมการอ่านอย่างต่อเนื่อง ทั้งการจัดซื้อหนังสือ การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการอ่าน เช่นการกระจายหนังสือและเปิดบ้านนักศึกษาเป็นแหล่งหนังสือ อ่านและแลกเปลี่ยนหนังสือกัน

3.6 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

สนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการขับเคลื่อนจังหวัดยโสธรสู่จังหวัดน่าอยู่ที่สุด โดยการส่งเสริมให้เป็นตำบลแห่งการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการทำงานเครือข่ายขับเคลื่อนสู่จังหวัดน่าอยู่ เป็นการจัดกิจกรรมที่เปิดศักยภาพชุมชนเต็มพื้นที่ และการสำรวจข้อมูลพื้นฐานทั่วไป รวมทั้งการสรุปวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะสร้างกระแสแห่งการอ่าน มีการจัดเวที 4 ครั้ง ถอดบทเรียนการอ่าน และวิทยากร พบว่าชาวบ้านให้ความสนใจ และเสนอน่าจะส่งเสริมการอ่านในทุกกลุ่มอายุ ระดมทุนจัดหาหนังสือ เบื้องต้นมีข้อตกลงกันจะทำผ้าป่าหนังสือร่วมกับเครือข่ายการอ่านทั้งหวัดในเดือนมิถุนายน 2555

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ

การดำเนินงานการวิจัย ศึกษา การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง
กรณีศึกษา : ตำบลน้ำคำ อำเภอไทยเจริญ จังหวัดยโสธร เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
(Participatory Action Research : PAR) คำถามในการวิจัยคือ การส่งเสริมและพัฒนา คุณภาพการ
อ่านหนังสือให้เด็กฟังภายใต้โครงสร้างการทำงานของภาครัฐเป็นอย่างไร อาศัยปัจจัยหรือเงื่อนไขใด
ใช้วิธีการทบทวนจากเอกสาร การสัมภาษณ์ สังเกต สันทนากลุ่ม และการจัดเวที เพื่อให้เป็นไปตาม
วัตถุประสงค์ของโครงการคือ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟังของ
หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและครอบครัว 2) เพื่อศึกษารูปแบบโครงสร้างการอ่านหนังสือให้เด็กฟังของ
หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3) เพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง ของหน่วยงานที่
เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาสรุปตามประเด็นหลัก ๆ ได้ดังนี้

1. ผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของโครงการ
2. อภิปรายผล
3. ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน
4. ข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

1.1 ปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟังของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและ
ครอบครัว จากการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้

บริบทพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากสังคมชนบทแบบเดิม สถาบันครอบครัวใน
พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขยาย ขยายเป็นจำนวนมาก มีหลากหลายวัยอยู่ร่วมกัน สัมพันธภาพ ภายใน
ชุมชนมีสิ่งเกาะเกี่ยวกันที่ทำให้ต้องมีกิจกรรมร่วมกันและให้ความร่วมมือที่ดี เช่น งานบุญประเพณี
ต่างๆ ที่เป็นวัฒนธรรมที่ดีของชุมชน,บางชุมชนมีศาสนาเป็นแรงยึดเหนี่ยว ซึ่งถือว่าเป็นทุนทางคม
อย่างหนึ่ง

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ ทั้งที่เป็นหน่วยงานของรัฐและ
ไม่ใช่หน่วยงานของรัฐ รวมทั้งที่เป็นเฉพาะบุคคลด้วยได้แก่ โรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียน,
โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล, องค์การบริหารส่วนตำบล, ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก, สำนักงาน
สาธารณสุขจังหวัด,ศูนย์การศึกษานอกระบบและศึกษาตามอัธยาศัย องค์การที่มีในชุมชนคือกลุ่ม
อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยที่สำคัญอีกคือ สภาพสิ่งแวดล้อมการมี

บรรยากาศที่เอื้อต่อการอ่านหนังสือเช่น การมีหนังสือและมุมอ่านหนังสือที่พอเพียง กระบวนการส่งเสริมที่ต่อเนื่อง และ การให้ความสำคัญและทัศนคติที่ดีต่อการอ่านหนังสือให้เด็กรวมทั้งการอ่านหนังสือในทุกวัยด้วย

1.2 รูปแบบโครงสร้างการอ่านหนังสือให้เด็กฟังของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

จากผลการศึกษาพบว่ารูปแบบโครงสร้างการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง ประกอบด้วย

1.2.1 รูปแบบโครงสร้างของชุมชนเอง ได้แก่

ครอบครัวเป็นสถาบันที่อยู่ใกล้ชิดและมีความสัมพันธ์เด็กมากที่สุด ทัศนคติที่ดีต่อการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง ของบุคคลในครอบครัว จะส่งผลพฤติกรรมการอ่านหรือไม่อ่านหนังสือให้เด็กฟัง การมีทัศนคติที่ดีเห็นว่าการอ่านมีความสำคัญ และพัฒนาการของเด็กจะทำให้ผู้อ่านเกิดกำลังใจ จะทำให้ผู้ปกครองอ่านหนังสือให้เด็กฟังหรืออ่านต่อเนื่องสม่ำเสมอ

องค์กรของชุมชนได้แก่กลุ่มผู้นำจากการศึกษาพบว่า กลุ่มนี้เกือบทั้งหมดตอบว่ายังไม่ทราบถึงประโยชน์และความสำคัญของการอ่านหนังสือให้เด็กเล็กกลุ่มนี้ฟัง และแสดงความคิดเห็นว่าตามบทบาทของตนเองจะเป็นผู้ที่สนับสนุน ประชาสัมพันธ์ เห็นว่าควรสร้างกระแสการอ่านทั้งผู้ใหญ่และเด็ก ผู้ใหญ่ควรรักการอ่านหนังสือด้วย

กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) เป็นกลุ่มที่ทราบเรื่องการอ่านหนังสือให้เด็กฟังมากที่สุด เนื่องจากโดยภาระงานถูกกำหนดเป็นแนวทางการทำงานของอสม.ที่ชัดเจนอยู่แล้ว และได้รับการสนับสนุนการทำงานจากรพ.สต.และมีผู้นำที่เห็นความสำคัญของการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง และอสม.สามารถช่วยผู้ปกครองเด็กได้ แต่ทั้งนี้ก็ยังขึ้นอยู่กับทัศนคติต่อการทำงานและต่อการอ่านหนังสือให้เด็กฟังด้วย เป็นกลุ่มที่ทำงานแบบจิตอาสา

กลุ่มนักศึกษา กศน. เป็นกลุ่มที่มีลักษณะการทำงานคล้ายกันกับ อสม.คือทำงานภายใต้นโยบายข้อกำหนดให้ทำอย่างชัดเจน และเลือกจากผู้ที่อาสาทำกิจกรรม เป็นกลุ่มแรกที่มีการจัดและดูแลมุมหนังสือในชุมชนโดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก กศน.

1.2.2 รูปแบบโครงสร้างของหน่วยงานของรัฐพบว่ามี 2 ลักษณะคือที่เอื้อและไม่เอื้อต่อการส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง หน่วยงานที่เอื้อได้แก่

รพ.สต. เนื่องจากเป็นหน่วยงานมีนักวิจัยร่วมในโครงการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง เป็นหน่วยงานที่เริ่มและเป็นเจ้าของโครงการ และโดยบทบาททำงานเกี่ยวข้องกับกลุ่มเป้าหมายโดยตรงคือโครงการสายใยรักครอบครัว ที่ดูแลตั้งแต่หญิงตั้งครรภ์ คลอด และหลังคลอด รวมทั้งพัฒนาการเด็ก ที่ขึ้นอยู่กับนโยบายของหน่วยงาน หัวหน้าหน่วยงานหรือบุคคลระดับปฏิบัติการของหน่วยงานนั้นทัศนคติที่มีต่อการส่งเสริมการอ่านหนังสือทั้งให้เด็กฟังและประชาชนทั่วไป เจ้าหน้าที่มีทัศนคติที่ดีต่อการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง มี อสม. เป็นผู้ช่วยทำงาน และประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงได้ แต่ก็มีข้อจำกัด เพราะไม่ใช่ภารกิจหลักและถูกมองว่าเป็นเรื่องของการศึกษาไม่ใช่สุขภาพ

การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มีความเป็นอิสระสามารถกำหนดบทบาทในการ ส่งเสริมการอ่านในชุมชนเองได้ มีนักศึกษาที่เป็นคนในพื้นที่นั้นๆ เป็นผู้ทำกิจกรรม และสามารถสนับสนุนงบประมาณหรือหนังสือได้ รวมทั้งมีเจ้าหน้าที่ประจำติดตามกิจกรรมด้วยและสามารถกระจายในทุกหมู่บ้านได้ ข้อจำกัดขึ้นอยู่กับนโยบายและทัศนคติของผู้บริหารและเจ้าหน้าที่

องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นหน่วยงานต้นสังกัดของ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่มีบทบาทโดยตรงในการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กกลุ่มเป้าหมาย เป็นหน่วยงานที่มีทั้งคนและงบประมาณ และเป็นหน่วยงานที่สามารถประสานหน่วยงานของรัฐได้ทุกหน่วยงาน แต่เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่เป็นนักการเมืองท้องถิ่น การทำงานจึงมีข้อจำกัด

โรงเรียนการส่งเสริมการอ่านหนังสือในโรงเรียนมีกิจกรรมที่หลากหลาย ตามข้อกำหนดเชิงนโยบายที่ชัดเจนมากกว่าทุกหน่วยงาน เน้นที่กิจกรรมการเรียนการสอนภายในโรงเรียน ในข้อกำหนดไม่ได้มีกิจกรรมส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟังโดยเฉพาะแรกเกิดถึง 3 ปี มีห้องสมุดทุกโรงเรียน การส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง จำกัดอยู่ในชั้นอนุบาล ตามกลุ่มเป้าหมายของโครงการ มี 1 โรงเรียนที่ส่งเสริมการอ่านอย่างเข้มข้นหลากหลายรูปแบบ รวมทั้งเปิดห้องสมุดให้ประชาชนทั่วไปด้วย โดยเป็นนโยบายของผู้บริหารโรงเรียน ข้อจำกัดของโรงเรียนคือนโยบายและข้อกำหนดบทบาทที่ไม่เอื้อ,ภาระงาน และนโยบายของผู้บริหารโรงเรียน

1.3 การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง

การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง ของแต่ละหน่วยงาน กลุ่มองค์กรเป็นไปตามบทบาทหน้าที่ ของแต่ละแห่ง ซึ่งจะสามารถจัดกิจกรรมมากขึ้นขึ้นอยู่กับข้อกำหนดนโยบายรวมทั้งทัศนคติของหน่วยงานนั้นๆ คือ

องค์การบริหารส่วนตำบล รับทำหน้าที่หลักในการประสานงานหน่วยงาน องค์กรชุมชน และทุกเครือข่ายในการประชุม หรือจัดกิจกรรม สนับสนุนงบประมาณ เช่น การตั้งข้อบัญญัติ สนับสนุนกิจกรรมการอ่านหนังสือ การส่งเสริมการอ่านและพัฒนาการของเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีครูผู้ดูแลเด็กเป็นผู้ดำเนินการตามกิจกรรมซึ่ง มีข้อกำหนดตามกลุ่มสาระตามแบบประเมิน ส่งครูผู้ดูแลเข้ารับการศึกษาฝึกทักษะในการอ่านหนังสือและเล่านิทานให้เด็กฟัง กับครูชีวัน วิสาสะ ส่วนปัญหาที่พบคืองบประมาณในการสนับสนุนกิจกรรม เช่นการจัดซื้อหนังสือสำหรับเด็กไม่ได้วางแผนจัดซื้อเฉพาะ ต้องปรับในงบประมาณส่วนอื่น และจำนวนครูผู้ดูแลมีจำนวนน้อยมาก 1-2 คนต่อศูนย์ ทำให้การจัดกิจกรรมต่างๆ ยังไม่เต็มที่นัก ไม่มีเวลาอ่านหรือเล่านิทานให้เด็กฟัง

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล มีการจัดกิจกรรมที่ต่อเนื่องและบูรณาการในงานประจำการเช่น อบรมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้เรื่องความสำคัญของการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง รวมทั้งการจัดหาหนังสือสนับสนุนกิจกรรม แก่หญิงมีครรภ์,หญิงหลังคลอด,ผู้ปกครองเด็ก, อสม. พร้อมทั้งประชาชนทั่วไป ติดตามเยี่ยมบ้าน ประเมินผล เป็นแกนหลักในกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพ

การอ่านหนังสือให้เด็กฟัง ประธานงานเครือข่ายส่งเสริมการอ่าน โดยมี อสม. เป็นผู้ช่วยในการทำงาน และพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งตำบล

โรงเรียน การส่งเสริมการอ่านหนังสือในโรงเรียน กลุ่มเป้าหมายหลักคือเด็กชั้นอนุบาล โรงเรียนเป็นแหล่งหนังสือก็มีห้องสมุดทุกโรงเรียน ผู้ใช้บริการมีเฉพาะครู นักเรียน ประชาชนทั่วไปไม่นิยมใช้บริการ โรงเรียนที่มีการจัดกิจกรรมที่เข้มข้น หลากหลาย ผู้บริหารมีความพร้อมที่จะดำเนินการ กำหนดเป็นนโยบายชัดเจน มีครูที่รับผิดชอบโดยตรง การส่งเสริมการอ่านหนังสือก็สามารถเกิดขึ้นได้ เช่น การจัดกลุ่มนักอ่าน นักเขียน นักประดิษฐ์ และการอ่านหนังสือให้น้องฟัง คือโรงเรียนคำสร้างช้างที่สนับสนุนงบประมาณด้วย จากการประเมินผลของโรงเรียนเองพบว่า เด็กเข้าห้องสมุดอ่านหนังสือมากขึ้น มีพัฒนาการอ่านที่ดีคือ และพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ได้

การศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย กำหนดกิจกรรมชัดเจนมีกิจกรรมการส่งเสริมการอ่านอย่างต่อเนื่องชัดเจน เช่น จัดอบรมให้ความรู้เรื่องการอ่านหนังสือให้เด็กฟังแก่นักศึกษา การจัดซื้อหนังสือ การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการอ่าน เช่น การกระจายหนังสือและเปิดบ้านนักศึกษาเป็นแหล่งหนังสือ อ่านและแลกเปลี่ยน หนังสือกัน

หน่วยงานเครือข่ายอื่นๆ พัฒนาเป็นตำบลแห่งการอ่าน มี สสส. เป็นผู้สนับสนุนงบประมาณ บางส่วน และ เครือข่ายขับเคลื่อนจังหวัดยโสธรเป็นจังหวัดนำอยู่ที่สุด ส่งเสริมเป็นตำบลแห่งการอ่าน เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการทำงานร่วมกันในเครือข่ายขับเคลื่อนสู่จังหวัดนำอยู่ มีกิจกรรมคือจัดเวทีเปิดศักยภาพชุมชนเต็มพื้นที่ ,การสำรวจข้อมูลพื้นฐานทั่วไป,ข้อมูลสถานการณ์การอ่าน ปัจจัยที่เอื้อหรือไม่เอื้อต่อการอ่าน รวมทั้งการสรุปวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน โดยให้ชาวบ้าน หน่วยงาน องค์กรเข้าร่วมเวที มีการจัดเวที 4 ครั้ง ถอดบทเรียนการอ่าน และสร้างวิทยากร มีวัตถุประสงค์ที่จะสร้างกระแสแห่งการอ่าน พบว่าชาวบ้านให้ความสนใจ และเสนอว่าน่าจะส่งเสริมการอ่านในทุกกลุ่มอายุ ระดมทุนจัดหาหนังสือ เบื้องต้นมีข้อตกลงกันว่าจะทำผ้าป่าหนังสือร่วมกับเครือข่ายการอ่านทั้งวัดในเดือนมิถุนายน 2555

2. อภิปรายผล

การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง จะสำเร็จและมีคุณภาพ สร้างวัฒนธรรมการอ่านต้องอาศัยปัจจัยที่สำคัญคือ คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบล โรงเรียน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ศูนย์การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งกลุ่ม องค์กรที่มีภายในชุมชนเช่น อสม. นักศึกษา กศน. ต้องมีนโยบายหรือแนวทางการดำเนินงานที่เอื้อต่อการส่งเสริมการอ่านหนังสือให้เด็กฟังอย่างชัดเจน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กลุ่มองค์กรต่างๆทำงานร่วมกันอย่างบูรณาการ ภายใต้การมีส่วนร่วมตั้งแต่การค้นหาทุนปัจจัยเอื้อต่างๆในชุมชน สถานการณ์ ปัญหาอุปสรรค ถอดบทเรียนร่วมกันเรียนรู้ วิเคราะห์ข้อมูลหาแนวทางการดำเนินงานต่อไป สอดคล้อง กับ ชีระพงษ์ แก้วหางค์ (2543) ที่กล่าวถึงแนวคิดการมีส่วนร่วมของโคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff) และของ อคิน รพีพัฒน์ ว่า การมีส่วนร่วมที่ดีควรมี 5 ขั้นตอน คือ 1) ตั้งแต่ร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุ ตัดสินใจกำหนดความต้องการร่วมกัน 2) ขั้นตอนวางแผนโครงการพัฒนา ร่วมกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดทรัพยากรและแหล่งของทรัพยากร 3) มีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ เป็นช่วงที่ร่วมทำผลประโยชน์แก่โครงการ 4) มีส่วนร่วมในผลที่เกิดจากโครงการการพัฒนา เป็นขั้นที่มีการรับผลประโยชน์รวมทั้งผลเสียที่อาจเกิดขึ้น 5) มีส่วนร่วมในขั้นประเมินผล เป็นการสร้างสัมพันธภาพที่ดีในชุมชน เป็นจุดแข็งของชุมชน ที่ทำให้มีการรวมกลุ่มการทำงานร่วมกันง่ายขึ้นและมีคุณภาพ เป็นผลดีต่อการสร้างสังคมแห่งการอ่านในชุมชน สอดคล้องกับ อรศรี งามวิทยาพงศ์ และคณะ (2554) ที่กล่าวว่า การสร้างวัฒนธรรมการอ่านปัจจัยหลักมีความสำคัญมาก ต้องพัฒนาในเชิงคุณภาพอย่างมาก แต่ก็ขึ้นอยู่กับทุนทางสังคมของแต่ละกลุ่ม นั่นคือปัจจัยโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม

นอกจากปัจจัยด้านหน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้องแล้ว ต้องมี การเผยแพร่ ความรู้เรื่องประโยชน์ของการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง ใ้บุคคลที่เกี่ยวข้อง และ ประชาชนทั่วไปทราบ สร้างและทำความเข้าใจ จนมีทัศนคติที่ดีต่อการอ่านหนังสือให้เด็กฟัง และส่งเสริมให้เกิดการอ่าน โดยมีรูปแบบการส่งเสริมการอ่านคือ การมีสิ่งแวดล้อมบรรยากาศที่เอื้อต่อการอ่าน สร้างสังคมแห่งการอ่าน จัดหาหนังสือ คัดเลือกหนังสือสำหรับเด็ก ให้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการแก่ผู้ปกครองเด็ก มีกิจกรรมหนุนเสริมในหน่วยงานคือ รพ.สต.คือให้เริ่มอ่านตั้งแต่อยู่ในครรภ์ ให้หนังสือนิทานสำหรับเด็กเป็นของขวัญแก่หญิงตั้งครรภ์และหลังคลอด มีการติดตามเยี่ยมบ้าน สอดคล้องกับ กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2551) ที่กล่าวว่าปัจจัยสำคัญที่จะส่งเสริมให้ผู้ปกครองอ่านหนังสือให้เด็กฟัง และเด็กรักการอ่านคือต้องมีกระบวนการ การคัดสรรหนังสือ การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการเยี่ยมบ้านติดตามเด็ก

3. ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน

3.1 การประสานงานเนื่องจากเป็นการทำงานร่วมกันของหน่วยงานของรัฐ ต่างสังกัดกัน ทำให้มีข้อติดขัดบ้างในเรื่องการเชิญหรือสั่งการให้เข้าประชุม และภารกิจงานประจำของแต่ละหน่วยงาน

3.2 เนื่องจากทีมวิจัยมีหลายคนและบางส่วนยังไม่เคยทำวิจัย การทบทวนวรรณกรรม เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจึงเป็นบทบาทของหัวหน้าโครงการ การแลกเปลี่ยน เรียนรู้ร่วมกันจึงมีไม่มากนัก

3.3 ความไม่ต่อเนื่องของตัวผู้วิจัยเองในการออกติดตาม ทำให้การดำเนินงานล่าช้าและมีบทเรียนไม่ชัดเจน

4. ข้อเสนอแนะ

เมื่อการอ่านหนังสือให้เด็กฟังมีประโยชน์มากมาย ควรจะมีการส่งเสริมอย่างจริงจัง โดยกำหนดเป็นนโยบายของแต่ละหน่วยงาน รวมทั้งระดับชุมชน และบูรณาการกับงานประจำของหน่วยงาน และมีหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ

บรรณานุกรม

- งามพิศ สัตย์สงวน. สถาบันครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษา
ครอบครัวญวน. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2548.
- ณรงค์ เส็งประชา. มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไอ.เอส.พรินติ้งเฮาส์, 2541.
- ธีระพงษ์ แก้วหาญ. กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง. ขอนแก่น : คลังนาโนวิทยา, 2543.
- นรรธฐิยา ผลขาว และคณะ. ชวนกันอ่านหนังสือให้เด็กฟัง. รายงานการวิจัยสำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย, 2552.
- นิเทศ ดินตะกุด. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.
- ประเสริฐ เข้มกลิ่นฟุ้ง และคณะ. สังคมชนบทไทย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.
- มนีรัตน์ จันทลักษณ์ และคณะ. ตามหานิทานพื้นบ้าน. รายงานการวิจัยสำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย, 2552.
- มดิชนรายวัน. “ข่าวแวดวงการศึกษา.” สถานการณ์เด็กไทย ในรอบปี 2550-2551. 7 มกราคม
2552.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. สังคมศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 5. นนทบุรี : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2544.

มาซารุ อิบูกะ. รอให้อัจฉริยะก็สายเสียแล้ว. แปลโดย ชีระ สุมิตร และพรอนงค์ นิยมคำ.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ห่มอชาวบ้าน, 2550.

เมม ฟ็อกซ์. มหัศจรรย์แห่งการอ่าน. แปลโดย รวิวาร โจนเฉลา. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์
พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2549.

มัทกานต์ โอฬารรัตน์มณี. ครอบครัวและสถาบันการศึกษา จะช่วยให้เด็กรักการอ่านหนังสือได้อย่างไร.
กรุงเทพฯ : วารสารห้องสมุด, 2533.

รัชนิกร เศรษฐ. โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช จำกัด,
2532.

รุ่ง แก้วแดง. พฤติกรรมการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2543.

วินัดดา ปิยะศิลป์. มหัศจรรย์แห่งภาษากับการพัฒนาสมองของเด็กน้อย. กรุงเทพฯ : นิตยสาร
บ้านที่รักคุณแม่, 2007.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. สังคมวิทยาชุมชน : หลักการศึกษา วิเคราะห์ และปฏิบัติงานชุมชน. :
พิมพ์ครั้งที่ 2. ขอนแก่น : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2536.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. การศึกษาสภาพการอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียน.
2536.

สุเทพ สุนทรเกสัช. หมู่บ้านอีสานยุค “สงครามเย็น” สังคมวิทยาของหมู่บ้านภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพฯ : บริษัทพิมพ์ดีจำกัด, 2548.

สุนทร ปัญญาพงษ์. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสังคมวิทยา. ชัยภูมิ : มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ,
2552.

สุรางค์ จันทวานิช. ทฤษฎีสังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

สุพัตรา สุภาพ. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 19. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2540.

อรศรี งามวิทยาพงศ์ และคณะ. ปัจจัยที่เอื้อและที่เป็นอุปสรรคต่อการสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน : กรณีศึกษาแผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส), 2554.

ประเวศ วะสี. www.thaikid.in.th.

อุดม เพชรสังหาร. www.bookandreading.com.

<http://th.wikipedia.org/wiki>. 2553

<http://www.enn.co.th/news>. 2553.

www.vcharkarn. 2551

www.sarakadee.com

ภาคผนวก

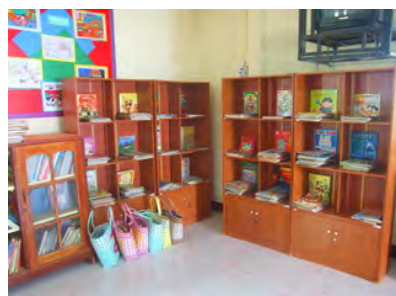
ภาพกิจกรรม

กศน.ไทยเจริญ สนับสนุน มุมหนังสือที่ รพ.สต.หนองคูน้อย

กิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ

ห้องสมุดโรงเรียนคำสร้างช้างและมุมหนังสือเด็ก

การจัดหา รวบรวม และคัดแยกหนังสือเตรียมส่งหนังสือให้เด็ก